

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

145

Identitatea și unitatea românilor

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XIII, Nr. 2 (145), februarie 2017.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

Ioan – Aurel Pop, Identitatea și unitatea românilor
– conținut, vechime, forme de manifestare pp. 1-6

Ștefan Manasia, Poeme pentru „Caiete Silvane”
pp. 7-8

Parodie de **Lucian Perța** p. 8

Viorel Mureșan, „Din acest colț de pagină” pp. 9-10

Imelda Chintă, Caleidoscop liric p. 11, p. 13

Marcel Lucaciu, Amintiri solitare pp. 12-13

Menuț Maximilian, Un scriitor împlinit p. 14, p. 16

Tudor Nedelcea, Maria V. Croitoru sau rostul
literaturii pentru copii pp. 15-16

Carmen Ardelean, A trăi la firul ierbii pp. 17-18

Maria Vaida, Florin Horvath – *Umbrele nevăzutului*
p. 19, p. 26

Ștefan Jurcă, Pasăre străină pp. 20-22

Alice Valeria Micu, Notițe din lumea fără nume
pp. 23-24

Daniel Hoblea, Altfel... despre Eminescu p. 24

Gheorghe Moga, Între dragoste și teamă pp. 25-26

Lutter Imre, Cu Radnóti în Abda, traducere de
Franciscus Georgius pp. 27-28

Alexandru Jurcan, Plasa și găzele p. 28

Daniel Mureșan, Cronica discului. Neil Young –
Peace Trail p. 29

Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. Tallulah
p. 30

Ioan-Pavel Azap, Reeditări filmice (I) p. 31

Bianca Tămaș, Anuță dragă pp. 32-33

Marin Pop, Corneliu Coposu despre arhiva lui Iuliu
Maniu pp. 34-37

Augustin Gavra, Povestea unui țăran român în
epoca modernă și după... p. 38

Ioan F. Pop, Solilocvii inutile p. 39

Poeme de **Rodica Dragomir** p. 40

Viorel Tăutan, Noul „Vavilon” p. 41

Denisa Petric, Cașmirul verde pp. 42-43, p. 45

Daniel Hoblea, Malaxorul de februarie pp. 44-45

Traian Vedinaș, Bărnuțiu în Anul Maiorescu p. 46

Szabó Attila, Simpozionul de creație artistică de la
Stana pp. 47-48

Copertele III – IV sunt ilustrate cu lucrări din
expoziția „Dealul melcilor”, Muza Fest, 2016

Identitatea și unitatea românilor – conținut, vechime, forme de manifestare

Ioan-Aurel POP

Unirea politică a românilor, înfăptuită relativ târziu, a fost precedată de o unire culturală și intelectuală, prezentă – cum a spus poetul – „în cuget și simțiri”, iar această unire spirituală timpurie s-a datorat vechii identități etnice făurite încă din Evul Mediu în mințile românilor, ale unora dintre români. Acest fapt este o simplă constatare și nu are în el nimic spectacular, dar unii contemporani continuă cu obstinație să nu-l accepte. Un motiv al acestei respingeri se bazează pe o prejudecată răspândită: dacă statul român unitar este relativ tânăr, acesta născându-se abia între 1859-1918, atunci și identitatea etnică/națională trebuie să fie de dată recentă. Or, identitatea se manifestă independent de statul național unitar și cu mult înainte, chiar de la finalul etnogenezei, de când străinii îi remarcă pe români că există și de când românii se numesc pe sine români.

1. Conținut

Identitatea românilor se manifestă prin **limbă, origine, credință, spațiul de locuire, tradiții, obiceiuri și alte forme și formule de viață specifice**.

Cea mai izbitoare formă de diferențiere a oamenilor este limba vorbită de ei. Cel care nu-mi înțelege limba devine prin excelență străinul, celălalt, poate chiar inamicul; dacă vorbește altă limbă înseamnă că este altfel, că este altceva, că aparține altui grup, numit cel mai adesea „altă națiune”.

Originea este și ea foarte importantă, fiindcă orice om – de când are conștiința de om – se întreabă de unde vine, din ce strămoși, din ce neamuri; la fel fac și comunitățile care au caracteristici comune: se întreabă din ce alte comunități se trag, din ce amestecuri s-au format, ce grupuri le-au conferit identitate. Membrii acestor comunități dau, de milenii întregi, și răspunsuri, științifice sau mitice, reale sau imaginare, unele aflate la limita dintre adevăr și legendă. Nici nu contează, până la un punct, dacă originea unei națiuni este reală sau imaginară, ci contează rolul originii în coagularea grupului respectiv.

Credința religioasă este și ea decisivă pentru identitatea națională. Deși marile credințe sunt universale și nu fac distincții etnice între oameni, practic lucrurile se derulează altfel, încât credința ajunge să fie o puternică marcă identitară. Felul de a crede în Dumnezeu este diferit la italieni față de polonezi sau la ruși față de români, cu toate că primele două popoare aparțin împreună catolicismului, iar ultimele două aparțin ortodoxiei. Fondul este comun, dar formele de manifestare

sunt specifice.

Pământul locuit de o națiune capătă caracteristicile acesteia, dar și creează particularități. Muntele, colina, câmpia, valea, codrul, vălurirea spațiului, oscilația dintre spațiul teluric și cel cosmic, susurul apei, marea, „râul, ramul” – cum ar zice Eminescu – ajung prieteni cu oamenii locului, le dau vigoare și siguranță.

Tradițiile și obiceiurile cuprind o paletă largă, de la felul de a ne îmbrăca până la cântatul doinei, de la felul de a colinda și umbla cu steaua până la exprimarea durerii, de la mănarea mioarelor și mioritelor „pe-un picior de plai” până la resemnarea înaintea morții sau la convingerea că nimic trainic nu se poate face pe lumea asta fără sacrificii.

2. Vechimea

Identitatea românilor există de când există și românii, pentru că un popor nu poate fi fără coeziune, fără legături, fără conținut. În clipa în care primul străin a folosit termenul de „valahi”, spre a denumi grupul vorbitorilor de limbă neolatină de la Dunărea de Jos, înseamnă că românii existau, adică aveau identitate. Identitatea românească sau felul de a fi român a rămas timp îndelungat în forme pasive și latente. Cu alte cuvinte, ea a fost remarcată sau constatată deopotrivă de unii români și de unii străini, dar nu a fost urmată de acțiuni în numele său, nu a condus neapărat la fapte. Atunci când conștiința acestei identități, adică acea convingere de a fi român, ajunge la maturitate, ea dă naștere unor atitudini, unor evenimente, unor întâmplări. Cele mai spectaculoase astfel de acțiuni se referă la solidaritățile românilor, adică la felul românilor de a fi și de a se simți împreună, prin uniri parțiale sau, la un moment dat, chiar generale. Acest gen de manifestări ale identității românilor se întâlnesc încă din secolele medievale timpurii, dar ajung la maturitate abia la finele Evului Mediu românesc, în secolul al XVI-lea.

3. Forme de manifestare a identității

În luna septembrie a anului 1547, o comisie regală habsburgică făcea o cercetare asupra cămării de sare din Maramureș și elabora în final un document în latinește, în care apărea următoarea constatare:

„De fapt, fiindcă cea mai mare parte dintre locuitorii comitatului Maramureș sunt români, și deoarece se potrivește cu moldovenii la limbă, la religie și la obiceiuri, există pericolul să se întâmple ca acest comitat, încetul cu încetul, intrând pe furiș în Moldova, să se înstrăineze cu timpul, cu vreo ocazie, de regat [Ungaria habsburgică]. Așadar, deoarece nu vor fi puține astfel de ocazii,

este în interesul majestății regești ca, la o nouă cercetare și discutare, să se îngrijească să fie trimiși și chemați oameni credincioși și zeloși”¹.

Cu alte cuvinte, înalte oficialități aflate în slujba Habsburgilor au convingerea – după o detaliată și serioasă cercetare – că Maramureșul s-ar putea uni cu Moldova, fiindcă locuitorii celor două ținuturi sunt cu toții români și se potrivesc ca limbă, religie și obiceiuri. În acest fragment, nu mai este vorba doar de observația unui străin privind identitatea românilor din interiorul arcului Carpaților cu cei din afara acestui perimetru, ci chiar de posibilitatea unirii Maramureșului cu Moldova, pe baza unității de limbă, confesiune și tradiții. Iar acest fapt s-ar fi putut întâmpla pe la jumătatea secolului al XVI-lea.

Sunt zeci de mărturii din secolul al XVI-lea, din care reiese că străinii știau de identitatea românilor, de latinitatea lor. Mai mult, unii dintre acești martori străini spun că au aflat despre originea romană a românilor de la românii înșiși, care se chemau pe sine romani, mândrindu-se cu acest fapt.

Astfel, solul-diplomat Tranquillo Andronico (1490-1571) – susținătorul aventurierului venețian Aloisio Gritti – spune despre români că „și acum se numesc pe sine romani” (...*Et nunc se Romanos vocant*)². Firește, ei se numeau români, dar pentru italian aceasta suna ca romani.

Un alt italian, secretar al lui Aloisio Gritti, anume padovanul Francesco della Valle (mort după 1545), după ce a stat de vorbă cu românii, spune că aceștia „se cheamă în limba lor romani, pentru că zic a fi venit din vechime de la Roma” (*si dimandano in lingua loro Romei, perche dicono esser venuti anticamente da Roma*); padovanul spune același lucru și despre limbă, pe care românii nu o numesc valahă (*valacca*), ci romană (*Sai tu Romano?*)³, ea semănând cu italiana. De altfel, Francesco della Valle vorbește și despre conștiința romanității românilor, constatată direct, pe când era găzduit la Mănăstirea Dealu, ai cărei călugări le-au povestit italienilor „toată istoria așezării locuitorilor din această țară” și cum „împăratul Traian, învingând și cucerind această țară, a împărțit-o între soldații săi și a prefăcut-o în colonie romană, încât aceștia, trăgându-se, după cum se spune, din vechi <coloniști>, păstrează numele de romani”⁴.

Și mai elocvent este transilvăneanul Johannes Lebel (circa 1490-1566), părintele istoriografiei săsești, care spune că numele de *Valachus* este dat de străini românilor, că aceștia sunt de fapt „italieni romani” (*Romanenses Italiani*), că sunt numiți în chip popular ca atare (*Romuini*), că limba lor este romană, că ei înșiși au păstrat numele de roman, care li se cuvine (*Solo Romanos nomine, sine re, representantes*)⁵.

Un alt umanist, transilvănean prin adopție, dalmatul (croatul maghiarizat) Anton Verancsics sau Verantio (1504-1573), episcop de Alba Iulia (devenit apoi cardinal și vicerege al Ungariei habsburgice, sub urmașul lui

Ferdinand I), spune și el că „valahii se numesc pe sine romani” (*Valacchi, qui se Romanos nominant*) și exemplifică: „Întrebând ei pe cineva dacă știe valaha: oare știi, spun, romana? și <când întreabă> dacă este valah îl întreabă: dacă este roman?” (*Interrogantes quempiam an sciret Valacchice: scisne, inquunt, Romane? et an Valachus esset: num Romanus sit? quaerunt*)⁶.

În același mod scriu polonezul Stanisław Orzechowski, comentând evenimentele anului 1552 (el spune că românii sunt născuți din italici romani, că în limba lor se cheamă *Romini*, din *Romanis*, iar în polonă *Wloszy*, ceea ce înseamnă *Italici*)⁷; francezul Pierre Lescalopier, care a străbătut Transilvania în august 1574 (spune că românii se consideră adevărați succesori ai romanilor și că își numesc graiul lor *romanechte*, adică *romain=roman*)⁸. La fel, autorul anonim al descrierii Moldovei din 1587, venit cu rol misionar, constată că acești oameni, „amici ai numelui *Romano*”, au părerea că descind din *Romani* și se cheamă între ei *Romani*⁹. Alte două mărturii, de data aceasta interne (ca și a sașului Lebel), sunt semnificative. Una aparține umanistului sas maghiarizat Gaspar Helth (Heltai) (mort în jurul anului 1579). Acesta spune că, în Transilvania, din romani au rămas valahii (*az Oláhok*), care se numesc pe sine romani (*Románusok*)¹⁰. Cea de-a doua, chiar din ambianța princiară transilvană, vine de la Wolfgang Kowachoczy, cancelarul umanist al lui Ștefan Báthory (pomenitul prinț al Transilvaniei și rege al Poloniei), care susține într-o lucrare (sub formă de dialog) tipărită la Cluj, în 1584, prin gura lui *Philodacus* (=iubitul de daci), personaj fictiv, că românii au locuit în Transilvania cândva și că „valahii noștri, care chiar și acum se dau în mod obișnuit drept romani” (*Valachi nostri, qui se nunc etiam vulgo Romanos venditant*), ar fi rămășițele lor (*eorum reliquiae*), ale romanilor¹¹.

Un contemporan și un omolog al lui Kowachoczy, din ambianța polonă de data aceasta, cancelarul Ioan Zamoyski (1542-1605), se adresa, la 27 august 1595, boierilor moldoveni, cu ocazia instalării lui Petru Movilă ca domn la Iași, numindu-i – după obiceiul polon – pe moldoveni valahi, iar pe munteni de-a dreptul români (firește, în formă latină, adică *Romani*): ... *Et non fictum quendam stirpis palatinorum Valachiae ... nec aliquem Romanorum, sed gentis Valachiae nobilem, virum probum, qui est sanguis de sanguine, illustrem et magnificum d. Heremiam Mozilam, vobis praeficeremus*; cu alte cuvinte, Ieremia Movilă era un domn autentic „valah”, din dinastia locală și nu unul precum fuseseră alții, străini (Iancu Sasul și Ștefan Răzvan) sau „romani” (munteanul Petru Șchiopul)¹². Deși procedează – din motive politice – la o separație artificială între munteni și moldoveni, cancelarul polon îi numește aici pe locuitorii Țării Românești după numele lor intern, acela de români (*Romani*).

Ceva mai târziu decât Kowachoczy și Zamoyski, dar tot la finele secolului al XVI-lea, un tânăr maghiar în-tors de la studii (făcute la Heidelberg și Padova, chiar cu ajutorul pomenitului cancelar Kowachoczy), avea să

ajungă, după câteva tribulații amare, custode al Capitlului din Alba Iulia, arhivist la curtea princiară și chiar cronicar oficial al curții transilvane. Este vorba despre Ștefan Szamosközy (1570-1612) – pe latinește Zamosius – care publica în 1593, la Padova, o carte (*Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum*) cu referiri și la latinitatea românilor, a limbii lor și la faptul că românii înșiși de numesc pe sine romani: *Nec eos quisquam colonas Romanas unquam fuisse cense-ret nisi lingua originem proderet, quae licet tot seculorum spacio in catalectum quendam degeneraverit, non obscure tamen Latinis sermo in ea agnosci potest. Quin etiam sese adhuc Romanos appellant...*¹³. Toate aceste texte – interne, din ambianța principilor transilvani sau externe, provenite de la umaniștii străini – arată faptul că se știa și se scria în cercuri largi, elitare și oficiale, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea mai ales, că „valahii” se numesc pe limba lor „români”, ceea ce nu se putea reda în limba latină decât sub forma *Romanus* (și derivate din ea). Și mai tulburător este faptul că străinii aflau toate acestea de la unii dintre români, care se mândreau cu numele și cu originea lor.

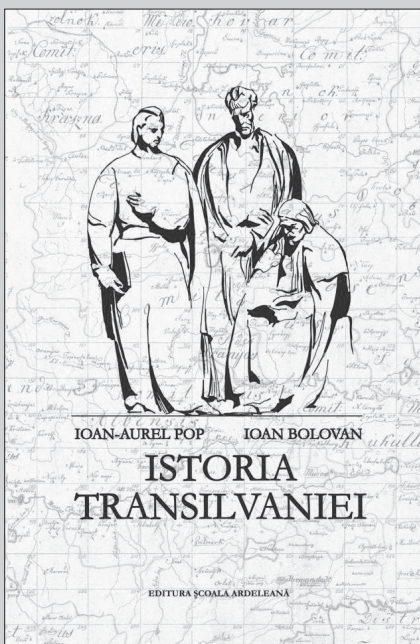
Din surse catolice tot din secolul al XVI-lea, aflăm că unii dintre domnii Moldovei și Țării Românești își stimulau oștenii la luptă amintindu-le de gloria de odinioară a strămoșilor lor romani¹⁴.

Asemenea idei – comune aproape tuturor popoarelor Europei din acea vreme – nu puteau să nu dea roade, să nu predisună la acțiune, să nu conducă la anumite înfăptuiri, mai trainice ori mai labile. În Franța finalului de secol al XVI-lea, regele Henric al IV-lea de Bourbon considera că toate provinciile în care se vorbea franțuzește trebuiau să fie ale sale, ale Franței, iar în Italia, Niccolo Machiavelli, în faimosul tratat politic „Principele”, făcea o pledoarie credibilă pentru unitatea Italiei, pe baza istoriei comune, a originii comune, a

aspirațiilor similare. În Țările Române, după secole întregi de acumulări, prima acțiune de unitate panromânească s-a petrecut sub Mihai Viteazul (1593-1601). Principele român nu a unit cele trei țări ca să creeze România, ci ca să dispună de un puternic front centralizat antiotoman, dar a făcut-o cu românii și nu cu polonezii ori cu balcanicii, generând în epocă interpretări și atitudini etnice.

De exemplu, pomenitul cronicar umanist Szamosközy Ștefan sau Zamosius – care-i lăuda odinioară pe români pentru romanitatea lor și-l proslăvea pe Mihai, luptătorul antiotoman – nu poate înțelege și nici accepta domnia în Transilvania a unui principe român. Motivul este clar și este expus de autor în mod direct: ungurii nu pot răbda un principe de aceeași etnie cu disprețuiții valahi ardeleni, cu iobagii, cu truditarii, cu locuitorii de mână a doua. O spune clar și un alt cronicar contemporan, Mikó Ferenc: un comandant maghiar (Székely Mozes), tratând cu căpitanii oștilor maghiare din Țara Bârsei, „i-a îndemnat pe aceia, ca unguri, să fie doritori de bine față de patria și națiunea lor și să nu rabde astfel de tiran <Mihai Viteazul>, să nu rabde ca valahi ticăloși să fie stăpâni asupra acestei națiuni nobile”¹⁵.

După octombrie 1599, Mihai este numit de Zamosius numai „Valahul” și „Tiranul”, iar populația românească în întregul său este apreciată ca „leneșă”, „murdară” și înclinată spre „tâlhării” și „prădăciuni”. Același cronicar observă alăturarea românilor transilvani la politica lui Mihai Viteazul și răscoala țăranilor români contra nobililor odată cu intrarea oștilor „Valahului” în zona intracarpatică. El pune toate acestea pe seama solidarității de tip etnic: „Într-adevăr, la vestea luptei nefericite <de la Șelimbăr, din 28 octombrie 1599>, care s-a răspândit foarte rapid în întreaga țară, națiunea românilor, care locuiește în fiecare din satele și cătune-

Transilvania este astăzi o parte a României și a Europei în același timp, dar, mai presus de toate, este patria primitoare a tuturor locuitorilor săi. Pentru prima oară în istorie, sunt acum premise reale pentru ca toți locuitorii ei să fie și să se simtă egali și la ei acasă. Țara nu mai este Transilvania de odinioară, dar urmele istoriei sunt peste tot. În trecut, au suferit și au fost fericiți, adesea în momente diferite, și românii, și maghiarii, și germanii, și evreii etc. Nici suferințele și nici bucuriile nu trebuie uitate. Amintirile trecutului sunt un patrimoniu de neprețuit, iar păstrarea lor este un atribut al popoarelor civilizate. Entitatea transilvană este

un dat al trecutului, dar, în același timp, ne însoțește peste tot, astăzi, sub ochii noștri. E singurul loc din Europa unde o biserică bizantină stă lângă o bazilică romanică, lângă o biserică gotică și lângă alta barocă, toate vecine cu o sinagogă! De asemenea, singurul loc în care un locaș de cult ortodox este la câțiva pași de unul greco-catolic, de altul romano-catolic, de unul calvin, de altul luteran sau unitarian. Aceasta spune mai mult despre conviețuirea pașnică decât despre conflicte, iar mesajul acestei lucrări este generos: trecutul trebuie cunoscut nu pentru încrâncenare și răzbunare, ci pentru destindere și înțelegere.

(Autorii)

le Transilvaniei, complotând peste tot, s-a unit cu poporul venit <din Țara Românească> și, atât împreună cât și separat, au prădat în lungul și în latul țării. Căci încurajați de încrederea că aveau un domn din neamul lor [...], au ocupat drumurile și au ucis pretutindeni [...]. Acum, fiind încurajată nebunia lor de principele român și sporindu-le îndrăzneala din pricina războiului [...], cu atât mai multă cruzime au atacat cu acest prilej, cu cât anterior, când țara era liniștită, dovediți prin decizii judecătorești cu vreo faptă rea, erau pedepsiți cu cele mai grele pedepse. Peste tot, spânzurătoarele, butucii, securile, cârligele, funiile și toate locurile de osândă erau pline mai mult de români”¹⁶. Opinii asemănătoare au exprimat și cronicarii Somogyi Ambrus (Ambrosius Simigianus) și Georg Krauss, cronicarul anonim de la Prejmer și alții. Somogyi subliniază că s-au răsculat românii, care-i prindeau și-i jefuiau pe unguri, iar Krauss vorbește despre „românii murdari, hoți, ucigași, răsculați în acel timp, deoarece Tiranul era de națiunea lor, adică un român”. Mikó Ferenc spune că nobilii maghiari erau „îngroziți de stăpânirea românească” a lui Mihai Viteazul¹⁷.

Multe izvoare ale epocii consideră dezordinile din anii 1599-1601 drept un rezultat al războiului, al unor abuzuri ale oștilor străine, al urii țăranilor față de nobili sau chiar al unei aplecări spre violență a românilor. Mai puține astfel de surse notează faptul că românii erau sever discriminați, că erau „iobagi ai unguirilor”, disprețuiți și lipsiți de bunuri. Unele mărturii, precum cele evocate mai sus, pun tulburările din acei ani pe seama stăpânirii românești a lui Mihai și chiar pe seama unui „complot” urzit din timp de domn, de românii ardeleni împreună cu cei din Țara Românească. Ridicarea țăranilor este considerată o răscoală națională a tuturor românilor (*natio Valachorum*) contra unguirilor. Perechea de termeni sociali „țărani-nobili” este înlocuită cu denumirile etnice „români-unguri”.

Pentru prima oară, ideea de stat capătă în Transilvania sens românesc, nu numai pentru că principele era român, ca și unii dintre oamenii săi, promovați în funcții importante, nu numai pentru măsurile luate în favoarea românilor sau prin folosirea limbii române de către oficialități, ci și prin faptul că vechii stăpâni ai Transilvaniei conștientizează acest lucru, se tem de el și acționează contra lui. Stările văd o amenințare în „crăia românească” pe cale de se face sub Mihai Viteazul. Pentru unii membri ai elitei ungare, cucerirea Transilvaniei de către Mihai a fost plănuită din timp, cu ajutorul românilor locali: „Mihai, încă înainte de intrarea sa, a instigat pe ascuns întreaga sărăcie a românilor din Transilvania, prin tainica lucrare a preoților săi care se numesc călugări”¹⁸. Aici se vede rolul bisericii și al credinței în unitatea românească. În mai multe locuri apare ideea colaborării strânse între românii de la sud de Carpați și cei din Transilvania, în vederea instaurării regimului românesc, a derulării complotului contra națiunilor recunoscute, iar această „colaborare”, pornește înainte de venirea lui Mihai cu trupele

sale peste munți. Toți românii sunt socotiți potențiali colaboratori ai „Valahului”, iar cei reclamați au și fost pedepsiți. Încă din septembrie 1600, când Mihai părea pierdut, stările poruncesc omorârea românilor care ar fi răspuns îndemnurilor de colaborare cu voievodul. În urma morții acestuia (survenită în august 1601), autoritățile lansează știrea că „Tiranul” valah ar fi ordonat uciderea preoților maghiari și decid, pe această „bază” ca „popă românesc să nu mai poată intra vreodată din celelalte două Țări Românești, iar călugării <români> să fie cu toții proscriși din toată țara”. Dieta din ianuarie 1601 (când Mihai era pribeag în căutarea împăratului) pedepsește aspru pe preoții români din Transilvania, cu taxe suplimentare și cu alungarea din țară pentru aceia care s-au răzvrătit și au pus foc. Chiar și *Approbatæ Constitutiones* din 1653, care au mai atenuat unele dintre măsurile luate contra românilor și Țărilor Române de dietele din 1600-1601, stipulează că „preoții valahi”, bănuți de diverse rele, să poată fi prinși și închiși de oficiali¹⁹. Delegații aceleiași diete din ianuarie 1601 cer împăratului, cum mai făcuse și altădată (mai ales după episodul din anii 1551-1556), să guverneze țara numai cu consilieri unguri și cu dregători unguri, să admită ca armata țării se fie de neam unguresc și, mai presus de orice, principele să fie ales de dietă numai din neamul unguresc²⁰. Mihai, *Valahul*, este acuzat că a ruinat țara, firește, țara legală, adică națiunile și confesiunile recepte. După moartea voievodului, condamnările la adresa lui și a românilor se întetesc, iar amintirea stăpânirii principelui român apare decenii în șir în documente și acte: este făcut vinovat că a distribuit moșii, cetăți, castele și curți românilor săi, că le-a dat demnități, că a clădit „biserica schismatică” la Alba-Iulia, care, negreșit, trebuie dărâmată (cum se va și întâmpla). Același Szamosközy se gândea chiar la stărpirea din rădăcină a tuturor românilor, așa cum ar fi voit să facă – spune el – și regele Sigismund de Luxemburg (1387-1437) în 1429.

În concluzie, pentru stări, cu precădere pentru nobilimea maghiară, care se identifica tot mai frecvent cu „națiunea maghiară”, fapta lui Mihai și amintirea ei au rămas ca o amenințare gravă. După secole întregi de la cucerirea Transilvaniei de către Regatul Ungar, timp în care se clădise un edificiu al privilegiatilor, inclusiv prin marginalizarea și discriminarea românilor, aceștia se ridicaseră brusc la putere sau fuseseră pe punctul s-o facă sub Mihai Viteazul. Nu mai conta că Mihai venise în numele „împăratului creștin”, că garantase vechile privilegii, că avea o armată eterogenă sub aspect etnic, că obținuse atâtea victorii în numele Creștinătății; conta doar caracterul lui românesc, aidoma cu al disprețuiților supuși valahi transilvani. Chiar și actele lui fără substrat etnic erau percepute ca românești, după cum „românească” era considerată, în bloc, armata sa, „români” erau declarați și acei colaboratori alogeni, din rândul popoarelor balcanice etc. Nobilimea a perceput brusc primejdia românească sau, mai clar, a înțeles – cum remarcase încă David Pro-

dan – că **Transilvania, țară majoritar românească sub aspect etnic, fusese pe punctul să devină românească și din punct de vedere politic.** Nu atât uniunea celor trei țări vecine fusese periculoasă pentru stări, cât prezența românului în fruntea noii alcătuirii politice. Doar și Sigismund Báthory s-a visat „principe al Daciei” și și-a pus formal în titulatură numele Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei, cum au făcut-o și alții vremelnici lideri de talia Mariei Christerna sau a lui Andrei Báthory. Numai că dintre toți, Mihai singur a transformat visul în realitate cu sabia, cu fapta, adică în mod concret; și tot singur el – lucru capital, înțeles de mulți contemporani – a inversat sensul actului, fiind de aceeași etnie cu majoritatea locuitorilor, cu cei ținuți în supunere. Iar stările sau „națiunile”, adică elitele care dominaseră de secole, care-i „răbdaseră” pe românii cucerțiți, supuși și „schismatici”, care păstrau cu mândrie amintirea Ungariei de odinioară și a vasalității Țării Românești și Moldovei față de acea Ungarie, se vedeau dintr-odată amenințate. Și de cine? Tocmai de acești valahi disprețuiți! Totul era însă hiperbolizat de mentalitatea îmbibată de teamă și de ură a unora dintre membrii elitei conducătoare, fiindcă Mihai fusese departe de a-i transforma pe români în stăpânii Transilvaniei. Erau doar semne ale unor timide măsuri de eliminare a discriminărilor, în vederea egalizării statutului românilor cu cel al națiunilor recunoscute. Însă și egalitatea prevestită era foarte primejdioasă pentru stări, fiindcă românii veneau cu forța numărului lor.

Prin urmare, cei care spun că Mihai Viteazul, prin actul de la 1599-1600, nu a făcut decât să imite ceea

ce principii transilvani făcuseră anterior, nu înțeleg nimic din semnificația actului în sine: Mihai Viteazul a instituit pentru prima oară în Transilvania puterea românească, amenințând întreg edificiul politic vechi al țării, clădit cu greu, pe temelia sistemului celor trei națiuni politice și patru confesiuni recepte. De-acum, stările, cu precădere nobilimea maghiară, vor veghea cu mare grijă ca astfel de fapte să nu se mai repete. Puterea aceasta românească, ridicată în parte de jos, în urma venirii principelui român reformator, a rămas ca un *memento* pentru vechii stăpâni. De aceea, măsurile luate după moartea voievodului au vizat deopotrivă pedepsirea românilor transilvăneni și ruperea legăturilor cu Țările Române extracarpatiche, fiindcă – se spunea – „ruina și primejdia” de acolo veniseră.

Pentru români, dimpotrivă, fapta lui Mihai – cu un grad de conștientizare mai mic în epocă – a rămas ca o binecuvântare. Ea a fost receptată încă de-atunci, de către mulți, ca având conotații etnice, din moment ce martorii spun că țărani s-au ridicat la luptă contra nobililor unguri, împinși de încrederea că aveau un princip pe din națiunea lor. Mai târziu, pe bună dreptate, actul de la 1599-1601 s-a transformat în simbol al unității naționale românești. În 1599-1601, au fost anumite momente în istoria Transilvaniei în care lunga perioadă de asupraire, discriminările, timide inițial, dar accentuate mereu, prin șerbirea în masă, prin confiscări, prin actele din 1366 (ale lui Ludovic de Anjou), prin *fraterna unio* după 1437, prin Tripartitul lui Werböczy din 1517, prin statuarea regimului celor trei națiuni și patru religii etc., păreau uitate și trecute. În locul acu-

Ioan-Aurel Pop restituie la modul științific, dar și afectiv, o formă mentis autohtonă, continuând astfel linia de referință a istoricilor și universitarilor transilvăneni.

Mircea Muthu

Transilvania – starea noastră de veghe este o excelentă carte de vizită. Îl găsim aici pe Ioan-Aurel Pop istoricul, cel pentru care trecutul nu e simplă literă moartă sau inventar de cronologii seci și controversate, ci chiar temelia prezentului. El este autor și coordonator de impresi-onante spectacole ale rădăcinilor noastre – întrepătrunse cu ale altor neamuri, dar păstrându-și autonomia și specificitatea. Îl descoperim pe cititorul și degustătorul de literatură bună, pentru care textul scris se cuvine a fi nu doar exact și

nepărtinitor în încheierile sale, ci și rostit memorabil, în cuvinte potrivite care să probeze caratele limbii române. Îl întâlnim în fiecare pagină pe Ioan-Aurel Pop omul cetății, prezent în miezul lucrurilor și gata să pună umărul la bunul lor mers. Atent la seisme mai mari ori mai mărunte ale vremii, intervine prompt și expresiv de câte ori simte că punctul pe i a fost rătăcit în polemici goale. Îl găsim pe Profesorul îndrăgostit de Universitate și de rosturile acesteia în lumea contemporană, cel care știe, pe urmele lui Vasile Pârvan, care este „datoria vieții noastre”. Citim elogiile sale atent cumpănite la marile figuri ale culturii naționale și argumentele sale ferme despre legitimitatea sentimentului național. E prezent pretutindeni, în fiecare literă, ardeleanul, de veghe la statura „învăța-tei Transilvanii”, lucrând la durarea

Serie de autor
IOAN-AUREL POP

TRANSILVANIA

STAREA NOASTRĂ DE VEGHE

ei fiindcă îi știe durerea. Da, e o carte de vizită. Pentru autor, dar și pentru Transilvania. Pentru noi.

Irina Petras

zelor și disprețului, al aparatelor de tortură, al etichetărilor de hoți, jefuitori, răufăcători, al traiului umil, la marginea societății, păreau că se vor așeza demnitatea, colaborarea și înțelegerea. Totul a fost însă o iluzie, datorită momentului neprielnic, gravelor deosebiri de mentalitate, urilor acumulate în timp, exceselor și violențelor, venite din ambele tabere. Armata lui Mihai a fost percepută de stări, de vechii stăpâni, ca o oaste de ocupație, inamică, care trebuia sabotată, pe de o parte, iar pe de alta, această forță militară a făcut rechiziții forțate, a jefuit, a atacat, a luat măsuri silnice, într-un mediu ostil, al unor autorități ostile.

Toate acestea, dar mai ales stăpânirea românească sau ideea că s-ar fi putut impune o asemenea stăpânire, nu au fost niciodată uitate, și nici iertate de unii. De aici violențele de limbaj și de acțiune îndreptate de stări contra românilor și invers. Stările erau înspăimântate de perspectiva Transilvaniei organizate ca stat românesc, încins la sud și est de alte două state românești. Totuși, unii cunoscători unguri și sași ai istoriei trăgeau semnale de alarmă: dinspre Valahia și chiar Moldova, agregate politic prin impulsuri venite din Transilvania, dinspre aceste două state românești vasale odinioară Ungariei veneau semne rău prevestitoare la 1600; Mihai dăduse destule exemple despre intenția sa de a-și fixa centrul stăpânirii sale în Transilvania, de a schimba în folosul său sensul ideii de *restitutor Daciae*, de a se chema „crai”, de a conduce din Alba-Iulia blocul politic creat, de a fi principe ereditar, de a obține acordul împăratului pentru acest plan al său etc. Mihai a vrut să impună o dublă cârmuire, cu un domn la București (fiul său, Nicolae) și altul, ca instanță superioară, la Alba-Iulia (el însuși). La fel era planul și în Moldova: un domn deplin la Iași (tot Nicolae și apoi nepotul domnului, Marcu) și altul la Alba-Iulia (el însuși). Fiul său urma să moștenească domnia în fiecare din cele trei țări. Era o concepție dinastică unificatoare și ereditară, cu Mihai Viteazul domn suprem („crai”) la Alba-Iulia și cu alți doi domni (rude de sânge) la sud și est de Carpați. Organizarea acestui centru de stat românesc în Transilvania nu venea atât din trecut, cât privea spre viitor. Un popor mare, dar divizat se organiza unitar sub aspect politic, după cum observa în secolul al XVII-lea Gheorghe Brancovici: „Domnul Mihaiu [...] au lătit puterea neamului românesc, cu fericire stăpânind Măriia Sa câte trei țări, adică Ardealul, Moldova și Țara Muntenească”²¹.

Mihai Viteazul a fost o personalitate europeană, un luptător pentru Creștinătate, membru al Ligii Sfinte, un vasal al împăratului creștin, al principelui transilvan sau al sultanului otoman, dar și un general vestit, un posibil eliberator al Balcanilor și al Constantino-polului, dar și un principe român, conducător al Țării Românești, al Transilvaniei și al Moldovei, conștient de rolul Țărilor Române de „Poartă a Creștinătății”, de originea romană a poporului său, de unitatea românească. Prin toate acestea, el a intrat în istorie, legenda

și în folclor. Mihai nu a unit cele trei țări din rațiuni naționale, dar **stăpânirea sa asupra celor trei țări a creat interpretări și reacții naționale, deopotrivă la 1600 și ulterior**. Nu a scăpat nici străinilor și nici românilor faptul că sub Mihai Viteazul unitatea politică și militară a vechii Dacii – cum numeau umaniștii Țările Române – se realizase pe un fond etnic prioritar românesc și chiar, în anumite cazuri, de solidaritate românească. **Confruntările cu substrat național care au urmat intrării principelui român în Transilvania, precum și politica desfășurată atunci de Mihai și de stări arată că, pe la 1600, se trecea și în zona central-sud-est-europeană de la solidaritatea instinctivă la solidaritatea efectivă, de la identitatea pasivă la cea activă și de la națiunea medievală la națiunea modernă.**

(Conferință susținută la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj în 26 ianuarie 2017, în seria de conferințe „Glasul Bisericii în cetate”, organizată împreună cu Episcopia Sălajului.)

Note:

1 *Nam/ cum incole comitatus Maromarusiensis maxima ex parte/ Walachi sunt, et cum Moldavis lingua et religione ac moribus convenient, periculum est ne iste comitatus Moldavis/ ut fit paulatim subintranctibus, cum tempore aliquo casu a/ Regno alienatur. Cum itaque non parvi momenti res sit,/ intererit Maiestatis Regiae, ut ad eius revisionem et discusionem/ homines fideles atque industrius transmittendos et adhibendos curet. Österreichische Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungssarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv Wien, Hoffinanz Ungarn, Rote nr. 2 (1545-1549), Jahr 1547, fol. 93.*

2 A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, București, 1993, p. 90.

3 *Ibidem*, p. 90.

4 *Călători străini despre Țările Române*, volum îngrijit de Maria Holban, vol. I, București, 1968, p. 323.

5 A. Armbruster, *op. cit.*, pp. 95-96.

6 *Ibidem*, pp. 100-101, inclusiv nota nr. 67. Volum îngrijit de Maria Holban, *op. cit.*, p. 403.

7 A. Armbruster, *op. cit.*, p. 115.

8 *Ibidem*, p. 127.

9 *Ibidem*, p. 131.

10 *Ibidem*, p. 133.

11 *Ibidem*, pp. 134-135.

12 *Ibidem*, p. 145.

13 *Ibidem*, pp. 153-154 (textul latin la p. 154, nota 40). Pentru date ample despre Zamosos și români, vezi Ioachim Crăciun, *Cronica Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566-1608)*, Cluj, 1928, *passim*.

14 Ioan-Aurel Pop, *Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII-XVI*, București, 1998, pp. 114-115.

15 *Ibidem*.

16 Ștefan Pascu, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Studii și materiale de istorie medie”, I, 1956, p. 132.

17 Ioan-Aurel Pop, *Identity and Alterity in Transylvania during the Confrontations of 1599-1601*, în „Transylvanian Review”, IV, 1995, nr. 4, p. 173.

18 Szamosközy István, *Történeti maradványai. 1542-1608. Eredeti és egykoru példányokból*, editor Szilágyi Sándor, vol. IV, Budapest, 1880 (Monumenta Hungariae Historica, XXX), p. 344.

19 *Constituțiile aprobate ale Transilvaniei (1653)*, ediție de Liviu Marcu, Cluj-Napoca, 1997, p. 232.

20 David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, 1984, p. 113.

21 Ioan-A. Pop, *Solidaritatea românească medievală...*, pp. 113-114.

Ștefan MANASIA

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Februarie

Mierla țeapănă
în copac,
cioara cu penele
fluturînd în iarbă
ca un arici înghețat.
Albastrul stins
al ciorii, portocaliul
ciocului mierlei
pe care îl găsești
vibrant, pentru că
tu nu ești ornitolog.
Penele ciorii
zboară una
cîte una
în dreptul bisericii greco,
unde ameninți
de fiecare dată
fetița (vai
ce-ți mai place)
*Vrei să intrăm
și să-l ascultăm pe părinte?*
99% spune NU,
1% spune DA
și se miră și ea.

Armada galbenă

Umflați ca alicele,
mugurii de forsythia
stau să plesnească.
Descotorosiți de parașutele micuțe,
alienii au intrat în oraș –
l-au colonizat într-o noapte.
Carlos Williams, Viorel Mureșan
nu mai sînt pe aici,
nimeni n-are să scape.

Pe zăpada dintre garaje

Pe zăpada murdară
dintre garaje
ne plimbăm
înainte de
lăsarea întunericului.
Vreascuri și
gunoaie roșiatice
sub felinarele
deja aprinse.
Lupul cel rău
n-a prins purcelușii
îți amintești
trăgându-mi
brațul cu
mînuța ta
bondoacă
spre ceea ce
ar trebui să fie
A/CA/SĂ.

Parodie de Lucian Perța

Ștefan Manasia

(din **Caiete Silvane**, februarie 2017)

Februarie

Februarie în Cluj iar.
Mierlele și ciorile
scăpate
de gerul lui ianuar
se îngheșuie toate
pe turlele
catedralei catolice,
cincisprezece la sută,
și pe a celei ortodoxe
85% așa că orice

insinuare de discriminare
nu se discută
și nu există.
Tot așa și poezii,
fiind lună scurtă,
se îngheșuie la revistă
în adevărate
mici invazii,
cu texte (vai
ce penibile, bieții!)
Vreți să vă spun încă
și cum mă descurc cu toate,
ca o lecție?
99% muncă
și 1% distracție!...
Și nu mai râdeți pe-nfundate!

„Din acest colț de pagină”

Viorel MUREȘAN

Cred că este nimerit să spun deschis că de ceva vreme m-am lăsat sedus de literatura, în primul rând poezia, scrisă de ziariști, poate și pentru că mulți dintre cei ce-mi sunt prieteni literari au ținut sau mai țin încă în mână și până gazetărească. Ziariștii descoperează poezia în mizeria existenței și, așa cum observa odată Joyce, se ridică împotriva cuvintelor „poetice”, neapărat măsluite și goale semantic. Acesta e și motivul principal pentru care mă voi apleca în cele ce urmează asupra unei cărți de publicistică, al cărei autor mi-a stârnit curiozitatea, în mai multe rânduri, și ca poet. *Un bou în anul maimuței*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, semnată de Daniel Săuca, este cartea la care m-am oprit, și din considerentul că publicistica din paginile ei are și virtuți literare. Un text precis și răspicat e prefața scrisă de Carmen Ardelean, la care și apelăm, de altfel, pentru elucidarea unor aspecte: „Propagând o formulă inedită de editorial, textele publicate de Daniel Săuca în perioada 7 ianuarie 2014 – 26 octombrie 2016 conturează o radiografie a omului postmodern, o micromonografie a societății actuale. A României, a Sălajului «de lângă drum»? Probabil chiar o «radiografie a disoluției moderne», «o mărturie despre stupidenia postmodernă», un «Big brother al postmodernității, căci obsesia vizualului, a vizibilității, a individualității e evidentă», după cum afirma Daniel Hoblea într-o ședință de cenaclu... Editorialele lui lasă ba impresia unor texte-Matrioșka, ba a unor texte cal-troian, ba a unor producții cinematografice «cu final neașteptat». Pare-se că, asemenea unui bun prestidigitator, autorul mută luminile «scenei» când pe o realitate, când pe un fapt divers, ajungând ca, la final, să surprindă spectatorul prin magica imagine de ansamblu sau prin devoalarea trucurilor marilor «prestidigitatori», «luminiști» ai țării” (pp. 5-6). Titlul ar putea avea conotații astrologice autoreferențiale, care să-i fixeze autorului, într-o schemă a comunicării, poziția centrală pe emițător, de comunicator. Temele editorialistului sunt, în bună măsură, aceleași cu ale lui Caragiale din vremea când își scria schițele. La care se adaugă, desigur, câteva defnitorii pentru toposul și timpul nostru. Autoarea prefeței ține să scoată în evidență, alături de o documentare temeinică, și principalul atribut al publicistului: „Și uite-așa, cu intenția de a zugrăvi o realitate crudă, cruntă și... curbă, autorul ajunge, din posibil creator de frescă vajnic portretist” (p. 6). Tot ea identifică și câteva tipuri de portret: de țară, de popor, de politician, de ziarist ori de om de cultură. Noi am observat iritarea și zvâcnetul nervos

care străbate scrisul publicistic al lui Daniel Săuca, dinamica sintagmei, din care se naște culoare și viață în pagină. Ironia, de diferite nuanțe, e adesea descifrabilă și la nivelul titlurilor. Ca statut, textele sunt variate, de la pamflet la reportaj, apoi la jurnal și la pagina cu structură caleidoscopică, formată din câteva paragrafe, marcate grafic. Pamfletele conțin condamnări patetice însoțite de irascibilitate, convingeri înrădăcinate adânc și stări emoționale gata să-l convingă pe cititor. Lecturile autorului sunt profesionale și făcute cu creionul în mână, în așa fel încât de pe urma lor se pot ivi considerații fericite: „De mult nu am citit o carte bună de reportaje. V-o recomand cu plăcere: Nicolae Pătruț *Dincoace și dincolo de cuvânt* (Editura Eubeea, Timișoara, 2013). E și această carte un semn că reportajul de presă, reportajul literar, merită să redevină un gen frecventat de cât mai mulți jurnaliști, inclusiv de pe la noi. Sigur, îți trebuie un «bagaj» de talent și implicare jurnalistică pentru a scrie bine reportaje bune. Dar, sigur, reportajele bune rămân (și în format print, și radio, și tv, și on-line). Știrile de doi lei, tabloidizante, isterice, propagandistice sigur nu. Părerea mea. Am preferat să citesc cu plăcere o carte bună decât să vizionez, aproape pe toate canalele tv, știrile de genul celor amintite mai sus” (7 ianuarie, 2014, pp. 9-10).

Trei dintre editoriale au ca subiect Ziua Culturii Naționale, 15 ianuarie din fiecare an. La ceas de bilanț în județ, concluziile sunt pesimiste: se citește puțin și cel mai adesea de slabă calitate, se merge puțin sau nu se merge deloc la spectacolele de teatru, nu există posibilități de-a viziona filmele la cinema, investiții minime în cultură, salariați prost plătiți. Alte articole se dezvoltă în jurul unor teme de presă (mass-media), unde ziaristul acuză lipsa unor reglementări clare, jungla informațională, minciuna, manipularea, suficiența. Despre deontologia gazetarului ni se vorbește în *Titluri de „agățat”*, prin care tot mai mulți ziariști de un profesionalism îndoielnic își atrag cititorii într-o capcană. Având în vedere calitatea de poet și statutul de membru al UR ale lui Daniel Săuca, altcumva vom înțelege și editorialul său despre condiția cronicii literare, *O fiertură pe bază de varză*, răspuns, de altfel, la o anchetă a revistei „Discobolul”. Tot cuprins de îndoială este autorul și în legătură cu rezultatele unei cercetări privind inteligența națională. Serios, încrâncenat, polemist și mefient pe deasupra, pornind de la rezultatele altei cercetări, una privind probleme de „naționalism românesc”. Cunoscător al principiilor după care funcționează presa și știind că pamfletul e

un gen literar care te scutește de răspundere penală, autorul își permite și tușe corozive în portretizarea unora dintre politicieni, mai cu seamă din rândul trașeiștilor.

Un subiect drag autorului și, probabil, de cea mai mare recurență în volum, este un topos care se desenează în mâna și sub ochii cititorului, istoric, geografic, cultural, administrativ: Sălajul. Numai la mijlocul verii 2016, patru articole se succedă, caleidoscopic, observându-i Sălajului maniera politică, mediatică, turistică. Din pagini se desprinde pornirea naturală de a optimiza cele descoperite la fața locului, dar și o ascunsă mulțumire că lucrurile nu stau tocmai rău. Prețuirea tradiției, când vine vorba de aceste meleaguri, se descifrează în toată fibra spirituală a autorului. Așezarea în context european trebuie să atragă o resemantizare a simbolurilor generate de trecut: „Sunt curios dacă în locul discuției despre Zilele Zalăului, locuitorii acestei urbe și-ar exprima opinii despre ridicarea câtorva busturi și statui dedicate marilor personalități ale Sălajului și municipiului care nu mai sunt în viață” (30 aprilie 2014, p. 22). În alt loc, pornind de la centenarul Coposu, reflecția se deschide în varii direcții, precum într-un sistem de oglinzi, ce pun față-n față trecut și prezent. Când se întâmplă ceva în viața unui congener și comorient, sub condeiul lui Daniel Săuca se nasc pagini calme, contemplative, de mare căldură și sarcină emoțională: „Astăzi vă aduc în atenție aniversarea unui om de cultură sălăjean, o știre normală, ori care ar trebui să fie normală, firească” (Daniel Hoblea-5o, 5 noiembrie 2014, p. 46). Încă o dată îl vedem pe jurnalistul sălăjean descoperindu-și fruntea în articolul *Caiete Silvane – 10 ani*, la aniversarea revistei de cultură în care, pe lângă talent și dăruire, s-a zidit pe sine, așa cum s-a mai întâmplat prea rar în acest colț de lume. Tot o dovadă că actele de cultură generează gesturi nobile este și următoarea: primul editorial pe 2016, *Cărți cu dedicație*, e consacrat unor scriitori cu trecut sălăjean, a căror operă e și reflectarea unor realități de aici.

Adunate într-o carte, aceste articole devin și pagini de istorie. Stau mărturie în acest sens multele editoriale cu conținut politic. Alternând cu alte teme, alegerile prezidențiale străbat ca un fir roșu întreg anul 2014. După urmărirea asiduă a mecanicii politice, spre sfârșitul verii, în „colțul de pagină” al lui Daniel Săuca (vezi *Tăcere caniculară*) se conturează finalistii bătăliei pentru Cotroceni. Deseori, în astfel de pertractări încape și multă zgură politică (ce afirmă unul, ce-i răspunde celălalt), dar analistului nu-i sunt străine nici profilul și nici atributele viitorului președinte. Așa cum nu pierde din vedere nici condiția și dubitațiile omului cu drept de vot, din care Caragiale a creat un personaj generic și paradigmatic. O remarcă; vizavi de statura intelectuală a candidaților, ziaristul pronunță cu mare reticență lexemul „idee”. Iar acum, scrisă cu patru zile înainte de votul final, găsim

o frază, ce poate da măsura unui gazetar cu anvergură, de vreme ce ea a fost validată de istorie: „Închei cu un film vechi: pe cât punem pariu că, iar, voturile din diaspora vor influența decisiv rezultatul votului de duminică?” (12 noiembrie 2014, p. 49). Niciodată nu i-a lipsit lui Daniel Săuca spiritul polemic. Există editoriale în care, cu cordialitate, combate afirmații ale politicienilor și ziariștilor, indiferent de locul și poziția lor. Dar polemizează și cu mentalități înrădăcinate în cotidian, uneori la nivel gestual. De pildă, opulența de știri pune în dificultate ziaristul. Atunci, o posibilă renunțare la mijloacele tehnice, întoarcerea la clasicele unelte ale scrisului, transfigurează realitatea în poezie: „De data aceasta încerc să scriu mai întâi pe hârtie. Cu creionul. Scriu cu creionul. Prind viață cu întârziere. Sufocate parcă, sugrumate înainte de a-și spune povestea. Creionul e încremenit în văzduhul de deasupra colii albe” (5 august, 2015, p. 88).

Mai există și rânduri polemice în legătură cu „proiectul de țară” al istoricului Lucian Boia. Și, oarecum, în revers, portretul unui alt istoric, academicianul Ioan-Aurel Pop, promovat ca un „model” discret și echilibrat. Un formator de opinie nu poate evita nici să se pronunțe în legătură cu un document emis de biserică. Cum, de asemenea, se arată iritat, și aici pe bună dreptate, de câteva „noutăți” în regulamentele școlare. Cel mai flagrant e dreptul elevilor de a contesta notele acordate de propriii lor profesori la lucrările scrise. Această „ipocrizie a școlii” poate avea grave consecințe pentru viitor. Pentru a ocoli cu grație rutina, ziaristul pune la bătaie și alte ingeniozități. De exemplu, dintr-un editorial cu titlul *25 mai* ne putem face o idee despre inventarea unui subiect de presă: se alege o zi oarecare din calendar și se trece în revistă tot ce s-a întâmplat semnificativ, de-a lungul timpului, în acea zi. Într-un mod asemănător, în alt articol răstoarnă conotațiile pejorative ale zilei de 1 aprilie. În acest fel discreditează și ideea de umor ieftin.

În consemnările de față trebuie să punem în lumină și o altă fațetă a volumului. E vorba de latura lui de introspecție, o dimensiune, ce-i drept, mai discretă, de jurnal de gânduri și idei ce ni-l apropie pe autor: „M-am saturat iremediabil de supraviețuirea mizeră într-un târg de provincie grețosă. Temător, prea temător, nu am mers niciodată până la capăt. Gândurile nu merg niciodată până la capătul gândurilor. Clamez și acum moderația, cer echilibrul pe care nu-l pot avea. Poate ne salvează încăpățânarea de a repeta obsesiv, nervos, lucruri descoperite demult” (26 noiembrie 2014, pp. 51-52). Mai rămân teme și subiecte în carte, unele importante, cum ar fi dinamica unei categorii sociale: tinerii, la care ne vedem siliți să renunțăm din cauza spațiului limitat. Dar important e să înțelegem că ziaristul Daniel Săuca nu e neutru, are întotdeauna o opinie, care mai poate fi și greșită, însă e a lui. Și e mereu contra curentului. Un gazetar puternic, la care subiectul nu lăncește.

Caleidoscop liric*

Imelda CHINȚA

Volumul *Jocul de-a anotimpurile* a fost desemnat câștigătorul celei de-a doua ediții a Concursului de Debut, secțiunea poezie, desfășurat în cadrul Zilelor *Caiete Silvane*, martie, 2016, eveniment organizat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Autoarea, Voichița Lung, s-a născut la Bădăcin, județul Sălaj, în iunie, 1960 și a studiat la Liceul Pedagogic Zalău, iar în anul 1984 a absolvit cursurile Universității Babeș-Bolyai (Cluj-Napoca), Facultatea de Filologie, fiind licențiată la specializarea română-franceză. Profesoară la Colegiul Național „Silvania” – Zalău, este o prezență discretă în spațiul literar contemporan.

Voichița Lung se distinge prin rafinament, sensibilitate, profunzime și o trăire efervescentă, consumate în interioritatea-i fragilă. Prezentul op surprinde prin franchețea expresiei artistice, prin luciditate poetică și prin maturitatea trăirilor. Autoarea ne propune un exercițiu de sinceritate, topit într-o materie lingvistică melodică, de asemenea imagistică și ludică. Dimensiunea ludică a artistei se camuflează ingenuu în elementele de compoziție.

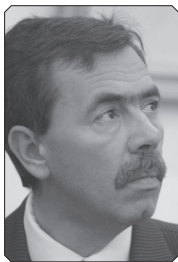
Placheta de versuri se deschide cu grupajul intitulat *Al V-lea anotimp*, un anotimp pe care l-am putea apropia de un timp al creației, al maturității depline. Jocul consonantic din primul poem, intitulat nu întâmplător *V*, scoate la iveală componenta jovială a unei artiste, care-și *Visează Liniștea* și transcenderea. Natura compactă a volumului este transmisă de tonul fiecărui poem și al fiecărei părți, iar versurile trimit direct la tema clasică *fugit irreparabile tempus* (Virgiliu).

Compozițional, grupajul este alcătuit unitar, din cinci anotimpuri, care redau povestea unui destin: *Al V-lea anotimp*, *Anotimp uitat*, *Anotimp regăsit*, *Anotimp tăcut* și *Anotimp etern*. Componenta metatextuală a volumului este reprezentată simbolic de vârstele omului, de problematica destinului și de frământarea ființei. Versurile sunt animate de trăiri care se succed, redată în tonalități diferite: „Visător, numele meu/ Își înalță vîetele spre cer,/ Ca un arbore dornic să soarbă/ Lumina” (*V*). Poemele trădează tribulațiile interioare ale poetei, cuprinse într-o structură ludică, reproducând într-o notă lirică jocul inocent al copilăriei prins în sonorități distincte și repetiții ce redau impresii fugitive, creând cele mai intime nuanțe personale. Poeta glisează între maturitatea asumată juxtapusă unui ludic estompat, discret: „Hai să ne prindem de

mână!/ Numai așa sună/ Arome din miezuri./ Castaniete solare./ Hai să fluierăm în mugurii uzi –/ După anii hai-hui” (*Dor de pădure*). Viziunea poetică este autotreferențială, recuperatoare, deopotrivă nostalgică: „Mă-ntorc la copilul pierdut/ Rog frunza să stea, să nu moară”. Atitudinea interogativă traduce o combustie interioară a unui eu neliniștit, convulsiv, melancolic: „Când se vor coace miresme?/ Și cine-anotimpul-a oprit?” (*Dor de pădure*), „Vrei să ne spunem versuri?/ Să povestim cu luna?” (*Monolog de septembrie*), „De ce-ai plecat?!/ Până peste durere/ Vreau să mă topesc, încă arzând,/ În bezna din tine, lumină albastră!” (*Dialog straniu*). Dorul atotprezent este simbolul suferinței și al intercesiunii între o poetică a dorului și a durerii de dor: „Rău mă doare dorul,/ Înnoadă-mi o aripă!.../ Cad în zbor de noapte,/ Zorii mă despică” (*Doină nefăcută*), „Mi-e dor să pieptăn/ Cu degetele,/ Caierul ierbii de otravă” (*Omăt*), „Nu-mi răni pleoapele cu lumină!/ Dor violentele apusuri;/ Ci, lasă-mă să scutur poala cerului!/ M-am îmbolnăvit de toamnă târzie./ Până și copacii au orbit./ De lumină? De lacrimi?/ De toamnă târzie... de iarnă...” (*Boală*). Tonul poemelor este unul grav, profund, reținut uneori, ceea ce domină este componenta cognitivă, dar și perceptivă, poetică. Sincretismul univers-poem-ființă traduce stări poetice, amplificând singurătatea individului, discursul fremătând de înțelesuri. Lumea este recompusă din interior, trăirile sunt tensionate, germinând o poetică a intensității, a toamnei târzii în care sentimentele se hrănesc din frenezia amintirii: „De ce îmi șoptești abia acum,/ cu glas întomnat,/ că va veni și anotimpul în care/ nu vor mai fi despărțiri?” (*Confesiuni*), „S-ar putea să mai trăiesc!” (*Anotimp pierdut*).

Întregul op este o curgere heraclitiană a stărilor poetice, stări ce traduc la unison, căutarea complexă de sine, un caleidoscop imagistic și acustic penetrant, un joc al dimensiunilor. Lătmotivul cărții îl reprezintă solitudinea și izolarea, compensate de o reactualizare a unui cronotop apus. Privirea introspectivă surprinde, în spatele imaginii, camuflete în logos, un ins hipersensibil, o identitate feminină ce se confruntă cu propriile-i frământări. Versul e vibrație, e tremol zguduitor: „Voi încerca să plâng cu ochii închiși,/ fiindcă îmi culeg plânsul/ de undeva dinlăuntru...” (*Cu ochii închiși*), „Mi-am rănit zborul de tine” (*Confesiuni*). Poeta surprinde prin simplitatea crochiului liric, prin fervoarea căutării, prin sonoritatea calmă. Scrisul devine un dicteu al stărilor, este recuperator, iar ne-

(continuare în p. 13)

Amintiri solitare

Marcel LUCACIU

Într-o lume ce își pulverizează, constant, valorile, există tot mai puțini scriitori a căror viață tumultuoasă se contopește, armonios, cu propria lor creație, iar complexitatea trăirilor profunde se conjugă, firesc, cu diversitatea genurilor literare abordate.

Absolvent al Liceului de Muzică și al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, secția vioară (1968-1972), Radu Țuculescu a preferat să lucreze în calitate de redactor la Radio Cluj (1972-1985) și a devenit violonist, la Filarmonica de Stat din orașul de pe malurile Someșului (1985-1989), abia după ce respectivul post de radio a fost desființat prin grija părintească a celebrului PCR (1985). După 1990, și-a reluat activitatea în mass-media, fiind redactor și realizator la TVR Cluj.

Toate acestea nu par să aibă nimic în comun cu palmaresul literar al prozatorului născut, la Târgu Mureș, în noaptea Noului An 1949. Și totuși, în vasta lui operă, sunt multe reverberații ale unei asemenea biografii. Radu Țuculescu a cochetat, mai întâi, cu poezia, publicându-și primele versuri în revista *Steaua* (1966). Oarecum surprinzător, a debutat editorial cu volumul de proză scurtă *Portocale și cascadori* (1978), urmat de alte volume precum *Grădina suspendată*, *Portrete în mișcare*, *Cuitorul cu microunde*, *Uscătoria de partid*, *Scorpionul galben*. Nu sunt de neglijat piesele de teatru, cronicile dramatice, traducерile din literatura elvețiană de expresie germană și, mai ales, excelentele sale romane: *Vînzătorul de aripi*, 1982; *Ora păianjenului*, 1984; *Degetele lui Marsias*, 1985; *Umbra penei de gîscă*, 1991; *Povestirile mamei bătrîne*, 2006 (o carte tradusă în limbile franceză, sârbă, cehă și maghiară); *Stalin, cu sapa-nainte*, 2009; *Femeile insomniacului* (2012).

Învăluit de aura prozaicelor vremuri roșii și străjuit, ulterior, de postdecembrista modernizare și europenizare cu orice preț, romanul *Mierla neagră* (Editura Cartea Românească, București, 2015) are un pronunțat caracter autobiografic, creionând, prin intermediul celor trei părți (*Internatul*, *Despina*, *La picioarele desculțe*), adolescența, tinerețea și maturitatea protagonistului Radu Anghel care este, până la un anumit punct, un *alter ego* al scriitorului.

Incipitul romanului stă sub semnul olfactivului care declanșează fluxul rememorării subiective: „Nimic mai aromat și mai gustos decît un borcănel cu dulceață de frăguțe printre care se zăresc feliuțe de lămîie. Dulceață făcută de mama pentru odorul ei aflat într-un internat al Marelui Oraș, departe de casă”. Elev la Liceul de Muzică, unde studiază clarinetul, Anghel cunoaște toate privațiunile vieții de „internist” și implicit ale regimului totalitar: dormitorul cu 40 de

paturi suprapuse și cu pereții plini de igrasie, toaletele turcești și chiuvetele din tablă, dușurile unde apa caldă curge doar vinerea (preț de trei ore), „marmelada cleioasă” servită la micul dejun, învățarea limbii ruse, lectura obligatorie a primei pagini din ziarul *Scînteia* (pagină care „este cea mai importantă”), interzicerea jazzului pentru că „e o muzică decadentă, capitalistă” etc. Într-un fel, *Internatul* este universul concentraționar în miniatură; e închisoarea micilor muzicieni (a „greierașilor,” cum li se spune, peiorativ) care trebuie neapărat (re)educați. Stăpânul originalei închisori este tovarășul pedagog și, totodată, secretarul de partid Prada, un neom „cu ochii bulbucați, de broască (...) și ceafa groasă și scurtă”; „un sadic care ar fi făcut carieră în lagărele de concentrare.” Prezent, pretutindeni, în sala de studiu, în spălătorul ori în dormitorul băieților, Prada știe totul, aude totul, ține să fie respectate, cu strictețe, „ordinele venite de sus”, dar și propriile sale ordine transformate în reguli menite să suprimе atât libertatea, cât și personalitatea „greierașilor”. El beneficiază de serviciile obedientului Mirel, colegul și „turnătorul interniștilor”, un individ șters, născut „cu darul delațiunii în sînge” și botezat (de narator) *Mirositorul de picioare*, pentru că adulmeca picioarele nespălate, de sub pătură, și hotăra cine va fi trimis la duș: „Pînă în acest punct, totul poate părea o toană, o joacă bună de provocat zîmbete. Te duci și-ți speli picioarele, apoi te întorci și dormi liniștit. Dar... În primul rînd, la ora aceea, indiferent de zi, nu mai curgea apa caldă. Nu doar în internat, ci în tot orașul. În al doilea rînd, trebuia să te vîri sub duș! În pielea goală, normal. Să te speli vîrtos, rapid, cu apă rece, timp de trei minute. După ceas!”

Între zidurile întunecate și reci ale clădirii liceului-internat (o fostă mănăstire franciscană, descrisă cu minuțiozitatea lui Balzac!), numai prietenia se poate constitui într-un antidot al claustrării, o prietenie sinceră și matură ca între camarazii de arme (muzicale): Radu Anghel (clarinet), Ponco (flaut), Brînză (trombon), Fangli (percuție), Radu Orbul (pian). Singurul prieten al tuturor interniștilor este corbul Dodo („mascota internatului”) care „imită glasul altor păsări, dar și al vocii omenești”. Învățând câteva cuvinte rostite, întâmplător, de Anghel și împrumutând chiar vocea acestuia, spre amuzamentul băieților, Dodo îl întâmpină pe tovarășul pedagog cu invariabilul calificativ: „Prada este un ticălos”. Corbul Dodo e și un meloman, căci el imită până și unele pasaje muzicale din *Mierla neagră*, piesa lui Olivier Messiaen (compozitorul francez îndrăgostit de trîlul păsărilor); o piesă pe care flautistul Ponco o cânta, uneori, pentru Radu

Anghel. Dar Ponco moare de o pneumonie severă, în urma dușului rece, aplicat de Prada, la sugestia turnătorului de serviciu. Când mai erau doar câteva luni până la absolvirea liceului, Anghel găsește, în spălător, cadavrul lui Mirel. Fiind surprins de maleficul Prada, este acuzat, pe nedrept, de crimă și condamnat la doisprezece ani de închisoare. Eliberat după patru ani și jumătate, drept urmare a amnistiei din 1990, Radu Anghel încearcă să-și refacă viața. Eșuează în scurta lui căsnicie cu Despina și se întoarce în Marele Oraș unde își regăsește prietenii din adolescență. Aici, împreună cu Mario Bucătarul (fostul coleg de celulă) va deschide un lanț de bistrorante *La Ponco*, precum și originalul restaurant *La picioarele desculțe*. Pe Dealul Cetățuiei, alături de frumoasa Maria Candelato, Anghel mai crede în mirajul iubirii de mai...

Copleșitor prin bogăția rafinată a evenimentelor relatate sau, altfel spus, prin fulguranta multitudine a secvențelor epice, romanul lui Radu Țuculescu e scris într-un ritm alert, captivează prin senzația de autenticitate, impresionează prin frusta dezvoltare a neliștilor existențiale și dezarmează prin naturalitatea rostirii unor adevăruri care ne dor precum o veche rană deschisă: „Ce a furat comunismul vinde acum democrația. Chiar și sentimente”. De altfel, incitantă narațiune traversează comunismul depersonalizant și capitalismul sălbatic, ironizând fie demagogia politică, fie parvenitismul dintr-o societate propice negustoriei, în care „totul se vinde, totul e marfă” (Bacovia).

Fiecare oraș are, însă, „nebunii lui frumoși”, probabil, „inofensivi” și chiar inutili (în opinia multora), dar înzestrați cu o conștiință mereu trează și o luciditate infailibilă. Unul dintre aceștia este Lulu, surzătorul ochi de veghe, personajul-martor al lumii de ieri și al lumii de azi (o lume pe care ipocrizia și răutatea au întors-o pe dos): „Lulu are nasul mereu înfundat, ca și cum la naștere s-a procopsit cu o răceală definitivă. Ori cu o pereche de polipi consistenti. E un om al străzilor, dar și al localurilor. Acceptat de către oficialități

asa cum este. Un soi de clown al cetății. Nebunul inofensiv care... nu-i chiar atât de nebun pe cât pare. Nici prost. Ochii săi de viezure sînt constant năpădiți de lumini jucăușe. Ironice. Nimeni nu l-a văzut vreodată beat. Nici violent. În schimb, vorbește mult și sonor, parcă ar avea un microfon montat lângă buze. Pe stradă, în localuri, în mijloacele de transport”.

Dincolo de iscusitele portrete morale, de sfaturile pentru îndrăgostiți („Să te îndrăgostești abia după ce ai cunoscut femeia”) ori de senzualele descrieri fierbinți ce l-ar face invidios chiar și pe Emil Brumaru (v. prima scenă din capitolul *Despina*), pot fi remarcate frecvența și finețea comparațiilor plasticizante: „Îmi strîngea mîinile ca un copil lanțurile leagănelui din pat”. Sau: „Ușa se închise încet ca o pleoapă uriașă atinsă de somn”.

Fascinant prin linia lui melodică în care bluesul și jazzul glisează, abia perceptibil, *Mierla neagră* e un roman complex, fiindcă reunește, ingenios, mai multe tipuri de roman: Bildungsroman, roman al adolescenței, roman de dragoste, roman fantastic, roman social etc. Modernitatea construcției narative constă în măiestria valorificare a contrapunctului, în perspectiva cinematografică și, nu în ultimul rînd, în viziunea proustiană: „Amintirile din cei patru ani de internat, petrecuți între pereții groși din piatră jilavă ai fostei mănăstiri franciscane, nu se derulează într-o ordine cronologică. Ele nu se înșiră ordonat, precum mărgelile de sticlă pe-o ață. Unele strălucesc, explodează ca un foc de artificii. Altele sînt mai palide, mai firave, atinse de ambiguitate. Împreună reușesc să alcătuiască un mozaic edificator. Amintirile pot fi provocate ori se nasc independent de voința ta (...). Amintirile mușcă, uneori, din partea cea mai intimă a ființei tale, ca un animal hulpav. Te rođ, precum cîinele osul”.

Inspirat de amintiri solitare și compunând, febril, o simfonie a tuturor simțurilor pe care le transpune, apoi, în cuvinte și imagini, Radu Țuculescu se dovedește a fi deopotrivă un romancier veritabil și un stilist desăvârșit.

Caleidoscop liric

(urmare din p. 11)

voia eliberării prin actul creației imperioasă: „mi-au zvâcnit/ crucificate brațele,/ cu degetele/ care scriau/ ultima literă,/ deasupra umbrei cuvântului” (*Umbra cuvântului*).

Autoarea valorifică un romantism maturat, decantat într-o dialectică a suferinței asumate. Voichița Lung ne propune o poetică a confesiunii depline, a subiectivității, a neliniștii, care eclozează permanent la suprafața discursului liric. Poezia este, în general, viscerală, traducând o autenticitate a stărilor pe care poeta și le asumă, nu ca slăbiciuni inerente, ci atuuri pentru a crea emoții puternice. Poemul se caracterizează, de asemenea, printr-o capacitate sugestivă

extraordinară de a capta vibrația trăirii într-un sens poetic, deloc banal ori decorativ.

Jocul de-a anotimpurile este o juxtapunere de stări și trăiri distilate poetic într-un material sensibil, un volum ce definește feminismul românesc în ascensiune, gândit ca un album ce cuprinde între copertile sale fotografii din perioade distincte, un mozaic elevat într-o simfonie a simțirii, a intimismului feminin, cu tot ceea ce însumează el mai sobru, mai esențializat, mai definitiv în înțelegerea și decriptarea substanțelor.

„Prefață la volumul „Jocul de-a anotimpurile”, autoare Voichița Lung, în curs de apariție la Editura Caiete Silvine.

Un scriitor împlinit

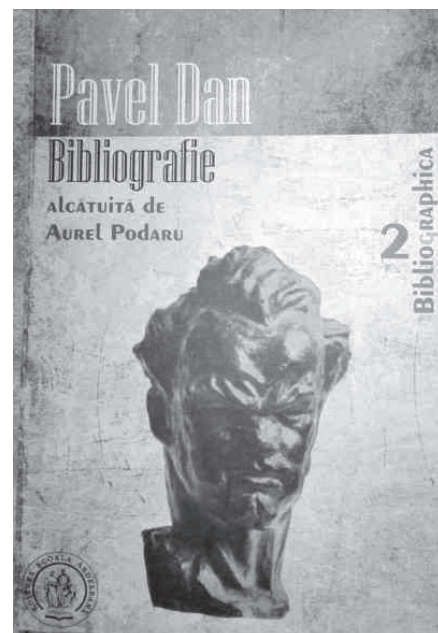
Menuț MAXIMINIAN

Câți dintre scriitori au șansa de a avea un biograf care să aibă grijă ca opera lor să fie așezată pe raftul meritat al literaturii române? Pavel Dan poate fi considerat din acest punct de vedere un norocos, deoarece are, de acum, prin apariția *Bibliografiei*, o panoramă complexă asupra creației sale și a impactului acesteia asupra specialiștilor și a cititorilor. Un nume stă în spatele acestor izbânzi care îl rează pe scriitor în rândul prozatorilor. Este vorba de Aurel Podaru care, iată, a reușit să pună în ordine, cu o muncă deloc ușoară, opera înaintașului său. Ediția *Opere*, apărută în trei volume în condiții de lux la Editura Eikon în 2012, a fost bine primită de critica de specialitate. Ea beneficiază și de un studiu introductiv bine conturat, realizat de criticul Andrei Moldovan. Prin munca sa îl putem considera pe Aurel Podaru un exeget al operei lui Pavel Dan, asemănându-l (păstrând proporțiile, firește) cu Niculae Gheran, cel care a avut grijă de opera lui Liviu Rebreanu. De altfel, Pavel Dan a fost considerat încă de la debut un urmaș de nădejde al lui Liviu Rebreanu. Mai mult, prin Asociația „Pavel Dan”, cu sediul acasă la Aurel Podaru, la Beclean, îl aduce pe scriitor mai aproape de meleagurile noastre, Rebreanu având legături strânse cu Becleanul mama lui, Ludovica Diugan, născându-se în această localitate. Asociația editează revista „Paveldaniștii” și or-

ganizează, periodic, întâlniri literare în comuna natală a celor doi, la Trittenii de Jos.

Volumul *Pavel Dan – Bibliografie*, apărut la Editura Școala Ardeleană, în 2016, pune în ordine activitatea legată de scriitorul Pavel Dan pe durata a 85 de ani, începând cu anul 1930, care marchează debutul scriitorului, până astăzi. O muncă deloc ușoară, dar care, iată, așază ca într-o oglindă tot ceea ce stă scris măturie despre activitatea lui Pavel Dan. O asemenea ediție poate că ar merita, acum la 200 de ani de la naștere, și scriitorul bistrițean Andrei Mureșanu, care este mai mult decât autorul *Imnului Național*, având o activitate bogată, însă prea puțin cunoscută de noi. Dar, pentru acest lucru, ar fi nevoie de un exeget precum Aurel Podaru. Odată cu apariția *Bibliografiei*, trebuie s-o spunem, cunoașterea vieții și operei lui Pavel Dan este la îndemâna noastră. Și a generațiilor viitoare. Prea puțin știam despre acest autor până în momentul reeditării operei sale de către Podaru, cu sprijinul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, iar acum, prin cartea de față, portretul conturat este complet și complex.

Cu o prefață semnată de criticul Ion Vlad, pe care am avut onoarea de a-l avea invitat la un simpozion, organizat la Dumbrăvița, în momentul în care numele școlii a devenit „Protopop Teodor Cotu-

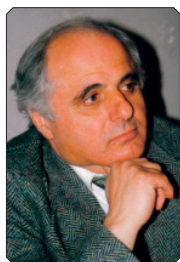

țiu” (tatăl doamnei Vlad), cartea surprinde prin modul sistematic în care este organizată. „*Bibliografia* (am numit volumul un ultim «act» al deplinei edificări a ediției Pavel Dan) e departe de a fi doar un «sumar» al volumelor și antologiilor, al studiilor și articolelor, al manifestărilor organizate în memoria scriitorului. Probitatea științifică, implacabilă, e prezentă în calitatea notelor și variantelor și în indicele de natură să producă cititorului convingerea că avem de-a face cu un document de istorie literară în totul exemplar”, spune Ion Vlad.

La rândul lui, criticul și istoricul literar Mircea Popa scrie, printre altele: „*Bibliografia* de față, ca rezultat al unei documentări serioase și

(continuare în p. 16)

Maria V. Croitoru sau rostul literaturii pentru copii

Tudor NEDELCEA

Se mai vehiculează încă ideea că literatura pentru copii este un gen minor, scrisă cu ușurință, pentru că micii cititori nu și-au format gustul estetic și critic al textului. Se uită faptul că astfel de scrieri au practicat și scriitorii noștri clasici, începând cu Eminescu, Slavici, Creangă și I.L. Caragiale, Al. I. Odobescu, continuând cu Barbu Delavrancea, I. Agârbiceanu, Emil Gârleanu, El. Farago, Victor Eftimiu, Brătescu-Voinești etc., până la cei contemporani cu noi. Sau scriitori străini (frații Grimm, Andersen, Perrault, Malot, Defoe etc.), care s-au impus în literatura universală. Sau ce putem zice de *Micul Prinț* a lui Antoine de Saint-Exupéry, un basm care a reușit să redefinească sensul iubirii și al prieteniei mai mult decât un tratat filosofic?

În literatura română, această formă a creației literare este continuată cu realizări notabile și în zilele noastre. Între acești importanți scriitori pentru copii se impune Maria V. Croitoru.

„*Facerea*” basmului sau a poveștilor de seară cu seară este explicată cu sinceritate de scriitoare: „*Povestind se face basmul. Te uiți la cei cărora le povestești și-ți vin ideile, bucurându-te când îi vezi că stau cu sufletul la gură să vadă ce se-ntâmplă, supărați că eroul basmului a ieșit din vorbele cuiva și a ajuns la ananghie, sau veseli că finalul este fericit. Nu erau mulțumiți nici dacă basmul era prea scurt*”. Apoi, continuă Maria V. Croitoru destăinuirea, în volumul cu un titlu semnificativ: *Poveștile cu care mi-am adormit copiii* (Târgoviște, Edit. Singur, 2016, p. 14): „*unele basme le-am născocit pornind de la năstrușniciile alor mei, încercând să obțin și un efect educativ*”. De altfel, povestea sau basmul („*gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație morală etc.*”, cum îl definește G. Călinescu) este o creație literară autentică, „*o oglindire în orice caz a vieții în moduri fabuloase*”, fiind destinată, inițial, ascultării, auditoriul fiind format din copii.

Maria V. Croitoru face parte din stirpea (tot mai rară) a dascălilor în spiritul educației naționale concepută și promovată de (încă) inegalabilul Spiru Haret, fiind un dascăl-total, îmbinând armonios și benefic educația și instrucția copiilor, formându-i pentru viață și societate. După cum spunea Eminescu: „*Școlile elementare sunt institute de educație, iar mijloacele sunt cunoștințe, fie practice, fie religioase*” („*Timpul*”, nr. 224, 11 oct. 1878, p. 1), sau: *dacă mintea și caracterul „nu se disciplinează în copil încă, dacă nu i se imprimă adânc în toate apucăturile sale iubirea de adevăr și de*

muncă, să tot învețe el chimie și medicină și tot ce-o pofti, tot cumulară și vânzător de câștig în socoteala altora va rămânea” („*Timpul*”, nr. 187, 22 aug. 1880, p. 1).

Biografia spirituală a Mariei V. Croitoru spre astfel de sfaturi se încadrează. Născută în satul sălăjean Aluniș, la 17 august 1947, părinții (învățători) i-au asigurat o copilărie fericită, alături de alți copii și de „*meșteșugurile*” copilăriei, în satul natal, unde a urmat cursurile primare și gimnaziale. Absolventă a Filologiei băimărene în 1969, s-a întors la ea acasă ca profesoară. Pe lângă profesorat, Maria V. Croitoru, împreună cu soțul său, Grigorie M. Croitoru, profesor și scriitor, s-a dedicat activității etnofolclorice, descoperind în satul-matrice un adevărat tezaur artistic, un sat tradițional, cu obiceiuri, meșteșuguri, datini străvechi. În volume colective, editate pe plan local, este prezentă cu folclor literar, colinde, chiuituri, glosar de cuvinte regionale, studii de onomastică și toponimie, proză populară.

Editorial, debutează la editura clujeană Eikon în 2010, cu volumul *Cărticica cu povești*, ce conține basme cu caracter educativ, autoarea mărturisind că „*am decis să scriu literatură pentru copii și tineri, pentru că am petrecut peste 40 de ani în mijlocul lor, în calitate de profesoară, le-am îndrumat în permanență lectura particulară, le-am cunoscut preferințele*”. Urmează romanele pentru copii și tineret, *Petrecerea vampirilor* (2014), *Povestirile Caterinei* (2015) și *Salvarea piramidenelor* (2015), apoi se întoarce la basmele culte, cu *Poveștile cu care mi-am adormit copiii* (2016, coperta și ilustrațiile excelente fiind creația pictorului Ovidiu Bărbulescu) și la proza scurtă, *Cu fața spre trecut* (2016). Cartea de debut, *Cărticica cu povești*, a fost reeditată în 2016, dar în ediție bilingvă, româno-maghiară.

Maria V. Croitoru a „recidivat” și în domeniul istoriei literare, aducând contribuții biografice reale despre Ioan Alexandru (*Modeste întregiri la biografia lui Ioan Alexandru*) sau despre Marin Sorescu (*Pe urmele lui Marin Sorescu*), doi mari scriitori ai generației '60 ai literaturii române.

Deși trăitoare într-un sat (pitoresc, dar cam uitat de lume), despre cărțile sale s-au pronunțat critici literari competenți (Dan Șalapa, Tudor Petcu, G. Coandă, Dumitru Augustin Doman, M. Antonescu, I.A. Mironov, Eugen Evu, G. Terziu etc., fiind remarcată și inclusă și de Irina Petraș în proiectul său, *Povestirea fără fir* (o excelentă inițiativă, necesară azi mai mult ca

oricând, spre a-i scoate pe copii din fața internetului, îndrumându-i spre lectura-clasică). Maria V. Croitoru este prezentă cu povestirea *Comoara* în acest proiect, dar și în *Dicționarul scriitorilor români contemporani*, coordonat de Ioan Holban și Aurel Ștefanachi.

Cadru didactic cu experiență îndelungată (și apreciată ca atare, studiind folclorul și etnografia locului), Maria V. Croitoru pășește cu demnitate pe urma marilor creatori români de basm cult, care se îndepărtează de prototipul basmului folcloric, constituindu-se într-o creație personală, inspirată din fapte cotidiene, pe care le îmbracă folosind mijloacele de expresie specifice fabulației. Maria V. Croitoru se încadrează în acea categorie de creator de basm „*de autor*”, considerată

„o specie încă vie a literaturii române, răspunzând nevoii de adevăr, de bine și de frumos, acut resimțite și în lumea contemporană” (Nicolae Constantinescu).

Cărțile pentru copii scrise de Maria V. Croitoru trebuie apreciate ca atare, azi, în condițiile reducerii numărului scriitorilor pentru copii, al „conflictului” dintre Galaxia Gutenberg și Galaxia Marconi. Cărțile sale îndreptătesc din plin afirmația lui Antoine de Saint-Exupéry: „*Toți oamenii mari au fost mai întâi copii. Dar puțini dintre ei își mai amintesc*”. Cărțile Mariei V. Croitoru ne fac să ne reamintim și să ne întoarcem cu duioșie la anii copilăriei, să redescoperim o lume pe care o credeam uitată. Pentru tinerii cititori, cărțile sale sunt o comoară care trebuie prețuită ca atare.

Un scriitor împlinit

(urmare din p. 14)

al unui efort restitativ cu adevărat meritoriu, care adaugă referințele critice din periodice și din volumele de critică, precum și evenimentele dedicate cu ocazia comemorărilor și aniversărilor, merită pe deplin aprecierile iubitorilor de proză realistă și fantastic-mitologică”.

Pavel Dan s-a născut la 3 septembrie 1907, în Trittenii de Sus, județul Cluj și a trecut în veșnicie cu o lună înainte de a împlini 30 de ani, la 2 august 1937, la Cluj. Fiu de țărani, Pavel Dan a fost elev al Liceului „Regele Ferdinand” din Turda, unde a fost președintele Societății de lectură „Titu Maiorescu”, care a editat în 1925 propria revistă „Fire de tort”, apoi a fost student al Facultății de Litere a Universității din Cluj. A fost profesor de latină și greacă la Liceul „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj. În 1935, se îmbolnăvește și suferă două intervenții chirurgicale la Spitalul Colțea din București, în anul următor este internat într-o clinică din Cluj, unde, în condiții extrem de grele, scrie nuvela *Iobagii*, cu care participă la Concursul de nuvele istorice, organizat de ziarul „România Nouă” din Cluj, și obține Premiul I. Starea sănătății sale se înrăutățește și în februarie 1937 se internează într-o clinică din Viena, dar fără șanse de vindecare. Revine

în țară, în aprilie același an, iar în 2 august trece la cele veșnice, în clinica Sturdza din Cluj. Este înmormântat în cimitirul central, de la poalele Feleacului, panegiricul fiind rostit de Ion Agârbiceanu. Deși a trăit puțin, foarte puțin, Pavel Dan a realizat o operă cu adevărat nemuritoare.

La un an de la dispariția sa fizică, îi apare volumul de nuvele *Urcan Bătrânul*, îngrijit de Ion Chinezu, criticul și conducătorul revistei „Gând românesc”, ce apărea la Cluj și unde Pavel Dan își publicase cele mai importante nuvele, din ciclul *Urcăneștilor*. Un prozator care descinde din linia Slavici-Agârbiceanu-Rebreanu. Opera sa a cunoscut numeroase reeditări, a fost tradusă în opt limbi și au apărut până în momentul de față 12 ediții în limbi străine.

În prima parte a *Bibliografiei*, ca să revenim la subiect, Aurel Podaru a cuprins edițiile în limba română, prezența autorului în antologii, culegeri, volume colective, monografii, dar și schițe și nuvele, recenzii și articole, precum și prezența în periodice, toate în ordine cronologică.

Partea a doua aduce în fața noastră referințe critice apărute de-a lungul anilor în presa vremii, dar și în volume. De asemenea, sunt menționate evenimentele de-

dicat lui Pavel Dan și operei sale, de la colocvii, simpozioane, manifestări omagiale, la impactul ediției critice integrale atât în țară, cât și peste hotare, precum și activitatea Societății Pavel Dan și a publicației „Paveldaniștii”.

Cartea beneficiază și de un indice de autor, așa cum au toate lucrările de specialitate, astfel încât să ne fie mai ușor să facem o radiografie corectă. Sunt menționate nu mai puțin de 18 ediții ale lui Pavel Dan în limba română, trecute în revistă amănunțit, pe pagini, capitolul I cuprinzând nu mai puțin de 99 de posturi bibliografice, iar în total sunt 576. Se vede cu ochiul liber, am zice, efortul depus de Aurel Podaru pentru această lucrare, dăruirea lui pentru întreaga operă a lui Pavel Dan, luminându-ne în privința biografiei, a creației, dar și a vieții lui Pavel Dan, cel care a avut un destin tragic, și a părăsit această lume la o vârstă fragedă. Impresionează, de asemenea, tulburătoarele lui confesiuni, din paginile de jurnal, forța și demnitatea morală până în cel din urmă ceas.

Aducându-l în actualitate, mai ales pentru tinerele generații, Aurel Podaru îl așază pe Pavel Dan, printr-un gest de mare noblețe, pe un soclu de unde greu de crezut că-l mai poate da cineva jos.

A trăi la firul ierbii

Carmen ARDELEAN

Cexina Catapuxina, Matei Florian

Cu un text escortă care poate dezarma prin cunoscutul pre-text, aproape demonetizat, al manuscrisului găsit/primit de autor, romanul publicat de Matei Florian, la Editura Polirom, în 2016, e deopotrivă contrariant și de magnetizant, asemenea titlului. Încărcat de valențe mistice, rostit de personaj ca o formulă magică, titlul e, la origini, așa cum mărturisea autorul la o lansare de carte în Sibiu, o sintagmă-impresie, o sudalmă rostită, în copilăria lui, de bunică, în momentele de tensiune. Intervenția autorului nu a evidențiat însă doar mecanismele interioare ale cărții, obsesii tematice, legătura dintre literatură și muzică sau între autor și entomologie, ci a trădat un aspect important: că Matei Florian scrie precum vorbește. Așezat, fluid, plasându-și poveștile ba în actualitate, ba în illo tempore, uneori chiar șoptit, semn al înțelegerii superioare a cuvântului, a puterii magice a acestuia, în cel mai autentic, firesc sens.

O scriitură autentică, o naturalețe a confesiunii, un firesc al exprimării ar fi, așadar, câteva dintre etichetele care confirmă calitatea de „marcă înregistrată”. Cele nouă capitole, încadrate de nouă prologuri și un pseudoepilog – care conturează un final deschis – surprind prin varietatea tipurilor de expunere. Unele par poeme în proză, fiind puternic liricizate; altele capătă forma unui expozeu de tip confesiune lirică, monolog interior sau solilocviu, ba chiar invocații, rugăciuni, epistole sau fragmente dintr-o contemporană, inedită „Cântare a cântărilor”.

Cu dialoguri îngropate, încapsulate în narațiuni și descrieri, romanul lui Matei Florian nu e o carte în care substanța să fie dată, ca într-o clasică operă epică, de evenimential, ci, mai degrabă, un pseudotratat despre stări și senzații, scris de pe poziția unui înzestrat cu o sensibilitate pantagruelică, cu o hiperacuitate senzorială. În fapt, ilustrativă este o perspectivă dezvăluită într-un interviu, cu privire la modul în care percepe și inserează orașul, spațiul citadin în romanul său: „Cum fentăm orașul? Îl fentăm apropiindu-ne de el”. Extrapolând, cred că am fi în fața strategiei narative care singularizează discursul epic: Matei Florian fentează trecutul, prezentul, iubirea, nostalgia, visul, spaimile apropiindu-se de ele. Desigur, cu recuzita și cu aptitudinile, cutumele unui precoce entomolog, asemenea personajului

masculin central.

Încapsulat nu e doar dialogul, ci și timpul, căci romanul intrigă prin vaga evidențiere a cronologiei. Uneori zilele se succed și sunt consemnate ca într-un fidel jurnal afectiv, alteori timpul e comprimat, dilatat sau sunt inserate pasaje retrospective care, spre final, se suprapun „realității” românești. Interesantă e modalitatea de sugerare a scurgerii timpului prin inserarea unor activități, enunțuri sau simboluri recurente, ce capătă valoarea unor ancore ritualice ale existenței: cafeaua matinală care, invariabil, ajunge pe aragaz, nevoile fiziologice, obsesia petei galbene, imaginea lui Harumi (fetița care suflă în păpădii, de pe tricoul iubitei), fundaluri sonore celebre. Ritmul existenței cotidiene devine, astfel, infernal nu prin conglomeratul activităților, acțiunilor, ci prin previzibilitatea lor.

Două sunt însă constantele care brăzdează, de la un capăt la altul, romanul: pasiunea pentru entomologie și iubirea. Dacă prima, dincolo de aparenta componentă științifică, e, de fapt, o metaforă pentru modalitatea de a percepe lumea, „lucrurile mici, aproape invizibile”, cea de-a doua dă substanță cărții. Pasionat de insecte încă din copilărie, purtând cu el, în permanență, o lupă, privind lumea miniaturală cu un ochi închis, personajul-narator evocă și/sau trăiește trei experiențe erotice, interesant asociate insectelor care-l fascinează. Maria, Lavinia sau I. nu sunt doar trei personaje feminine cu o biografie firav schițată, ci par construcții, prelungiri entomologice; universul interior, relația propriu-zisă sau topusul în care se consumă idila sunt simbolic invadate, stăpânite de diverse insecte. Perioada I. e dominată de lăcuste (de altfel, prezența acestui personaj e aproape o supratemă, prin intervențiile polifonice: sms, telefon, vis), cea în care locuiește cu Lavinia e dominată de fluturii de noapte (care dispar când relația se estompează, devine fadă, fiind găsiți morți în candelabru sau în ceară), iar ultima, cu Maria, de licurici. Pe aceeași linie, atenția acordată în copilărie furnicilor, se perpetuează în diverse momente, etape ale existenței.

Fără consistența unor personaje clasice, figurile feminine care populează romanul lui Matei Florian par grefate pe biografia personajului central, lăsând, de multe ori, impresia că sunt mai puțin consistente decât suprapersonaje precum trenul, bancheta, vântul, pata galbenă, câinele galben sau simboluri nar-

cotice (țigara, alcoolul).

Ceea ce dă nota distinctă a scriiturii lui Matei Florian e modul în care trecutul transgresează prezentul, realitatea transgresează visul și, mai ales, visul transgresează întreaga existență, într-o manieră suprarrealistă, onirică: „E noapte, e vânt, sunt animale, părul Mariei fâlfâie, sunt cuvintele alea într-o limbă necunoscută, sunt plin de ele, luminează. E o lună mare, ca un caș afumat, tăiem din el, îl mâncăm cu pâine, cu ceapă, în iarbă, intrăm în casă, vin fluturi-de-noapte, intră și ei. Am luat înserarea cu mine, albastrul, roșul ei, ochii, le-a luat și Maria, i le văd, i le simt în piele, îi foșnesc, e plină de insecte Maria, se dezbracă, e goală, ne lungim pe podea, are burta fragedă, facem un copil cosmonaut”.

Vagi ecouri de acest tip se întâlnesc, în proza actuală, la Cosmin Perța (în *Teofil și câinele de lemn*) și Nora Iuga (*Harald și luna verde*), dar aici libertatea de baleiere între vis și realitate e absolută, granița între interiorul și exteriorul ființei e mai estompată, insolitul e acceptat, în mod natural, ca realitate: „Orașul explodează ca un carton nesuferit, au rămas doar buzele noastre care zvâcnesc, se mușcă, se înghit”; „Dimineața a intrat pe sub ușă, mă zgândăre, mă zgârie. Sunt singur, plin de păpuși, păpușile se uită urât la mine. Strivesc pești cu prosopul, trag niște blugi noi peste ei, peștii zvâcnesc, se usucă”.

Câinele galben mort, care agresează cuplul, somnul pe tavan, pescuitul în casă, lângă bibliotecă, violența cuvintelor care devin vii, care se mușcă sau a degetelor care au autonomie, viață, intrigă, construind admirabile tablouri suprarrealiste: „Degetele îmi pleacă tiptil pe scaun, trec de frimituri, de cute, de un sendviș învelit într-un șervețel, sar peste prăpastia dintre scaune, trec dincolo, pe celălalt scaun, acolo sunt degetele ei, se odihnesc, degetele mele se opresc, le adulmecă pe celelalte, le ating, le zgârie ușor cu unghiile, degetele ei se trezesc, se miră, se lungesc, se lasă atinse, intră între degetele mele, încet, tăcut, pe furiș, se amestecă împreună, un ghem de degete laolaltă, o singură mână, a ei și a mea, acolo, pe un scaun dintr-un microbuz care merge înainte pe o șosea pustie. Rămânem așa, adormim, doar degetele se mișcă, se strâng, tresar”.

Un autentic construct care guvernează întregul roman pare triada lupă – ochi închis – lucruri mici, aproape invizibile ce devine, până la final, chintesența existenței, aspecte confirmate de frecvențele sublimări ale acestor simboluri. Prinse în contururi sugestive încă din primele pagini, lupa și ochiul sunt interesați mediatorii: „Închid un ochi, pe celălalt îl las deschis. Lumea dispăre, lăcustele se măresc. Am o lupă, un ochi închis și unul uriaș, trăiesc la firul ierbii”, „Am lupa asta prin care văd ce mă interesează și sunt aproape mulțumit de viața mea”; „Închid un ochi, pe celălalt îl las deschis. Ochiul se mărește, am o lupă invizibilă acolo, privesc orașul”;

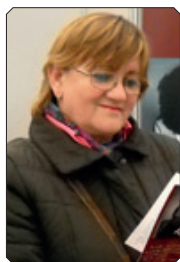
„Am un ochi mai mare și celălalt mai mic, o lupă, un inel la mâna stângă. Studiez fluturi-de-noapte. Aprind lumini, mă urc pe scaun, apropii lupa. Închid un ochi, pe celălalt îl las deschis. Noaptea dispăre, fluturii se măresc”; „Am 5 ani, un băț în buzunar, găsesc furnici în grădina din spatele blocului, le studiez. Mă întind pe pământ, scot bățul, îl apropii. Închid un ochi, pe celălalt îl las deschis. Lumea dispăre, furnicile se măresc. Am un băț, un ochi închis și unul deschis, trăiesc la firul ierbii”.

Asemenea lucrurilor mici, aproape invizibilă e permutarea care se petrece în partea a doua a romanului; ochiul, lupa se deschid tot mai mult spre interior, viața interioară se externalizează, invadând, stăpânind tot mai mult realitatea exterioară: „E o răspântie, e o altă potecă, deschid un ochi, vedeam mai bine cu el închis”; „Îi spun că mi-a rămas doar o lupă. Că lumea se vede altfel prin lupă, că unele lucruri dispar, iar altele se măresc. Îmi spune că știe, că nu-i nevoie să-i mai spun nimic. Îmi zice uite, închide ochii, spune-mi ce vezi. Închid ochii, am o lupă invizibilă”, „Liftul are o oglindă, în oglindă sunt doi oameni, unul e Maria, celălalt sunt eu, Maria are un ochi uriaș, unul singur, eu am un ochi uriaș, unul singur, avem doi ochi uriași, unii singuri, ne privim cu ei în oglindă, ieșim afară”; „Închid ochii, ascult, văd, n-am nevoie de lupă. (...) Prin pânza cortului intră o lumină deșirată, mă zgândăre, mi se lipește de pleoape, mă trezește. E un ochi uriaș acolo, mă privește prin lupă”.

Devine tot mai evident, odată cu fiecare pagină din finalul romanului, că potențiator al vieții ca vis, al visului ca realitate e perechea feminină, cea care, mai apropiată ca structură interioară și ca disponibilitate, deschidere spre fantazare, va fi capabilă să devină catalizator al fanteziilor, al imaginarului exacerb. Permutarea e, în acest caz, nu doar pe coordonatele realitate-vis, ci și pe axa temporalității: „Închid ochii, tata îmi dă o lupă, îmi spune să fiu cuminte, eu sunt mare, tata e un copil, mă ceartă, mama e o fetiță, îmi dă clătite, mă scoate din șifonier, miroase a cafea, bună dimineața, spune Maria”.

Cu același păr vâlvoi, cu cearcăne și cu un kilometru de barbă e personajul masculin și la începutul, și în finalul romanului; lupa e crăpată, prezența iubitei e superfluă, iar ochii închiși, unul după altul, îi permit hipertrofierea unui alt simț: „(...) ascult: e o minunăție, o minunăție de viață”. Să sperăm, într-un viitor roman.

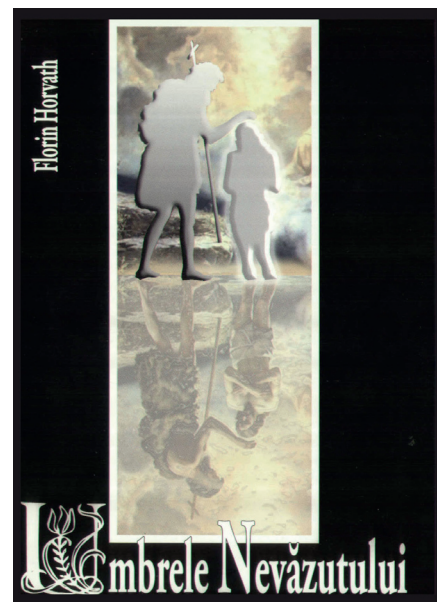
Florin Horvath, *Umbrele nevăzutului*

Maria VAIDA

Scriitorul Florin Horvath fascinează cititorii de câțiva ani prin romanele sale istorice excelente, cu temă filosofică sau religioasă: *Umbrele Nevăzutului* (2015), *De la Zalmoxis la Sarmizegetusa* (2016), *Vecernie la amiază* (2013), *Un templu la Sarmizegetusa* (2008) ș.a. În comparație cu bestseller-urile din alte părți ale lumii, dezavantajul său este doar limba în care sunt scrise; altfel, cărțile sale pot sta alături de ale altor scriitori contemporani din literatura universală și mă gândesc la Baricco, Waltari, Clavell. Succesul ar fi asigurat prin traduceri în alte limbi de circulație internațională, ce s-ar cuveni unui Cavaler Mare Ofițer al Ordinului Suprem Militar al Templului din Ierusalim, așa cum este romancierul Florin Horvath, zălăuanul.

Atenția noastră se îndreaptă spre romanul recent apărut, *Umbrele Nevăzutului*, Ed. Ordo ab Chao, Zalău, 2015. Combinația temelor creștine cu cele istorice, crearea unor personaje istorice de mare anvergură, multitudinea de tehnici narative, informația bogată și unelori copleșitoare de natură istorică, biblică sau geografică duc firul narativ pe un drum atât de nou, dar și binecunoscut, convingător și plin de suspans. Cronologic vorbind, acțiunea se întinde pe parcursul a două milenii, de la momentul îngropării trupului Înaintemergătorului Ioan Botezătorul și până în

vremea de azi. Credincioșii creștini, apostoli ai lui Cristos, parcurg distanțele anilor pentru întregirea moaștelor Sfântului Ioan, aducerea capului alături de trup, pentru a le păzi de distrugători și a le proteja, ca și acestea, la rândul lor, să protejeze creștinătatea, cu scopul de a asigura *pacea lumii*, pe care încearcă să o vestească și această carte, scrisă cu multă râvnă în liniștea aparentă a unor vremi care se cer luate în seamă, dincolo de primejdia tehnicilor virtualului pe care o mulțime dintre tinerii țării o cultivă deja, cu inconștiența proprie unor minți rătăcite dincolo de hotarele credinței celei drepte (p. 276). Mesajul scriitorului este clar și precis: dorința de a ocroti credința și pacea lumii în momentele ei de derivă, așa cum sunt vremurile de astăzi. Scriitorul încadrează în rama contemporaneității faptele și întâmplările ce vin spre noi din timpuri străvechi, el face legătura între moaștele Sfântului Ioan Botezătorul, care călătoresc din Țara Sfântă prin Argeș în Transilvania, legătura dintre eul său narativ și întâlnirea cu Părintele Arsenie Boca de la mănăstirea Bucium, pe când scriitorul avea doar patru ani; toate aceste aspecte ale cronotopului fac narațiunea verosimilă în limitele subiectivității epice. Un melanj de istorie veche și prezent al zilelor noastre are la bază tehnici narative dintre cele mai diverse, ca introspecția, inserția, citatul biblic,

până la narațiunea liniară ce se derulează pe o perioadă milenară.

Toposul narațiunii este atât de extins, încât cuprinde marginile lumii creștine, civilizate: începe cu Țara Sfântă, Ierusalim, Betleem, trece apoi peste Marea Sărată, Marea Galileei, Mediterană, Munții Iudeii, Libanului, Galaadul, Taborul, Valea Iordanului, Ținutul Samariei, Iudeei, Galileei, Pereei, Europei, Romei, Vechii Dacii, Transilvaniei, mult extins, un megatopos, așa cum este credința creștină răspândită pe toate meridianele lumii. Despre majoritatea acestor locuri prezente în roman, vorbesc și textele biblice, Evangheliile, Psalmii, operele ce au conținut religios creștin, iar dintre aceste

(continuare în p. 26)

Pasăre străină

Ștefan JURCĂ

La noi în sat, când plecau feciorii la recrutare, se făcea un steag pe care erau prinse batiste, cusute de fete, cu mâna, se învelea partea de sus a steagului cu iederă, oricum, steagul din satul meu era ceva nemaipomenit, pe care noi, copiii, nu aveam voie să-l atingem. Nici măcar eu, deși o aveam pe mătușa Mărioara printre fetele care pregăteau steagul și tata era cineva, așa înțelegeam eu. Feciorii se urcau în căruță, unii stăteau pe iliș, lângă cociș, alții pe loitre, cei mai mulți erau viteji și rămâneau în picioare, se țineau după umeri, în vreme ce, la ieșirea din sat, în curba la dreapta, de la casa popească mai jos, caii o luau în trap. Acolo, pe deal, erau niște probleme și la urcare și la coborâre. Când urca batoza în sat, mașina de călcat, cum i se spunea la noi, ne adunam toată ceata de copii, ieșeam în calea ei. Urca greu până la mijlocul satului unde oprea să se alimenteze „mogoniarul cazan” cu apă. Sigur că astea au fost altădată când nu era „Colectivul”. Despre recrutare și plecarea în armată vroiam să consemnez câteva date. Niște biete amintiri ale unui om aflat pe tușă, cum se spune, fiind considerat epuizat, deja. Vorba unui bătrân pictor: o trecut ce-o fost al lui. Unii vor spune că sunt fanteziile unui ratat ceea ce notez eu aici, „nice casă, nice masă, nice nevastă frumoasă”, așa cică ar fi bancul cu Nietzsche la bănățeni, eu fiind un fel de rudă, mai săracă a lor, mai mult arădean decât...

Așadar, venise vremea să merg, musai, cătană, fusesem recrutat în ultimul an de liceu, dar, cum am reușit la facultate, se amâna încorporarea mea. Și a venit necazul acesta când, deodată, din elev de frunte am devenit un ratat, student bun, apoi foarte slab, ba am fost și exmatriculat, cum erau mai demult dușmanii de clasă. Tata se speria, poate am scris ceva contra lui Hârâilă, mă apucasem și eu să mă lansez în literatură, nu știu de unde-mi venea acest impuls prostesc. Dar acestea sunt amănunte, micuțule, cum spunea Dafina, marea mea dragoste, cui folosesc ele? Da, au devenit niște povești, eu să fi fost copil de bani gata, cum zicea pulimea? Dacă era așa, cum se face că nu aveam bani nici de cartelă pentru masa la cantina studențească? Erau niște rubrici acolo care trebuiau completate, ce este acela Decretul 5, contra vagabondajului. Recrutat conform Decretului 5. Am văzut asta în fișa mea militară. Am văzut-o pe Lenuța, angajatul civil din biroul trei că a lăsat ușa deschisă, m-am strecurat acolo unde se aflau fișele de evidență militară. Nu știu dacă erau și ale ofițerilor activi, dar la litera A, se afla propria-mi fișă pe care am revăzut-o apoi cu altă ocazie. M-a surprins în birou, dar nu s-a alertat,

poate primise ordin pentru asta, să mă lase să-mi văd oglinda. Sigur că nu-mi plăcea ce am citit acolo. Tata declara că eu, copilul său, sunt bolnav. Am mângâiat-o pe Lenuța pe fund, apoi am ciupit-o de partea din față, avea un păr formidabil, între cânepiu și roșu, excitant al dracului. Mă gândeam ce oglindă în așteptare poate avea o fată bătrână, tot timpul printre militari, gen Urzică, piticul care din sergent devine locotenent, ori cioroiul Jică, care era ginerele lui Ciloboc, colonelul surd, Jică ajuns lent major din plutonier.

Am sperat zadarnic să o cuceresc pe Lenuța, era atât de indiferentă de lumea din jurul ei încât părea moartă, aveam nevoie de o relație, dar cu toate că am încercat, nu am reușit decât să mă îndrăgostesc de o absolventă de liceu aflată în toiul examenelor. Noroc că stagiul meu militar era la final și totul s-a sfârșit cu lăsarea mea la vatră. Am fost pedepsit la instrucția de front să duc în spate mitraliera, din oraș până la poligonul de tragere. Curva de locotenent, văzând cum transpir și mă îngălbenesc la față, a strigat adunarea. Cine vrea să-l ajute pe nenorocitul ăsta și să aducă mai departe mitraliera? S-a oferit soldatul Istrătescu, de loc din Ploiești, un băiat simplu și plin de bunătate. Lucică părea să nu simtă povara, însă cățeaua, așa i se spunea mitralierei în limbaj cazon, îl solicitase și pe el. Mergea strâmb de spate, dar n-a cedat. I-am mulțumit lui Lucică după ce ne-am întors la unitate. Nu face nimic! Cam astea sunt amănuntele, domnule comandant. La noi în sat, când sunt recrutați tinerii pentru armată, se merge cu mare alai. Apoi se organizează balul recruților. Eu, însă, n-am mai prins vremurile acelea, am fost o excepție, m-am trezit în curtea centrului militar, eram pedepsit, de parcă ceilalți mergeau cu mare drag, conform Decretului 5 m-au dus. Asta este povestea mea, nu v-am spus totul, am și eu o poveste ca fiecare om tânăr. Dacă îmi permiteți să fumez din pachetul de țigări abandonat de dv., cu țigări scuturate, am terminat și harta aceasta, exemplar unic, atât mai trebuie să scriu. Să trăiți, da, am fost bun la matematică și am un scris frumos, caligrafic, poate pentru asta am ajuns aici. Știu că sunteți din București, noi vă privim cu mândrie, ne bucurăm că mai aflați care-i viața noastră pe aici, pe la marginea fostului imperiu.

De la căminul doi o luam pe strada Lungă, urcam către Piața Sfatului, acum acolo este o fântână artizană care țâșnește oblic către bazinul cu apă. Soseau de la București cu mașinuțe acționate electric, se alimentau ca troleibuzele, de deasupra cerului metalic, din sârme. Arătau ca niște jucării, un fel de parc de

distracții pentru copii, dar în mașini urcau și perechi de îndrăgostiți. Aș fi urcat și eu să văd cum este într-o minune din aia cu volan. Visam să devin inginer, să construiesc mașini. Primul prototip de Dacia l-am văzut cu mult timp înaintea altora, era afișat în față la corpul D, lângă Teatrul Dramatic. Nu m-a impresionat cine știe cât, ba unul comenta că mașinile la noi sunt sicrie pe roți. Aveam curs în corpul C, curs de Mecanică cu domnul Olaru Virgil, un bărbat frumos, cu mustață și cu ochi albaștri. La el la examen se trecea nu ca la cinicul de Douăteci care întreba în amfiteatru: cine știe limba rusă? acum după invadarea Cehoslovaciei când în amfiteatru era plin de sași. Măta, mă, știe, mă, așa îmi venea să strig. Dar să nu sărim de la una la alta, să rămânem la mașinuțele noastre. Chiar acolo, aproape era cofetăria Ronda, de fapt cafenea. Augustin l-a invitat la un gin. Măsuțe mici și joase de culoare neagră și tabureți joși. Erau comode.

- Acum trebuie să mă întâlnesc cu Dafina, trebuie să sosească.

- Dar am cursuri cu Olaru...

- Fii serios, îți fac eu rost de cursul litografiat.

Augustin era la Silvicultură și habar n-avea el ce carte „mâncăm” noi, cei de la Mecanică ori TCM: Rezistența materialelor, Tehnologie, Mecanica solidelor, Studiul metalelor, Matematici speciale, Chimie industrială... hă, hă...

- Acum vine, o vezi? Intră pe ușă.

Brunetă cu ochi catifelati, părul scurt către umeri, fustă mini, cizme lungi până la genunchi. Am comandat încă un gin de Covasna, avea gust de brad, prețul era însă acceptabil. Augustin se grăbea, a ieșit. Au rămas ei doi. A condus-o spre casă, până la Borcan, locul unde milițianul de la circulație fluiera toată ziua ca un dement. Apoi am trecut prin față pe la Aro, spre corpul D. Zice, la un moment dat, uite acolo stau. Era plăcută, se emoționase lângă ea. Avea gene lungi și semăna cu una dintre barmanițele grecoaiice de la Ronda. Ce față trandafirică... la părul ei ca abanosul, contrastul era de efect. O aștepta la Ronda, ea se întorcea de la cursuri, cei de la Silvică aveau cursurile către Schei, în Corpul C. După o săptămână de când o cunoscuse l-a invitat la ea. Se emoționa. Sărutându-l îi împingea vârful limbii în gură. Era nebun. Ce să fac? Am ajuns la Casa Armatei. Mergeam pe lângă cimitirul nemțesc spre strada ei, undeva lângă Ceasul rău. Strada cetății. La Dafina în cetate/ Sfios trandafirul bate. Locuia singură, sau, mai corect, nu era nimeni acasă. Nu te gândi la vecini. Eu am făcut și un avort. Fleosc. I s-a acrit gura. Pungă mi s-a făcut de parcă aș fi mâncat prune verzi. Mintea îi mergea aiurea. Ce faci? Era pentru prima oară. Îi dezlegă sutienu de la spate. O sărută, ezitant, pe umeri, pe sâni. Sunt singură cam demult, vino! Nu mai știa de el. Căută chiuveta cu apă, se spală și o porni, în mare grabă, spre cămin. Afară era un aer teapăn, rece.

A fost ca un sughiț sublim, nu înțelegea ce se pe-

trece cu el. Dafina era înfloritoare. De atunci lucrul acesta s-a întâmplat des. Îl învățase cum să pătrundă ritmic în dansul amețitor; intrase în rândul bărbaților, în sinea sa triumfa. Ei nu-i păsa, totul era firesc. Nu se schimbaseră deloc. Zice Augustin: așa-i că-i bună? Așa mi s-a părut și mie, dar mi-am zis că ție ți se potrivește mai bine. Asta nu-i plăcea, și-o dorea doar pentru el. O ducea la cafeneaua Nufărul, de pe strada Lungă, aproape de complexul studentesc. La o cafea leșinată. Seara o aștepta la cofetăria Ronda de lângă Piața Sfatului. Era devastat de personalitatea ei. Nu mai putea fără ea, devenise dependent de ea. Era vrăjit, căzuse în păcat. Am întrebat-o pe mama, unde este tatăl meu? A murit când erai tu mică. Sora mea mai mare, care trăiește în Vaslui, zice că nici ea nu și-l amintește pe tata. Să fim noi fete din flori? Contează asta? Sigur că... e chiar o rușine, dincolo de păcat. Să ne fi născut dintr-o iubire trecătoare? Oricum ne-am născut din iubire, de asta îmi place mie să fac sex. Chiar și cu tine, micuțule. Alintul ei mă aducea la realitate. De ce ar fi păcat să faci dragoste? Nu este păcat, își zicea, nu e păcat dar Dafina trebuie să-și facă un rost în viață, parcă eu aș avea unul. Îmi place să mă iubesc cu ea. Numele orașului a fost schimbat la „cererea” muncitorilor. Inițial s-a dorit ca Sibiu să poarte acest nume, dar cum să ceri salam de Sibiu dacă-i schimbi numele în Stalin, salam de Stalin?

- De unde știi tu, micuțule, astea?

- Știu, scumpi, că eu nu studiez lemnele și pădurile ca tine. Abia de șapte ani și-a recăpătat numele, din 1950 până în 1960 s-a numit Orașul Stalin. Dacă te uiți pe Tâmpa, acolo unde scrie acum LIN, cu litere din arbori, era scris Stalin. Să se vadă din depărtare dragostea față de conducătorul popoarelor.

- Dacă te-ai pricepe și la amor ca la istorie, ai face carieră...

- Mă sufoci cu dragostea ta, printre cracii tăi o fi trecut un regiment...

- Te bag undeva, mai bine să ne plimbăm...

- E așa de frumos afară, aș merge la Poiana, dar va trebui să stăm la restaurant și eu nu agreez acest lucru.

- Mergem pe jos, știu eu o scurtătură, pe unde urca șenila. Avem ce vedea. Acum mă îmbrac, fumează o țigară până atunci.

Orașul meu iubit, iubitul meu oraș... fredonează Dafina, echipându-se pentru drum.

- Ți-a plăcut Apus de soare, cu Calboreanu?

- Ala cu Oana și Ștefan cel Mare? Cam solemn, dar emoționant.

- Hai, hai... Calboreanu este superb!

„Îl știi pe colonelul acela cu uniformă de aviație? Am fost cu el, avea un cocoșel ca un trandafir ofilit, m-a ținut lângă el toată noaptea, numai uniforma era de el”. „Albastru ca cerul ești acuma, gata cu verdele pădurilor?” „Ți-am zis, micuțule, că tu ești copil nevinovat. Nu tot ce zboară se mănâncă. M-am învățat cu tine, dar suntem doar prieteni. Nu-ți ajunge? Ți-am

dat tot ce am avut mai bun. Am fost la Cerbul Carpatin, câtă zorzoneală. Domn colonel/ Fără cocoșel. Du-te la cursurile tale, lasă lumea cum e ea. Aici am crescut, aici mă simt bine și fac ce doresc. Lasă lumea cum e ea, n-o face din bună rea”.

Mă lăsa perplex de fiecare dată. Am servit icre de crap la Aro, la Autoservire, cafea și bere, hrana săracului.

„Dacă ești gelos n-am să-ți mai spun escapadele mele. Oricum, le făceam și înainte să te cunosc pe tine. Noi ne-am cunoscut la Ronda, te rog să fii modern. După cum te îmbraci așa pari, pari dar nu ești, nu ești ce pari a fi”. Poate că-i plăceam de nu se lepăda de mine cu una cu două. Eram gelos. Simțeam o ciudă și o neputință în mine că nu este doar a mea. Încercam să redevin ce-am fost. Cu mapa sub braț, pe jos, de la căminul doi, la cursuri, înapoi prin parcul de pe strada Lungă, la cantină. De la chioșcul de ziare cumpăram România Literară, uneori Contemporanul, de acolo la cantină, apoi la cămin. Și de la capăt. Între ferestrele sălii de lectură, sală nouă, modernă, cu spații pentru lectură despărțite de vecini prin laterale din melacart. La intrare o măsută cu presa: Viața Studentească, Scânteia Tineretului, să nu uit prima serie din revista Amfiteatru, condusă de Ion Băieșu. Îmi plăcea, în sesiunea de iarnă, la sala de lectură, să privesc cum se așază fulgii peste acoperișurile roșii, peste arborii de pe Tâmpa, negri și goi de frunze. Deveneam visător. Nu era bine. Citeam, apoi conspectam cursuri, citeam reviste. Mergea greu fără Dafina. O lume insipidă. „Dafina, Dafina/ Călcate-ar drezina”. Când eram copilă îmi plăcea să stau lângă digul peste care se revărsa apa limpede din canalul morii. După masă soarele încălzea valul subțire, mă așezam pe cursul lui și priveam soarele care, asfințind se reflecta în apă. Eram într-o cămașă lungă până la călcăie. Aproape se depozita rumegușul de la gaterul morii. Vara se încălzea, mă scufundam în rumeguș, cădeam, mă umpleam peste tot de rumegușul mirosind frumos a esență de brad și de fag. Locuiam aproape de moară. Seara, apa de lângă dig se răcea. Mama încălzea apă în ligheanul de aluminiu, o potrivea, iar eu mă bălăceam și mă umpleam de clăbuci de săpun, îmi plăceau mirosurile de liliac de la săpunurile mamei. Este lucrul cel mai frumos pe care mi-l reamintesc din copilărie ori cum mă jucam cu cățee mici din șopron, cum scânceau cu ochii închiși, păreau orbi și neputincioși ca în câteva zile să devină veseli și plini de dinamism. Pe măsură ce creșteau dispăreau din ei, oamenii care soseau la moară furau, fiecare, câte unul ori doi din puii veseli. Asta mă indigna... Nu știu ce m-a apucat să-ți spun ție totul ca unui frate. Asta este, își căuta, inconștientă, un tată, un protector, cineva în care să aibă încredere, poate de asta schimba atât de des partenerii. Asta este domnul colonel una dintre poveștile mele pe care am trăit-o înainte de a ajunge aici. Pe atunci fumam țigări BT și Kom, poate și Snagov, acum sunt bune oricare. Pot să

mai servesc din pachetul abandonat de dv.? Să trăiți. Vara am plecat în vacanță după ce m-am întors de la muncile agricole, din Făgăraș, fusesem pe acolo pe unde acționaseră partizanii, o zonă care fusese populată cu sași, apoi m-am dus la mine acasă, în vacanță. Nu mai știam nimic despre Dafina. Spunea că vrea să meargă la mare, că are o combinație. Când rostea acest cuvânt o lăsam în pace că făcea crize dacă insistam să aflui mai mult. Ea cu ale ei. Stăteam rău cu examenele, eram plin de restanțe, la Rezistența materialelor, la Geometrie analitică. Încercam să descifrez cursurile, făceam rezumate pe care mă străduiam să le rețin deși nu găseam nici un dumnezeu în rostul lor. La ce atâta matematică și încifrare pentru a deveni inginer? N-am aflat nici astăzi. Douăzeci cu subiectele sale: Vase cu pereți subțiri, Grinzi cu zăbrele, Profile I etc.

Tu ce crezi, soldat, că eu umblu cu studenta asta așa, din dragoste, ai văzut-o? Ce ochi albaștri are, e studentă la medicină, tu crezi că ea vrea scula mea ori banii mei? Toată povestea pe care mi-ai îndrugat-o, aici, este o banalitate. Oricum, ai stil, poți să mai fumezi din pachet, nu știu de ce Mărășeștile de azi se scutură așa. Acuș se termină recrutările candidaților pentru școlile de ofițeri, m-am plictisit destul aici printreăștia din pleava imperiului. Mi-e și dor deja de capitală. În toamnă am întrebat de ea, nu știa nimănui nimic, nici Augustin dar mi-a promis că se interesează și cum află o să mă caute. Eu, ca de obicei, o așteptam la Ronda. Stăteam la o cafea până la ora închiderii. Începusem să-mi pierd speranțele de a o revede. Apoi Augustin mi-a spus că plecase la mare cu cineva de la Casa Armatei. Acuma eu trebuia să știu că nu întotdeauna cel care are semnele de armă de aviație este și aviator, au și militarii tainele lor. A fost văzută pe faleză cu un tip bine făcut, seara stăteau pe terasă, iar ziua la plajă. Uneori, Dafina stătea singură pe dig și privea valurile ore întregi. Apoi a sărit de pe stabilopozi în valurile înspumate. Au găsit-o a doua zi, câțiva kilometri mai la sud de țarm. Asta este povestea studentei de la Ronda. Ea a fost Dafina. Sigur că o iubeam, nu știam ce este aceea iubire, dar așa cred, că o iubeam, era prima oară când făceam asta. Pot să mai iau o țigară? Să trăiți, domnule colonel! Sigur că m-a dărâmat povestea asta, am fost ca nebun, o vreme. Nu mă mai interesa nimic. Apoi am ajuns aici, cu nu știu ce decret. Tu crezi, soldat, că eu nu mă consider ratat? Foștii mei colegi de la școala de ofițeri sunt în fruntea țării și eu umblu, om bătrân, după fuste. Ai auzit de primarul capitalei, generalul Lincă? Mi-a fost coleg de bancă la școala de ofițeri. Da, asta este povestea Dafinei, ea a murit de tânără, domnule colonel, am terminat și harta, uitați Legenda. Am să mai fumez o țigară, mai am două luni și mă las la vatră. Da, e bine, soldat, dar uită de șeful cel mare, nu e bine să-l pomenesci. Am înțeles, să trăiți. Vorba ceea: Sus în vârful nucului/ Cântă puiul cucului/ Mai în jos către tulpină/ Cânt-o pasăre străină.

Notițe din lumea fără nume

Alice Valeria MICU

O carte, un tablou, un spectacol pornesc de la o idee și de la o convenție. Îmi amintesc când am văzut pentru prima dată un spectacol de păpuși stând în culise, în dreptul paravanului ce despărțea lumea păpușarilor de cea a poveștii. Să-i vezi cum se ajută unul pe altul, cum chipul lor nevăzut de spectatori exprimă exact trăirile păpușii, ei bine a fost o experiență care m-a ajutat să înțeleg experiența oricărui creator ce își construiește cu migală opera, implicându-se în fiecare tușă, în fiecare nuanță, pas cu pas în desăvârșirea personajelor, a firului epic, a trăirilor. El, nevăzutul motor, care pune în mișcare întregul mecanism al emoțiilor, rămâne discret în spatele textului, în umbra hârtiei, a pânzei, a ecranului și își pune toate luminile pe lumea construită, convingându-ne să acceptăm convenția propusă la început.

Sinenomia lui Dan Căilean avansează o ipoteză mai puțin comodă, aceea a lipsei de nume, de motto. E un mânuitor, care își conduce cu delicatețe, pe nevăzute, ca orice adevărat păpușar, personajele, la rândul lor păpușari.

Domnul Alb și domnul Negru evadează din banalul cotidian, dar nu rememorând trecutul, cu inerentele edulcorări și idealizări, așa cum ar face doi prieteni care nu s-au mai văzut de ani, ci într-un prezent continuu al ficțiunii. Întâlnirile au loc într-o cafenea, un Han al Ancuței modern, unde cei doi se lasă cuprinși de microbul povestașului.

Albul și Negrul se „înfruntă” pe tabla de șah a aceleași mese, mutând disciplinat unul după celălalt, câte o povestire. Așa cum se întâmplă și la partidele șahiste, după deschiderile clasice și anticiparea mutărilor, la un moment dat, unul din jucători improvizează, introducând o mutare care să-i deruteze adversarul. Improvizează astfel și domnul Negru, căci un povestăș veritabil simte nevoia să-și demonstreze calitățile și pe viu, nu doar cu întâmplările șlefuite anterior pe hârtie.

Desigur, lipsește miza întrecerii, altminteri cei doi participă cu voluptate la jocul de-a „O mie și una de nopți” și odată intrați în local, la aceeași masă, ei pătrund în lumea personajelor ce prind viață prin nevăzutele fire de care autorul trage cu parcimonie, pentru a construi de fiecare dată povești incitante, la marginea posibilului imaginar.

Caractere și destine diferite, cei doi se întâlnesc în punctul comun al ficțiunii și în fiecare întâmplare doza de fantastic este îndeajuns să imunizeze, dar să nu omoare, precum otrava.

Deschiderea aparține Albului și încă de la prima povestire este trasată îngusta punte Șiraț, cea care

duce la Paradis pe deasupra Infernului, într-o lume a umbrelor răsculate. De la aceasta se trece pas cu pas spre povestirea finală, care dă și titlul volumului, clarificând lipsa numelor, Sinenomia fiind lumea utopică a celor lipsiți de nume, de capacitatea de face rău, dar și de voință proprie.

Abia în acest moment realizezi că ai străbătut un întreg tărâm din seria celor care au populat lumea literaturii, precum Camelot, Xanadu, El Dorado, Oz, Vanity Fair, Atlantis, Utopia, Erewhon (anagrama pentru nowhere), Shangri-La, Wonderland. În acel moment toate povestirile par a aparține acestor lumi lipsite de nume, chiar dacă singurele puncte comune sunt doar cei doi povestitori, care își augmentează cu voluptate doza de libertate a imaginației, iar autorul Dan Căilean rămâne discret pe coperta cărții, singurul nume din volum fiind al lui și al lui Ștefan Manasia, care semnează postfața.

E aproape o blasfemie această încălcare a convenției, mai ales că ambii, Albul și Negrul conțin valențele generative ale unei lumi fără de nume, a cărei povești va aparține unui necunoscut. Acesta cere voie să li se alăture celor doi, mărturisind că îi urmărește de mult și că a decis să le relateze ceea ce i s-a întâmplat lui. În acest moment convenția se răstoarnă și bărbatul cu pălărie, ce seamănă cu un explorator introduce elementul autoreferențial, pretinzând că urma să povestească întocmai ceea ce i s-a întâmplat.

Perechile antonimice pe care le sugerează domnul Alb și domnul Negru prin trăsăturile lor diferite, ziua și noaptea, întunericul și lumina, binele și răul nu sunt utilizate de Dan Căilean, cei doi fiind uniți de prietenie și pasiunea pentru construirea unor povești.

Balansul între două posibilități e însă prezent mereu. În povestirea despre funcționarul ciudat, puterea acestui personaj frustrat și agresat moral de răutatea celor din jur, îi ucide involuntar pe unii cărora el le face cartea de identitate. Dar nu la întâmplare, ci fiecare după cum îi e destinul, funcționarul și noua carte de identitate fiind doar cu rol catalizator.

Doi soți și o oglindă este, cu siguranță, povestirea cea mai cinematografică, din galeria celor care compun azi suportul text al noului val cinematografic românesc. O pereche modestă, neîmplinită familial de binecuvântarea unor copii, dar nici profesional, așadar cu o viață tarată de lipsuri și rutină.

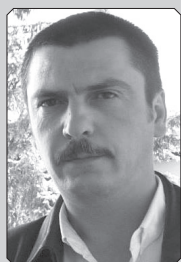
Bărbatul se vede într-o zi în oglinda de la baie, dar nu ca în realitate, ci perechea sa reușită, ca într-o lume pe dos. El e bogat, frumos, la fel și soția sa, iar acolo au copii. Sunt cu toții îmbrăcați pentru o petrecere, au lucruri scumpe, baia de acolo dovedește bunăstarea, iar

cei patru par fericiți. După ce își convinge soția în legătură cu viziunea minunată, a doua zi se așază pe scaune în fața oglinzii, așteptând să vadă din nou, de data aceasta împreună, viața lor împlinită. Nu se întâmplă nimic și renunță. De cealaltă parte, soțul cel bogat și fericit cere să i se schimbe oglinda din baie pe care apăruseră niște umbre ciudate.

Povestea Sinenomiei reia ideea lumii de dincolo de oglindă, precum în povestirea soților, mai depărtată de cea de-a doua lume în care pătrunde Alice, după Țara

Minunilor. Acolo, în Sinenomia, Ceva conduce totul, de la acțiunile personajelor la ritmul de viață cotidiană, iar impresia de păpuși acționate rigid și vizibil este puternică. Într-atât, încât te face să revezi lectura parcursă și să ajustezi întregul mecanism al receptării textelor.

O lume fără culori și fără nume este ceea ce ne propune Dan Căilean în volumul editat la Editura Școala Ardeleană, mizând pe experiențele noastre anterioare, una care ne așteaptă să o metabolizăm și să o populăm în ritmul nostru cu propriile culori și nume.

Altfel... despre Eminescu

Daniel HOBLEA

„Litera ucide...”
(Apostolul Pavel)

Pentru a evita verbiajul, trăncăneala fără noimă specifică modernității, vom încerca să aruncăm o scurtă privire asupra unei dimensiuni mai puțin vizibile a creației eminesciene.

Iată ce scria Poetul într-o scrisoare adresată lui Vasile Pogor: „Porțile sufletului se deschid numai atunci când e liniște și tăcere. Zgomotul și banalitatea vieții cotidiene mă supără, și îmi produce un desgust de tot ce mă înconjoară. Noaptea însă, închis în odaia mea, mă regăsesc pe mine, par’că sunt un altul, și atunci leg vis de vis, aprinzând scânteia inspirației. Văd cu ochii închiși cum vâlul închipuirii mă duce pe drumurile creațiunii sublime. Ce bucurie mai mare pentru un poet! Dar, vine clipa când trebuie să scriu, scrie-mi-ar numele pe mormânt, și atunci mă cuprinde nemulțumirea că sunt silit să comunic și altora din minunile acestei lumi în care a-și dori să rămân pentru totdeauna. Porțile sufletului încep să se închidă, iar eu privesc cu tristețe la ultimele licăriri din fericirea această supraomenească. Foșnetul hârtiei mă trezește la realitate, încercând să copiez mai iute ceia ce am văzut cu ochii închipuirii, dar o copie nu mai este un original, ce păcat!”¹.

Ce trebuie să reținem din această importantă mărturisire? În primul rând, faptul că, pentru Eminescu, esențială era viziunea poetică și nu „obiectivarea” ei estetică, punerea ei în pagină, textul propriu-zis. „Le citeam uneori poezia, apoi dezinteresat cu totul de ceia ce creiasem, îi lăsam să facă ce voiau cu dânsa. Ei o corectau, o publicau, însușindu-și drepturi de autor și critic”². Ca orice mare creator, el știa că adevărata creație depășește nemăsurat „litera”, că ea are loc în profunzimile ființei și că este însoțită de o „fericire supraomenească”. Fără atingerea acestei beatitudini, fără această depășire radicală a imediatului, totul devine pretext pentru fetișizare și idolatrie. Scopul nu poate fi textul, ci starea sublimă ce l-a făcut cu putință și al cărei palid reflex este.

În zadar buchisim poeziile lui Eminescu, dacă suntem străini de elevația sa spirituală (cum bine spunea Al. Paleologu: „Lucrurile cele mai adânci și mai totale nu se pot comunica decât celor care deja le cunosc”). E-adevărat, versurile lui transmit ceva din suflul duhului ce-l locuia și pot trezi în noi o aspirație spre înălțimile inspirației sale. Dar dacă noi înșine nu trudim la edificarea și trezirea noastră lăuntrică, dacă nu conștientizăm până la ultimele consecințe menirea noastră supra-lumească, lectura din Eminescu va fi doar prilej de stupide încântări sentimentalistice sau „estetice”.

Mulți confundă creația cu manifestarea ei grosieră, vizibilă, dar aceasta nu este decât „o copie” și nu „un original”. Goi de „original”, de „arheu”, lipsiți de viziune, majoritatea „poetilor” de astăzi pornesc de la cuvinte ce nu reflectă decât evidențele conjuncturii sau ecouri ale psihismului lor anomic... Cuvinte la fel de moarte ca și „dumnezeul” mort din sufletele moarte ale morților acestui veac mort.

Adevărata poezie a lui Eminescu nu este prinsă între coperti, dovadă dezinteresul poetului pentru primul său volum editat de Maiorescu. „Originalul” era în el și dincolo de el, „copia” zăcea într-o vitrină...

Mulți încearcă astăzi să conteste „copia”, asta doar pentru că nu au acces la „original”.

Dacă nu se trezește în noi poezia, viziunea supremei frumuseți, toate cărțile de versuri sunt simplă maculatură.

A murit în noi poezia, în adulatori și detractori deopotrivă, de aceea versurile lui Eminescu sunt idolatrizate sau hulite și, în final, condamnate la moarte prin... indiferență. La fel cum se-ntâmplă cu tot ce lasă în urma lor călăuzele spre adevărata noastră „casă”, cea nerostibilă...

Lepădarea de poezie este un semn eshatologic.

¹ Mihai Eminescu, din Prefața vol. *Poezii, 1865-1887*, ediție publicată de Octav Minar, Ed. „Librăria Nouă” Carol, 1927, p. 4.

² *Op. cit.*, p. 2.

Între dragoste și teamă

Gheorghe MOGA

Actualul președinte al Academiei Goncourt, Bernard Pivot, s-a făcut cunoscut, atât prin emisiunile culturale pe care le-a creat și moderat (*Apostrophes*, *Bouillon de culture*), cât și prin cărțile sale. A fost, altfel spus, un cititor al contemporanilor ale căror cărți le-a comentat și un scriitor ale cărui cărți (romane, cronici, eseuri) poartă sigla marilor edituri. La Editura Albin Michel i-au apărut cărțile izvorâte din pasiunea pentru limba franceză, în general, pentru lexicul acesteia, în special: *Les dictées de Bernard Pivot, 100 mots à sauver, 100 expressions à sauver, Les mots de ma vie*.

Să ne amintim că în cuvântul de întâmpinare cu care își deschidea dicționarul personal (*Les mots de ma vie*, Albin Michel, 2011), Bernard Pivot mărturisea că două sunt cuvintele care l-au însoțit în viața profesională: *dictionnaire* și *mot*: „Eu am iubit cuvintele înainte de a iubi cărțile. Eu am citit un dicționar înainte de a citi romane”. Nu întâmplător, autorul se abate de la regulile lexicografilor, acordând spațiu atât formei de singular (*mot*), pentru a-i sublinia mulțimea de sensuri, cât și formei de plural (*mots*) pentru a-și exprima dragostea față de cuvinte pe care le-a considerat întotdeauna „ființe vii”. De aceea, cuvintele primesc atributele umanului devenind docile, discrete, bizare, comice, elegante, misterioase, exotice etc. Dar dragostea față de cuvinte este dublată de teama față de acestea, teamă care vine din mulțimea și viclenia unora, din subtilitatea și modestia altora.

Așa lasă să se înțeleagă titlul ultimei cărți a lui Bernard Pivot: **Au secours! Les mots m'ont mangé (Ajuutor! Cuvintele m-au mâncat)**, Allary Editions, Paris, 2016. Textul cărții a avut o destinație aparte: a fost scris pentru a fi spus pe scenă în cadrul spectacolelor pe tema limbajului de la teatrul Rond Point, organizate de Jean-Michel Ribes. Deși neîncrezător în calitățile sale actoricești („un adevărat actor ar fi obținut efecte superioare”), CD-ul ce însoțește cartea înregistrează aplauzele care au întrerupt, deseori, lectura textului și participarea afectivă a publicului, semn că autorul a avut parte de succes la scenă deschisă.

Revenind la carte, aceasta se deschide cu un cuvânt

de început în care Bernard Pivot își definește conținutul cărții ca fiind „plângerea unui scriitor care a avut mereu impresia că este mai mult sclavul cuvintelor decât stăpânul lor”. „Impresia” a fost trăită/mărturisită și de alți creatori¹.

După ce a învățat să citească și să scrie, *Le Petit Larousse* devine prietenul școlarului și al adolescentului Pivot căci, paradoxal, „deschiderile” cuvintelor îi satisfac setea de „imagine” (pe care camarazii săi și-o astâmpărau, colecționând fotografii, cărți poștale sau vizionând filme). Mai mult, prin numele sale proprii, *Le Petit Larousse* devine cea mai sigură, comodă, rapidă și universală... agenție de voiaj.

Abia atunci când cuvintele devin material de lucru, pentru scriitor încep și îngrijorările, deoarece pentru el cuvintele sunt nu doar un mijloc de a trăi, ci *sa raison de vivre* (s.a.). Esența/greutatea muncii scriitorului stă în alegerea acestora („marii scriitori se recunosc prin faptul că nu se înșală niciodată în alegerea cuvintelor”, p. 45). Efortul (invizibil în cazul marilor scriitori) pentru alegerea cuvintelor, arta de a le „potrivi” pentru a le da sens nou, farmec, forță, umor sau frumusețe devin elemente în definiția talentului. Departe de a fi niște despoți ce stăpânesc imensul popor al cuvintelor, scriitorii se dovedesc a fi „tigri de hârtie” înfricoșați de „invazia” acestora. Deși spunem adesea că apreciem frazele cuiva, că *savurăm* texte, că *sorbim* cuvintele cuiva, că *devorăm* cărți, că ne *îndopăm* cu cuvinte, realitatea este cu totul alta: „cuvintele sunt cele care ne *ronțăie*, sintaxa este cea care ne *mestecă*, gramatica este cea care ne *halește*, cărțile sunt cele care ne *înghit*”. Verbul din titlu (*Les mots m'ont mangé*) aparține aceluiași câmp semantic; sensurile figurate, unele familiare, ale verbelor subliniate par a nu diminua frica de cuvinte. Și totuși... Fire optimistă, Bernard Pivot reamintește spectatorilor/cititorilor că sunt atâtea cuvinte care respiră plăcerea de a trăi: numele felurilor mâncăruri și sosuri, numele păsărilor, ale florilor... Dar cel mai „plăcut” cuvânt este *ego*: „Obligatoriu cuvânt masculin. Cuvânt invariabil. Un *eu* nu se schimbă niciodată, *eu* rămâne

întotdeauna culmea propriei considerații. După *eu* nu se pune niciodată *s* (semnul pluralului în franceză), fiindcă ar însemna să-l amesteci cu alți *eu*, așadar cu subalterni. Și mai ales nici un accent pe nefericitul de *e*! Căci am comite un pleonasm, deoarece prin natura lui *eu* pune accent pe el însuși”.

Paginile savuroase despre vocabularul îndrăgostiților (care nu vor să folosească clișeul „je t’aime”), despre micile nume afectuoase, despre „avantajele” celebrității, despre propunerile amuzante vizând scrierea, despre ultimul cuvânt (pe care scriitorii nu trebuie să-l rateze) se citesc pe nerăsuflăte. Regăsim în carte unele dintre preocupările enunțate în cărți anterioare: dificultățile ortografiei franceze (capcanele întinse de un aparent inofensiv semn de punctuație, numeroasele omonime) și clișeele (locurile comune) ale acesteia. Numai un vorbitor cu simțul limbii poate savura/crea jocurile de cuvinte (prezența jalnică a unui scriitor la emisiunea *Apostrophes* devine *une catapostrophe*), poate „vedea” dincolo de sonoritatea și grafia unui cuvânt [„Libelula (libellulle), numită de asemenea «demoazelă», este o insectă elegantă, ner-

voasă și fragilă. Ea are patru aripi diafane. Cuvântul care o numește este magnific. Este numai grație și delicatețe. Și cuvântul are patru *l*. Libelula este astfel o simbioză perfectă dintre natură și limbă, dintre biologie și ortografie”]. Chiar și atunci când amintește de așa-zisele „păcate” ale limbii franceze („ortografia nu mi se pare totdeauna judicioasă”, „limbii franceze îi lipsește adesea claritatea și rigoarea”, „limba franceză este misogină”), autorul nu scapă prilejul de a sugera individualitatea, flexibilitatea și bogăția acesteia (căci nu e întâmplător faptul că tocmai cuvintele care sunt socotite „excepții” au o frecvență deosebită).

Unele pagini ne-au dus cu gândul la romanul lui Matei Vișniec, *Sindromul de panică în Orașul Luminilor*. Frica, nesiguranța și fragilitatea resimțite în raport cu limba, „capacitatea” de a vedea cuvintele, revolta cuvintelor și a cărților, felul cum ne „locuiesc” cuvintele, toate acestea sunt și neliniști ale romancierului nostru.

¹ La Mihai Eminescu „impresia” era convingere: „Noi nu suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră” (*Fragmentarium*, București, 1981, p. 241).

Florin Horvath, *Umbrele nevăzutului*

(urmare din p. 19)

călătorii, pentru a ascunde sfintele moaște, se ivește ca lujerul unui crin frumusețea credinței autorului, de-a dreptul impresionantă, fără emfază și firească. Personajele alcătuiesc o frescă a lumii vechi, începând cu prezența nevăzută a celui absent: Ioan Botezătorul. Acest personaj este omniprezent în spațiul epic; el apare din când în când în visele celor meniți a-i apăra moaștele, dându-le sfaturi, protejându-i, chiar dacă nu la vedere, ci în taină. Apostolul Iacob, Maria Magdalena, Pavel, cel decapitat de romani, Petru cel crucificat cu capul în jos, Nero, împăratul care a dat foc Romei în nebunia sa, după ce și-a ucis propria mamă, Constantin, împăratul și mama sa Elena care au îmbrățișat credința creștină după cucerirea Bizanțului, convocând Conciliul de la Niceea ce va uni bisericile creștine, decizând ridicarea Bisericii Sfântului Mormânt, acolo unde se descoperă urmele crucii lui Hristos. Dar, mai important,

doi călugări, Mihail și Lavrentie, veniți de departe au poposit lângă zidurile noilor construcții, dorind să afle locul unde a fost îngropat Ioan Botezătorul. În visul premonitoriu, Mihail află că osemintele sfântului se găsesc într-o grotă din țarina lui Simon din Cirene, cel ales a purta o vreme crucea lui Hristos pe Golgota. Călugărului i se spune că trebuie să ducă osemintele spre Constantinopol și să nu le dea Elenei, mama lui Constantin, preocupată de reînvierea credinței creștine și reconstrucția cetății Ierusalim. Printre personajele romanului își face apariția și un olog, care se atinge de moaștele sfinte și se vindecă printr-o minune. Cel care salvează de la vandalizare sfintele moaște este un turc, pe nume Iusuf, ce se convertește ulterior la creștinism. Minunile săvârșite de moaște sunt vizibile, iar spiritul sacru al Botezătorului se îngrijește mereu de cei chemați să-i păzească osemintele, apărând în visele lor și povățuindu-i. Unul dintre aceștia

este Negru Vodă, domnitorul de la Argeș, sfătuit de logofătul Horvat și Vasile, apoi părintele Arsenie, comitele de Făgăraș, episcopul Alexandru al Oradiei ș.a. Autorul creează o panoplie de figuri umane, politice, religioase, istorice.

Cronotopul se constituie, prin urmare, din cei patru vectori pe care teoreticianul Philippe Walter îi stabilea în lucrările domniei sale, care sunt: vectorul *cronos*, *topos*, *personaje* și *acțiune*. Toate cele patru categorii de vectori se regăsesc și în opera mai sus analizată a scriitorului Florin Horvath, fapt ce accentuează aspectele moderniste ale stilului la acest autor, demonstrând că opera sa epică necesită un studiu mai aprofundat decât aspectele lor generale evidențiate în lucrarea noastră. Romanul *Umbrele Nevăzutului* de Florin Horvath aduce aroma de busuioc și călăpăr a lăzilor de zestre din podurile caselor transilvane ale străbunicilor noștri. Dacă vă e dor de aceste amoroase, citiți cartea.

Cu Radnóti în Abda

LUTTER Imre

„Adu-ți aminte!
Precum niște masive zdrențăroase de ceață în zorii
care se destramă,
înflorește tăcerea
și-și scutură corola în clipa fumegândă de după ra-
fala terminală.
Aliniați pe două rânduri
mășăluiesc pe drumul care urcă; toată lumea se
grăbește, de parcă s-ar duce la rugă.
De parcă dincolo de șine
ar crește speranțe pitite printre plăci de sidur”.

(Turczi István – *Memento*)

În hotarul comunei Abda, acolo unde azi se găseș-
te doar un monument, o statuie, au fost azvârliți cu
72 de ani în urmă [în 1944], în șanțul de lângă șosea,
douăzeci și doi de evrei unguri, douăzeci și două de fi-
ințe epuizate – ca douăzeci și două de obiecte inutile,
sortite să fie casate. Douăzeci și doi de morți.

„A existat o vreme, când omenirea țesea vise roman-
tice despre desăvârșirea omului, despre traiectoria în
general ascendentă a istoriei, despre molcoma renun-
țare la cruzimi și barbarii”, a afirmat rabinul Zalman I.
Posner.

„Și o vreme a fost când omul n-a reușit să se ridice
din propria-i prăbușire intelectuală. Ororile provocate
de războiul mondial, tragedia perioadei de restriște ră-
mân ca niște pete de neșters în istoria umanității. Dar,
în vreme ce poeții au fost sălțați de autorități, iar în
multe cazuri chiar au devenit victime ale masacrelor
fără noimă, literatura universală a produs probabil cele
mai frumoase versuri”, a opinat scriitorul Kőbányai
János.

Holocaustul și moartea lui Radnóti Miklós
(1909-1944) reprezintă unul și același fapt: toarce-
rea tragică, imposibil de separat, într-un singur fir, a
soartei unei persoane și a istoriei – destinul unui Poet.
De netăgăduit. Milioane de oameni au pierit din cauza
unei ideologii derutante, idioate, vinovate, ucigașe, așe-
zată la temelia guvernării. Sub radiația urii instituțio-
nalizate, indivizii considerați anterior normali, umani,
au ucis sau au ordonat omoruri, au instigat la crimă,
și-au asumat și s-au mândrit cu antisemitismul, xeno-
fobia, ostilitatea față de cei de alt fel. Zeci de milioane
au intrat în slujba Răului, s-au lepădat de orice simțire
umană și au așteptat ordinele transmise „de sus” ca să-
și exercite infamia. Ca să nu iasă din șir. Ca să se simtă
niște ființe superioare. Ca să aibă un țap ispășitor, de
învinovătit pentru mizeria sufletească, spirituală, fizi-
că proprie. Pentru incapacitatea de a gândi singur. Și,
ca o părțică a acestui sistem, una dintre marile figuri
ale literaturii universale a devenit, dintr-odată, unul
dintre cei mulți și a trebuit să moară din cauza unei

ideologii derutante, idioate, vinovate, ucigașe, așezată
la temelia guvernării. Împreună cu alți douăzeci și unu
de tovarăși, împreună cu multe alte milioane.

Soarele dimineții

se apleacă buimăcit deasupra sfintelor odoare.

Casa unde se adună congregația e goală.

Regină a sâmbetei, unde te-ai ascuns?

Nu le-a rămas nimic

în afară de rușinea arzătoare ascunsă sub pleoapă

și conștiința delimitatoare

care separă înțelesul cuvintelor nerostite:

iberleben!

(Turczi István – *Memento*)

S-a întâmplat în urmă cu 72 de ani. Poetul care nu
mai putea nici să umble a fost trimis la un spital din
Győr. Întrucât orașul tocmai fusese bombardat și făcut
una cu pământul de un raid al aviației aliaților, sub dă-
rămături se găseau o mulțime de grav răniți și victime
decedate. Din această cauză, instituția medicală a refu-
zat să-l primească, fiind trimis în altă parte. Condam-
nații la muncă silnică bolnavi, printre ei și Radnóti,
n-au găsit locuri în niciun spital din oraș. Nu se cunosc
cu exactitate împrejurările în care a murit, dar unele
surse susțin că, din ordinul locotenent-colonelului de
honvezi Marányi Ede, [cineva din] grupa de cinci co-
mandată de cadetul sergent Tálas András, l-a împușcat
pe Radnóti Miklós cel rămas fără de puteri, în 4 sau
9 noiembrie 1944, la marginea comunei Abda, soartă
împărtășită de alți 21 de tovarăși de suferință.

„Opinia medicului legist: În funcție de gradul de
descompunere și starea îmbrăcăminte, stabilim că
masacrul a fost săvârșit la o dată situată cu circa 1,5-2
ani în urmă. Plăgile împușcate au, în general, direcția
spate-față (ceafă-obraz), dar există și unele în direcția
opusă. Infracțiunea a constat în pricinuirea morții vio-
lente a 22 de persoane.

Cadavrul nr. 12.

Îmbrăcăminte: Un palton cenușiu tighelat, pan-
talonii legați, bocanci de turist. Examinare exterioară:
Corpul s-a rupt în două în regiunea lombară, a rămas
doar un pic de țesut moale saponificat, cu cavitatea
toracică deschisă. În stânga cefei, plagă împușcată cu
ieșire în partea superioară a craniului. Părul de culoare
castaniu deschis, dinți lipsă pe maxilarul superior, câte
o coroană galbenă pe cel inferior.

Opinie: Plagă împușcată în ceafă, orientată în sus,
moarte instantanee.

Notă: Teancul de documente găsit în îmbrăcăminte
cuprinde douăzeci și cinci de piese. Scrisul de pe foile
de hârtie s-a spălăcit, s-a șters, este greu de deslușit.
Marginea tuturor documentelor este îmbibată cu sân-
ge.

[...]

Nota medicului militar: Ca urmare a exhumării cadavrului nr. 12, în buzunarul din spate al pantalonului am găsit un caiet de notițe, impregnat cu apă freatică și fluide corporale de descompunere, contaminat cu particule de sol. L-am uscat la soare și, cu grijă, l-am curățat de noroi: condica prezentă cuprinde versurile poetului maghiar Radnóti Miklós. Îl roagă pe găsit să le trimită în Ungaria...”

Citatul provine din procesul verbal întocmit la exhumarea victimelor din mormântul comun. Tuturor acestora le poate răspunde numai Radnóti cu egloga sa: „M-am născut. Am protestat. Și totuși sunt aici.

Am devenit adult. Mă-ntrebi: de ce? Habar n-am!

Dintotdeauna mi-am dorit să mă mișc slobod, dar mi-am străbătut calea încadrat de gardieni”.

(Radnóti Miklós – *A patra eglogă*)

Alături de „Eglogele” care redau cu o precizie de neegalat, aproape grotescă, rolurile jucate de bombardamentele tip covor și victimele de la suprafață, versurile din „Razglednica IV” proiectau o viziune a propriei pieiri: „Un glonte-n ceafă. – Așa vei fi nimicit și tu...” Tragedia tragediei: ungurul a omorât unguri, omul și-a ucis semenul – și, totodată, l-a exterminat pe unul dintre corifeii literaturii [universale]. Corpul său, mai exact, rămășițele sale au fost dezgropate în 23 iunie 1946, atunci i-au găsit în buzunar carnetul (așa-numitul „carnetul Bori”) la care se referă procesul verbal, care cuprindea ultimele sale poezii. Descoperirea versurilor din ciclul „Raglenica” a avut loc întocmai precum poetul scrisese amănunțit cu zece zile înainte de moarte:

„M-am prăbușit alături, corpul i s-a răsucit și s-a întărit ca struna gata să plesnească.

Un glonte-n ceafă. – Așa vei fi nimicit și tu...

mi-am șoptit, – ci întinde-te liniștit.

Din mugurul răbdării înflorește moartea acum. –

Der springt noch auf, – se-aude de deasupra-mi.

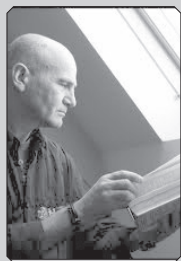
[Stropii de] sânge amestecat cu noroi mi se zvântă pe ureche”.

Sunt [câteva] rânduri cu adevărat cutremurătoare. În urmă cu doi ani, de Memorialul Holocaustului, atunci când am înregistrat în studio, împreună cu Teatrul Național și Asociația Recitatorilor din Ungaria, cartea audio cuprinzând două discuri: „Pe jarul purpuriu” (hu.: Bíbor parázson) și „Memento”-ul, ni s-a sugrumat vocea, ni s-a pus un nod în gât, n-am putut să înghițim, să scoatem o vorbă când a venit rândul să rostim versurile lui Radnóti.

Atunci l-am redescoperit pe Radnóti Miklós. Și, deși am afirmat că îmi plac mai multe dintre creațiile poetului: „Înspăimântătorul înger” (hu.: A félelmetes angyal), „În brațele tale” (hu.: Két karodban), „Ciclul de dragoste” scris în perioada 1927-28 (hu.: Szerelmi ciklus), „Psalmi evlavioși” (hu.: Az áhítat zsoldárai), „Douăzeci și opt de ani” (hu.: Huszonnyolc év), „Scrisoare destinată soției mele” (hu.: Levél a hitveshez), „Farmece” (hu.: Bájoló), „Cu Tristan șezui...” (hu.: Trisztánnal ültém...), de fapt, îmi plac toate versurile sale, fără nici o deosebire. Poate să creeze o stare de spirit, într-un fel unică. Doar câțiva sunt în stare de așa ceva. Radnóti plasează singurătatea într-o altă dimensiune, plasează iadul războiului la un braț distanță, transformă iubirea în ceva tactic. Ceea ce reușește să cuprindă în cuvinte nu poate fi exprimat în vorbe. Este genial.

(Din evocarea rostită de autor la Győr, în 11 noiembrie 2016.)

Traducere de Franciscus Georgius

Plasa și gâzele

Alexandru JURCAN

Scriitoarea Tracy Chevalier, născută în 1962, a plecat din America și s-a stabilit la Londra, iar în 1997 publică primul roman: *Albastru pur*. Succesul a venit furtunos în 1999, cu cartea, celebră deja, *Fata cu cercel de perla*. Anii trecuți a apărut la Polirom un alt roman al său – *Îngeri căzători*, o frescă a Angliei edwardiene, cu destinele a două familii, care se împletesc involuntar, cu sufragiul femeii etc.

În 2003 regizorul Peter Webber ecranizează *Fata cu cercel de perla*. Rolul pictorului Vermeer (1632-1675) e interpretat de Colin Firth, iar Scarlett Johansson e Griet, menajera-inspiratoare. Filmul excelează prin culori, costume, prin reconstituirea Olandei din secolul 17. Lumină, colorit, rafinement, detalii, obiecte de epocă, piața, nopțile cu bărci și făclii. Mai apoi Geniul și casa lui învâlmășită. Arta și cotidianul feroce, dur. O soție ranchiunoasă, 11 copii, o soacră omniprezentă, servitori, datorii, încrâncenări. Vermeer picta doar două tablouri pe an. Patronul său, libidinosul Van Ruijen, îl umilește

adesea. Sosirea menajerei Griet în casa pictorului înseamnă un imbold de creație, o afecțiune tacită, nemărturisită. Vermeer o învață să amestece culorile, să observe. Soacra acceptă de dragul producerii tabloului. Pentru că Griet va poza în secret pentru capodopera *Fata cu cercel de perla*. Arta și sacrificiul. Vermeer îi găurește urechea pentru aplicarea cercelului. Metaforă emoționantă, cu sensuri multiple. „Ești ca o găză în plasa lui... toți suntem...” – îi spune lui Griet soacra pragmatică. Iată șemineul, tăcerea din salon, Vermeer cu paharul de vin în mână, soacra în negru, nevasta cu cutia cu bijuterii, Griet punând masa – ca un tablou vivanț, cu amestecul febril al destinelor. Aici e viața anostă, dar în atelierul de sus colcăie perenul, durabilul, esența.

La 19 ani, actrița Scarlett Johansson e perfectă în rolul lui Griet: ochi mari, buze umede, o uimire perpetuă, tăcere, timiditate, frică. Precum o umbră răscolitoare, o „găză” mesager, coborâtă parcă din cortegiul îngerilor fragili.

Cronica discului

Neil Young – *Peace Trail*

Daniel MUREȘAN

Mereu surprinzător și mereu în pas cu vremurile. Așa l-am putea caracteriza pe Neil Young la cel de-al 37-lea album al său. *Peace Trail* este un amalgam de folk protestatar, asemenea unui buletin de știri. Polițiștii rasiști, neprotejarea mediului sau tinerii dependenți de smartphone sunt temele preferate ale lui Young. Când vine vorba despre politică, devine necruțător: banii sunt singurul scop al politicianilor.

Albumul a fost înregistrat doar cu doi instrumentiști (bateristul *Jim Keltner* și basistul *Paul Bushnell*), fiind, evident, unul acustic. Un disc ce nu este spectaculos, dar este nostalgic, ducându-te cu gândul la perioada flower-power. Acea perioadă frumoasă, când se protesta prin muzică. Azi se protestează pe facebook, dar asta e, timpurile s-au schimbat.

Inedită pe acest disc este prezența celor doi instrumentiști. Dacă pe *Jim Keltner* îl cunoaștem ca membru al celebrei grupuri *Steve Miller Band* și *Traveling Wilburis*, basistul *Paul Bushnell* este un necunoscut pentru mine. Însă instrumentistul nu dezamăgește: are un bass perfect, abia observabil, așa cum își dorește Neil Young. Keltner improvizează mult, în stilul propriu, potrivindu-se perfect pentru vocea lui Young.

Ca de obicei, găsim sonorități calde, versuri protestatere a căror valoare poetică definește autorul în relația sa cu istoria și cu nedreptățile societății. Deși vârsta și vocea lui Neil Young ar spune că avem de-a face cu o muzică învechită, energia și tinerețea pieselor de pe *Peace Trail* ne fac să credem că nelineștile minților de orice vârstă ne fac să vorbim. Sau să cântăm!

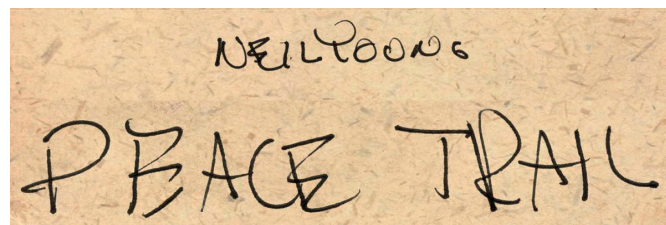
Tracklist

Discul 1

1. Peace Trail 5:32
 2. Can't Stop Workin' 2:45
 3. Indian Givers 5:41
 4. Show Me 4:02
 5. Texas Rangers 2:29
 6. Terrorist Suicide Hang Gliders 3:17
 7. John Oaks 5:12
 8. My Pledge 3:54
 9. Glass Accident 2:53
 10. My New Robot 2:53
- Reprise Records 2016

Discografie Neil Young:

- Neil Young (1969)

- Everybody Knows This Is Nowhere (1969)
- After the Gold Rush (1970)
- Harvest (1972)
- Time Fades Away (1973)
- On the Beach (1974)
- Tonight's the Night (1975)
- Zuma (1975)
- Long May You Run (1976)
- American Stars 'n Bars (1977)
- Comes a Time (1978)
- Rust Never Sleeps (1979)
- Hawks & Doves (1980)
- Re-ac-tor (1981)
- Trans (1982)
- Everybody's Rockin' (1983)
- Old Ways (1985)
- Landing on Water (1986)
- Life (1987)
- This Note's for You (1988)
- Eldorado (1989)
- Freedom (1989)
- Ragged Glory (1990)
- Harvest Moon (1992)
- Sleeps with Angels (1994)
- Mirror Ball (1995)
- Broken Arrow (1996)
- Silver & Gold (2000)
- Are You Passionate? (2002)
- Greendale (2003)
- Prairie Wind (2005)
- Living with War (2006)
- Living with War: „In the Beginning” (2006)
- Chrome Dreams II (2007)
- Fork in the Road (2009)
- Le Noise (2010)
- Americana (2012)
- Psychedelic Pill (2012)
- A Letter Home (2014)
- Storytone (2014)
- The Monsanto Years (2015)
- Peace Trail (2016)

Filmografia Simonei

Tallulah (2016)

Simona ARDELEAN

Îmi amintesc și acum, de parcă ar fi fost ieri, modul în care Ellen Page m-a făcut să suspin interpretând-o pe Juno în filmul cu titlu omonim din 2007. E o actriță mărunță, doar la modul propriu, cu o față de copil mirat și o forță expresivă care vine dintr-un mod aproape rebel și sălbatic în care interpretează cu oarecare nonșalanță rolurile pe care le primește. De curând, am avut ocazia să o văd jucând un rol tangent, tematic, cu cel din *Juno*, în *Tallulah*. Și aici, ca-n filmul anterior menționat, face pereche cu Allison Janney. Allison apare în 2016 în rolul lui Margo, mama iubitului Tallulahei, pe care tânăra o întâlnește într-un moment de solitudine și disperare și titlul filmului se justifică, pentru mine, doar pe jumătate, fiindcă, precum două sfere ce gravitează una în jurul celeilalte, ambele personaje feminine se nuanțează reciproc în jocuri de lumini și umbre.

Pentru mine filmul acesta reprezintă o imediată trimitere la Trei Vârste ale Femeii, pictura lui Gustav Klimt din 1905 prin valoarea sa simbolică: în film își intersectează destinele o tânără dezrădăcinată, cu un neostoit simț al aventurii, sensibilă și pierdută sub carapacea aparentă, o mamă care nu-și mai regăsește feminitatea și care, suferind de depresie postnatală, își neglijează copila și o femeie matură și acră, obișnuită să poarte peste masca durerii de a fi fost abandonată de soț, o eleganță prăfoasă. Destinele lor se împletesc într-un mod neașteptat atunci când tânăra, Tallulah, părăsită de iubitul ei se întoarce la New York unde speră să-l reîntâlnească, dar atunci când bate la ușa mamei lui (Margo), îi e refuzată întrevvedere. Femeia susține că fiul său lipsește de acasă de doi ani. Tallulah va reveni la ușa acesteia cu un copil în brațe, copilul pe care într-o conjunctură, cel puțin stranie, a ajuns să-l supravegheze și pe care a hotărât să-l salveze de neglijența mamei sale (Tammy Blanchard). Dar fapta ei bună este, de fapt, răpire și pretextul că fetița pe care o poartă în brațe este nepoata lui Margo, asigurându-i acesteia, pentru o vreme, un adăpost. Femeile sunt „nevoite” să conviețuiască și nu se plac la început. Treptat însă, fiecare dintre ele ajunge să privească sub masca celeilalte și-și devin una alteia impuls și vindecare pentru lipsa de dragoste pe care fiecare o trăiește dramatic.

Sunt atât de multe emoții implicate care coexistă cu sclipiri duioase, râsete efervescente și suspine înăbușite. Filmul este în egală măsură și comedie și dramă. Descoperim că Tallulah (Lu) a fost la rândul ei abandonată și ne reamintim să concluzionăm abia după ce cunoaștem versiuni întregite. Lu nu este un personaj pe care să simți că trebuie să-l plăci de la

început și nici nu cred că e gândit astfel. Mintea ei e încurcată, reacțiile ei sunt de câine fără stăpân, temerile o fac fragilă și sălbatică, dar undeva dincolo de toate acestea, Ellen Page dă naștere unui personaj aproape tangibil, uman. Harababura pe care o face în jur, scena pictării tablourilor aduc personajului o patină de intuitivă înțelepciune.

Allison Janney nu e mai prejos. De altfel, trebuie să recunosc că la finalul filmului, personajul ei mi-a rămas cel mai puternic întipărit în minte prin contrastele de forță și slăbiciune pe care le-a expus succesiv, ca-ntr-un evantai emoțional. Crezându-se nevoită să păstreze aparențele, pare insipidă și ipocrită. Celebră pentru cărțile sale despre relații, Margo trăiește dincolo de lumina reflectoarelor literare, drama de a fi părăsită pentru un bărbat. Dialogul cu fostul soț, izbucnirea ei, furia, demnitatea șubrezită pe care are curajul s-o expună fac din ea un fel de pasăre Phoenix. Mottoul filmului este: *Viața poate fi o adevărată mamă* și acest lucru nu face decât să adauge interpretativ la straturile pline de mesaj ale filmului.

Femeia renaște atunci când viața ei are din nou un scop, iar scopul sosește în viața ei sub forma copilei adusă de Lu. Una dintre cele mai frumoase metafore pe care am văzut-o într-un film e aceea a crengilor de care femeia se prinde atunci când seva începe să curgă din nou, organic, în recent, revelata, ca plină de sens viață.

Ca-n orice răpire, poliția se implică, dar mă voi opri aici din a dezvălui parcursul filmului, precizând doar că între personajele secundare se numără și Uzo Aduba, pe care o știți din serialul de televiziune *Orange is the New Black*. Și dacă spun asta, atunci trebuie să mai punctez ceva. Filmul nu este o producție hollywoodiană tipică. Este un film cu buget redus care se pretează mai bine la festivaluri independente de tip Sundance unde, de altfel, a și fost nominalizat în 2016, pentru marele premiu al juriului. Este un film realizat pentru Netflix, o companie americană care se ocupă cu producerea și distribuirea de filme de televiziune. Și este primul film de lung metraj al regizoarei Sian Heder, care își pusese anterior amprenta pe filme de scurt metraj (*Mother, Dog eat Dog*) și pe câteva dintre episoadele serialului *Orange is the New Black*. Scurtmetrajul *Mother* din 2006 este, în fapt, un fel de schiță inițială a filmului *Tallulah* care a înflorit frumos.

Este un film emoționant în care femeile își vor regăsi întrebările și bărbații răspunsurile brodate pe tema tumultului de dincolo de misterul femeiesc.

Reeditări filmice (I)

Ioan-Pavel AZAP

O introducere

Filmul a apelat încă din primii ani de existență la literatură, prin adaptarea unor opere mai mult sau mai puțin celebre, de valori și cu rezultate artistice diferite. Probabil că prima ecranizare (termen impropriu, fiind vorba de o mare libertate în raport cu modelul literar) este realizată de George Méliès, în 1902: *Le Voyage dans la lune* / *Voiajul în Lună*, inspirat din prozele lui Jules Verne și H.G. Wells (filmul s-a păstrat și poate fi văzut și azi); tot în 1902, Ferdinand Zecca, regizor al firmei Pathé Frères, realizează *Victimele alcoolismului*, după romanul *L'Assommoir* / *Crâșma* de Émile Zola; ș.a.m.d. Atât în Europa cât și în America, literatura a fost și este o sursă constantă de inspirație pentru arta/industria filmului.

Nici cinematografia română nu face excepție. Primul film românesc de ficțiune, *Amor fatal* (Grigore Brezeanu, 1911), astăzi pierdut, a fost prezentat în momentul lansării drept o adaptare a unei piese jucate la Naționalul bucureștean, dar în repertoriul teatrului din acei ani nu există o piesă cu acest titlu. În 1913 are premiera filmul *Răzbunarea* (sc. și r. Haralamb Lecca), subiectul fiind aproape identic cu cel al *Năpastei* lui I.L. Caragiale, însă autorii nu „revendică” sursa de inspirație. Prima ecranizare cu acte în regulă din cinematografia română este *Cetatea Neamțului* (1914), adaptare după piesa omonimă de Vasile Alecsandri și după nuvela *Sobiețchi și românii* de C. Negruzzi, realizată pe un scenariu de Corneliu Moldovanu și Emil Gârleanu, în regia acestuia din urmă. Dar abia peste zece ani, în 1924, Jean Mihai realizează primele ecranizări demne de reținut și altfel decât ca importanță istorică: *Păcat*, după nuvela omonimă a lui I.L. Caragiale, pe un scenariu de Scarlat Fronda și, mai ales, *Manasse*, după piesa omonimă a lui Ronetti-Roman. Chiar dacă perioada interbelică a fost pentru cinematografia română una de tatonări, ecranizările nu au lipsit.

Adaptările cinematografice, după romane, nuvele sau piese de teatru din literatura română clasică și contemporană, dar și din literatura universală (Mark Twain, Jack London), se înmulțesc în timpul comunismului, mai ales în deceniile șapte-opt, din mai multe motive. În primul, cum scenariștii profesioniști erau ca și inexistenți (cu o excepție majoră: Titus Popovici), literatura oferea din pornire subiecte puternice. Apoi, recursul la literatură, îndeosebi la cea

clasică, era o modalitate de a ocoli scenariile de actualitate, majoritate neofertante în schematismul lor debil. În sfârșit, în filmele „de epocă” se puteau spune – mascat, metaforic, aluziv – (și) adevăruri despre realitățile vremii. Acesta este însă un alt subiect. În cadrul rubricii de față ne vom opri asupra re-ecranizărilor din cinematografia română. De aici și genericul demersului nostru: Reeditări filmice.

Revenirea periodică asupra unor opere literare, de regulă majore, este o practică uzuală în alte cinematografii (e drept că mai puternice financiar), dar puțin sunt cineștii români care au „revizitat” opere literare după o primă, reușită sau nu, ecranizare. Am identificat nouă astfel de reluări: *Năpasta*, I.L. Caragiale – Ghiță Popescu, Eftimie Vasilescu (1928) și Alexa Visarion (și scenarist, 1982); *Ciuleandra*, Liviu Rebreanu – Martin Berger (și scenarist, 1930, coproducție româno-germană) și Sergiu Nicolaescu (1985, sc. Anușavan Salamanian); *O făclie de Paște*, I.L. Caragiale – Al. Ștefănescu, Ion Niculescu-Brună (*Leiba Zibal*, 1930, sc. Al. Ștefănescu) și Radu Gabrea (*Furchte dich nicht, Jakob!* / *Nu te teme, Jacob!*, Germania, 1981, sc. Meir Dohnal, Radu Gabrea); *Moara cu noroc*, Ioan Slavici – Victor Iliu (*La Moara cu noroc*, 1957, sc. Titus Popovici, Alexandru Struțeanu) și Marian Crișan (și scenarist; *Orizont*, 2015); *Două lozuri*, I.L. Caragiale – Gheorghe Naghi, Aurel Miheles (1957, sc. Jean Georgescu) și Paul Negoescu (și scenarist; 2016); *D'ale carnavalului*, I.L. Caragiale – Aurel Miheles, Gheorghe Naghi (și scenariști; 1959) și Lucian Pintilie (și scenarist; *De ce trag clopoțele, Mitică?*, 1981 / 1990); *Moartea lui Ipu*, Titus Popovici – Sergiu Nicolaescu (*Atunci i-am condamnat pe toți la moarte*, 1972, sc. Titus Popovici) și Bogdan [Dumitrescu] Dreyer (*Condamnat la viață*, România / Germania / Belgia, 2013, sc. Anușavan Salamanian). Un caz aparte îl reprezintă *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, romanul lui Camil Petrescu, ecranizat aproape simultan de doi regizori diame-tral opuși: Mircea Veroiu (și scenarist; *Între oglinzi paralele*, 1979) și Sergiu Nicolaescu (*Ultima noapte de dragoste*, 1980, sc. Titus Popovici, Sergiu Nicolaescu), dar și *Mere roșii* (Alexandru Tatos, 1976) și *Balanța* (Lucian Pintilie, 1992): Tatos debutează în forță ecranizând o schiță a lui Ion Băieșu, *38 de grade cu 2*, dezvoltată ulterior într-un roman, *Balanța*, transpus cinematografic, pe un scenariu propriu, de Pintilie.

Anuță dragă*

Bianca TĂMAȘ

(fragment)

Lumea își vedea mai departe de ale ei. Sătenii mergeau pe dealuri, întorceau fânul, făceau căpițele și se adunau la umbra vreunui copac la prânz să mănânce merindele pe care și le puseseră în ceva traistă. Tăiau slănina în felii subțiri și mușcau cu poftă din pâinea proaspătă, făcută în casă. Câte un fecior și câte o fată nici nu mâncau, de dor și de drag, să apuce să schimbe două-trei cuvinte, până îi strigau iar la lucru, prin mirosul de fân uscat și zumzet de gănganii.

Într-o zi, trecând pe vale în sus, aud că mă strigă femeia care ne-a fost nașă. Am mers, că era mai bătrână decât mine. Nu puteam zice că nu am vreme, mai ales că a văzut că nu mă grăbeam nicăieri. Mă duceam alene, ascultând clipocitul apei și cântul vântului printre frunze.

„Anuță, Anuță! Hai să mă înțeleg oarece cu tine”, a strigat ea.

„Viul”, am răspuns.

Ea stătea peste vale de ăștia a Iliei Gogului. Am intrat în casă și el era acolo.

„Ooo, mănțe-te moartea, cum numa' nu dă Domnul să mă scap de tine odată!”, m-am gândit.

M-am așezat pe un scaun.

Nașa a făcut aluat și a început să îl frământa cu spor, cu drag de lucru, cu un simț pe care orice femeie de la țară îl are, de iubire pentru pâine.

„Anuță, nu mai fi căpoasă și hai acasă!”, mi-a zis el.

A lăsat aluatul să dospească până a aprins focul în cuptor. Mă uitam la ea cum așeza așchiile una peste cealaltă, un pic de fân și a aprins, suflând încet, până flacăra a prins viață.

„Mă jur pe ce am mai sfânt că eu numa' pe tine te iubesc și te vreau. Ce dacă am avut altă muiere? M-am gândit că nu oi putea nicicum să te fac să înțelegi că trebe să vii înapoi, de aia mi-am luat alta. Dar nu mi-a plăcut de ea și nu mă las, că alta ca tine știu că nu este! Trebe să vii, Anuța mea!”, a continuat el.

A băgat pâine în cuptor și când a scos-o roșie, aburindă, noi eram tot acolo. El a vorbit și a tot vorbit, iar eu am tăcut, ca și în noaptea aia în care ne întorceam de la nuntă, când am dansat cu Cula Floricelii. Și ca și în noaptea aia, nu am scos niciun cuvânt.

Afară se înnoptase deja. Era târziu, voia și femeia să se pună să doarmă, că a doua zi o luaui iar de la capăt cu fânul. Chiar dacă era noapte, nu îmi era urât de drum, dar mă temeam să mă duc. Mă temeam de el

și tot așteptam să plece. Când am văzut că el nu vrea nicicum să o ia din loc și nașa a scos pâinea din cuptor, m-am pornit spre casă și el a venit după mine până la Baldog. Eu am intrat în casă și el a plecat, fără să mai schimbăm vreo vorbă.

A doua zi, el a mers la fân și am auzit că s-a povestit de noi doi. Erau mulți bărbați acolo și trebuiau ei să spună ceva, că altfel nu erau sănătoși. Gura asta a lumii nu poate să tacă, se pare că.

„No, mă, ai rezolvat ceva? Ai dus-o acasă?”, a întrebat unul.

„Ba”, a răspuns Niculău posac. Așa era el, întotdeauna bosumflat. Rar îl vedeai că râde sau se veselește. Era tare urâcios.

„Dacă nu ai fost în stare să pui mâna pe ea să o duci acasă... Că după aia, dacă o duceai acasă și o țâpai¹ în pat, nici dacă o mânai nu mai pleca de la tine”, a zis altul.

„Trebuia numa' să îi faci un prunc și era rezolvată treaba! A ta era”, a râs altul.

„Bine că le știți voi pe tăte. Ia mergeți voi și aduceți-o, dacă sunteți așa deștepți”, s-a răstit Niculău.

Nu a mai zis nimeni nimic. Nu se putea glumi cu el și au continuat să cosească în liniște, fiecare cu gândurile lui.

Am auzit și eu de discuția dintre ei de la un văr de-al mamei, care era și el acolo. După aceea, nu m-a mai prins pe mine seara afară. Cum se lăsa soarele după deal, eu eram în casă. Mă temeam că e în stare să mă fure și să mă ducă. Tot a venit el pe la noi, tot a făcut în așa fel să ne întâlnim, dar degeaba.

M-au tot chemat. Și socrul mi-a trimis vorbă să mă împac cu feciorul lui. Zicea că dacă nu vreau eu să stea el cu noi, stă el și singur. Doar să mă duc înapoi. Și-au bănuat după mine rău. Au fost să piară de necaz după mine. Nu am zis nici că merg, nici că nu merg, că îmi era tare frică. Mă gândeam că poate, Doamne ferește, îmi face ceva. Dar eu știam bine că nu mai vreau să mă duc. Eram tare bucuroasă că am scăpat de acolo.

Era un pădurar din comună care a dat anunț să meargă cine poate să îl ajute la fân. Avea hectare întregi, că te tot uitai la ele și parcă nu se mai terminau. A mers și Niculău să ajute, să își mai facă un ban. Acolo, unul i-a prezentat o fată, Susana îi era numele. Era o fată tare frumoasă și harnică nevoie mare. Nu se sfia de la lucru. Arunca fânul pe fârcitură mai zdravăn decât mulți feciori. A început să discute cu ea și până la urmă a luat-o de nevastă și cu ea a rămas.

Umbla vorba prin sat că era mai vrednică decât mine. Mergea la muncă, la câmp cu Ilea Gogului, pune singură plugul în car și făcea toate treburile. Nu știe nimeni cum a reușit să o fraierească și pe ea. Poate ei averea și lădoaiile i-au făcut cu ochiul. Poate ea le-a vrut de și-a luat un așa necaz pe cap. Oricum ar fi, reușise să pună mâna pe o muiere tare bună.

La ceva vreme după ce a luat-o, Niculău se pregătea să meargă iar în Regat cu geamurile și a venit la Baldog să mă caute. S-a așezat pe prispă și mi-a făcut semn să mă așez lângă el. Eu am coborât treptele și m-am pus în fața lui, în picioare, cu mâinile în sân.

„N-am vreme să șed”, i-am spus.

„Am venit să te chem să vii cu mine în Regat!”, a zis el.

„După ce să vii?”

„Așa, să vii cu mine, să mai vezi și tu lumea...”

„Du-o pe Susana dacă ți-e urât să mergi sângur”.

„I-o las lui tata, s-a descurca el cu ea. Și așa nu are pe cine ține noaptea în brațe de când a murit mămuca. Numa' hai cu mine!”, m-a rugat el.

„Bărbat ești tu? Că schimbi muierele așa, ca și cum ai schimba așternutul la vaci? Ce îți pasă ție? Tu să ai ce vrei și pe-acolo-ncolo! Mi-ai nenorocit mai bine de un an din viață și nu știu cum am reușit să mă las prostită de atâtea vorbe să vii după tine! Și-amu îți găsești nevastă faină, harnică, cuminte și tot după mine umbli? Ca să îți bați joc de ea. I-o lași la Ilie? Da' din partea mea puteți să o împărțiți dacă atâta vă duce capul. Da' tu așa noroc nu o să mai ai cât trăiești. Eu nu vii, cotă-ți² de nevastă, de ce ai și vezi-ți de treburi că eu până-i lumea nu mai vin!”, am strigat eu, apoi am trecut pe lângă el, am intrat în casă și am încuiat ușa în urma mea.

Așa a rămas el cu Susana, că nu a mai avut de ales. Dar Susana era bolnavă. Suferea cu inima. De aceea nu a reușit să se bucure prea multă vreme de ea, că a murit tânără. Dumnezeu nu dă cu bota, dar dă la fiecare ce merită. Oricum, muierea a apucat să îi facă două fete, pe care a rămas să le crească singur. Încă pe cea mică au botezat-o Ana, după mama lui.

Într-o zi își pusese război în bucătărie și până a lucrat ea acolo a pus niște apă la fiert pe sobă, să poată spăla vasele. Când a auzit că a dat apa în clocot, s-a ridicat repede să o ia de pe foc, a picat și a dat cu capul de război. S-a lovit rău, a fost și internată în spital destul de multă vreme.

După ce a ieșit din spital, la puțin timp, i s-a făcut iar rău, când spăla hainele în vale, a picat și s-a înecat acolo, deși apa abia că ajungea până la genunchi. Au găsit-o niște muiere care treceau pe drum. Săraca, nu avea nici treizeci de ani. Au găsit-o așa, frumoasă, albă la față, cu ochii închiși, ca și cum s-ar fi pus doar să tragă un pui de somn. Dar somnul a fost cel de veci. Și așa a rămas Niculău al nimănui, doar cu fetele, pe care le-a măritat, pe amândouă, acolo în comună.

Mulți ani mai târziu, am auzit că o mătușă de-a lui, care nu a avut copii, i-a lăsat o bucată de pământ la ieșirea din sat. Niște oameni au mers să cumpere terenul, să facă saivan³ pentru vaci acolo, și el l-a vândut. Când s-au întors ginerii lui de la oraș sau unde or fi fost ei plecați, l-au găsit la braserie în comună, picat de băut ce era. L-au luat pe sus și l-au dus acasă. Băuse de banii ăia și făcuse cinste la toți care erau în braserie. Apucaseră și ginerii să audă trăsnaia pe care a făcut-o bețivul. Când au ajuns acasă, l-au luat la întrebări.

„Ai vândut, mă?!”, l-a întrebat unul.

„Vândut!”, a răspuns Niculău, abia ținându-se pe picioare.

Atunci ginerii au început să îl bată. Striga săracul ca din gură de șarpe, că jumătate satul l-a auzit atunci. Nu știa cum să scape de ei. Când îl lăsa unul, îl lua celălalt la pumni și la picioare, vreme de ceasuri bune. Așa ură simțeau pentru el.

„Lăsați-mă...”, a încercat el să spună mai departe, dar nu a putut de obosit ce era.

„Pentru ce să te lăsăm, mă, jigodie? Să poți să bei averea fetelor tale? Averea noastră? Ptiu, lua-te-ar dracii să te ia!”, i-a răspuns unul dintre ei.

Și atunci, cu ce vlagă mai rămăsese în el, a strigat cât l-au ținut plămânii:

„Lăsați-mă să mă duc să mă piș!”

Și atunci l-au lăsat, a reușit să scape, a fugit pe poartă și nu s-a mai întors cine știe câtă vreme.

„Așa, du-te, că tot vii tu înapoi și te rezolvăm!”, a strigat în urma lui unul dintre gineri.

* Din volumul „Anuță dragă” de Bianca Tămaș, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană.

¹ Arunca.

² Ai grijă.

³ Adăpost de iarnă pentru oi sau vaci.

Bianca Tămaș s-a născut la 24 noiembrie 1992, în Huedin. A absolvit Liceul Teoretic „Octavian Goga” din Huedin, la profilul matematică-informatică, apoi Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității Babeș-Bolyai, la specializarea Jurnalism. În prezent urmează cursurile masteratului de PR și Publicitate (linia engleză) la aceeași facultate și lucrează ca jurnalistă.

A publicat pentru prima dată în revista *Tribuna*, suplimentul *Claviaturi*. A debutat cu volumul *Când cerul era pe sfârșite* (Limes, 2011), iar cel de-al doilea volum al său este *Bere și pantofi cu toc* (Eikon, 2014).

Are un blog pe care scrie ocazional, despre firimituri cotidiene: <http://tamasbianca.wordpress.com>.

Corneliu Coposu despre arhiva lui Iuliu Maniu

Marin POP

Între familiile Coposu și Maniu au existat relații foarte apropiate, în special după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Cele două familii se înrudeau prin Elena Bărnuțiu, care locuia la Bobota, la familia Coposu, fiind nepoata protopopului greco-catolic Gavril Vaida, rămasă orfană de mică. Ea era verișoară cu Iuliu Maniu și mătușă a lui Corneliu Coposu. De asemenea, Demetriu Coroianu, bunicul lui Iuliu Maniu și-a început cariera preoțească la Bobota, iar fiica sa, Clara, mama lui Iuliu Maniu, s-a născut la Bobota, la 10 ianuarie 1842.

Cele două familii au avut relații și mai apropiate după ce Clara Maniu și fiica sa, Cornelia, au fost arestate și întemnițate de autoritățile maghiare alături de preotul Valentin Coposu și ceilalți fruntași politici ai românilor din zona Șimleului care semnaseră Marea Unire, în închisorile din Ungaria și condamnați la moarte. Au scăpat doar printr-o minune, în urma unui schimb de ostateci între armata română și cea maghiară, la 23 mai 1919¹.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, familia Coposu se deplasa frecvent la casa familiei Maniu din Bădăcin, în special duminica după-amiază. Cornelia Maniu, sora mai mică a lui Iuliu Maniu, călugărită sub numele de sora Cecilia a înființat în casa familiei o Capelă, căreia îi zicea „mica mea mănăstire”. În această capelă oficia și preotul Valentin Coposu, atunci când vizitau familia Maniu.

Cea mai mare pedeapsă pentru copiii familiei Coposu era să nu meargă și ei la „Bădă”, unde se jucau cu nepoții lui Iuliu Maniu. Se pare că de atunci, Iuliu Maniu a început formarea lui Corneliu Coposu, care, deși era copil încă, primea diverse însărcinări intelectuale din partea viitorului său mentor, precum era aranjatul bibliotecii².

În toamna anului 1935, Corneliu Coposu își începea cariera jurnalistică la ziarul „România Nouă” din Cluj, platformă politică a lui Iuliu Maniu, iar din anul 1937 devenea secretarul marelui om politic.

În calitatea sa de secretar al lui Iuliu Maniu, după cum reiese și din documentele pe care le publicăm în prezentul articol, Corneliu Coposu a primit însărcinarea de a aranja biblioteca și arhiva lui Iuliu Maniu. Acest lucru se petrecea în vara anului 1938, după instaurarea regimului autoritar personal al lui Carol al II-lea, care desființase partidele politice.

Conform declarațiilor ulterioare, Corneliu Coposu a structurat arhiva lui Iuliu Maniu în patru categorii, într-o ordine cronologică și pe tematici.

Familia Coposu și Maniu în refugiu - de la stânga la dreapta
- Elena Bărnuțiu, Cornelia Maniu, Aurelia Coposu,
Rodica Coposu, Corneliu Coposu,
Iuliu Maniu și Valentin Coposu

Prima categorie era alcătuită din documente referitoare la lupta politică și națională a românilor transilvăneni înainte de Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Corneliu Coposu susținea că acolo se aflau documente foarte importante pentru istoria românilor, precum corespondența dintre conducătorul militar al revoluției de la 1848, Avram Iancu și ideologul revoluției transilvănene, Simion Bărnuțiu. Referitor la veridicitatea acestei informații și cum au ajuns documentele la Bădăcin ar trebui să ne gândim doar la faptul că Ioan Maniu, tatăl lui Iuliu Maniu, a fost cel care l-a adus pe unchiul său, Simion Bărnuțiu, de la Iași, pe ultimul său drum și fiind grav bolnav probabil că a adus de la Iași și o parte a arhivei personale a lui Simion Bărnuțiu sau a recuperat-o ulterior. Alte documente importante din arhiva lui Iuliu Maniu se refereau la corespondența dintre gruparea „activistă” și cea „pasivistă” din cadrul Partidului Național Român. Cele două curente de gândire politică românească, la fel de bine intenționate, s-au format după anul 1881. Activiștii se manifestau pentru implicarea politică în cadrul Parlamentului de la Budapesta, iar pasiviștii pentru boicotarea activității parlamentare în cadrul statului austro-ungar, având în vedere violențele și fraudele electorale, precum și nerespectarea drepturilor românilor. Pasiviștii se pronunțau pentru o rezistență prin cultură, religie, economie și alte elemente de identitate românească, în afara luptei parlamentare.

Tot din prima categorie de documente, Corneliu

Coposu afirma că au existat în arhiva familiei Maniu corespondența cu Ilie Măcelariu, Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș, Andrei Cosma, Ioan Rațiu, George Barițiu și Gheorghe Pop de Băsești, care se găsea în mape speciale³.

A doua categorie de documente din arhiva Maniu, despre care Corneliu Coposu a fost interogat și de către Securitate, după cum rezultă din primul document pe care îl publicăm, era formată din perioada când Iuliu Maniu a îndeplinit funcția de președinte al Consiliului Dirigent, organul executiv provizoriu al Transilvaniei, ales a doua zi după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

Un document istoric foarte important din perioada realizării Marii Uniri, pe care l-a văzut Corneliu Coposu în arhiva Maniu, este anteproiectul Rezoluției al Marii Uniri, Constituția provizorie a Transilvaniei. Acest document face lumină în mult controversata problemă a regionalismului de care era și încă mai este acuzat Iuliu Maniu, afirmându-se, pe nedrept, că el a încercat la 1918 obținerea doar a unei largi autonomii a Transilvaniei, ori din documentul descoperit de către Corneliu Coposu reiese exact contrariul: democratul și patriotul Iuliu Maniu dorea ca Unirea să se facă fără nici o condiție din partea românilor transilvăneni. Că datorită comportamentului ulterior al unor politicieni din vechiul Regat el a regretat că nu a pus condiții, după cum rezultă din Memoriul adresat regelui Carol al II-lea de către fruntașii politici ardeleni, în frunte cu Iuliu Maniu, în decembrie 1938, când se împlineau 20 de ani de la Marea Unire, iar în România era dictatură, constituie o altă problemă. Însă, în momentul realizării României Mari, Iuliu Maniu s-a poziționat în mod categoric pentru ca Unirea să se realizeze fără condiții⁴.

În cea de a treia categorie erau structurate documente referitoare la activitatea Partidului Național, devenit Național-Țărănesc după 1926. Aici se găseau, printre altele, informații importante referitoare la fuziunile Partidului Național Român din Transilvania cu Partidul Conservator-Democrat după moartea liderului său, Take Ionescu și fuziunea cu Partidul Naționalist Democrat, condus de Nicolae Iorga. Corneliu Coposu atrage atenția asupra importanței corespondenței dintre Nicolae Iorga și Iuliu Maniu, în cadrul căreia nu exista practic scrisoare în care marele istoric să nu facă referiri la interesul național, deși unele dintre ele erau felicitări de sărbători.

Tot aici aflăm o altă informație inedită și anume că Nicolae Iorga a fost acasă la Iuliu Maniu, la Bădăcin, eveniment pe care nu îl găsim în presa vremii din Sălaj, deoarece scopul întâlnirii a fost acela de a negocia fuziunea dintre cele două partide. Această vizită, pe care noi o plasăm în perioada 1924-1925, când aveau loc negocierile de fuziune dintre cele două partide, era dovedită de o scrisoare de mulțumire pentru ospitalitate, pe care Nicolae Iorga i-a trimis-o lui

Iuliu Maniu⁵.

Cea de a patra categorie erau documente din timpul guvernărilor național-țărănestice, Iuliu Maniu îndeplinind funcția de prim-ministru în trei guverne, în perioada 1928-1933. Corneliu Coposu spunea că și aici erau „o serie întreagă de lucruri absolut necunoscute privind frământările, privind contradicțiile dintre diferiți componenți ai guvernelor național-țărănestice, în conflictul cărora Maniu trebuia să intervină ca arbitru”⁶.

Din păcate, la doi ani după ce Corneliu Coposu a reușit să aranjeze arhiva și biblioteca lui Iuliu Maniu a urmat cea mai neagră vară din istoria României, vara anului 1940, când în urma ultimatumului sovietic a fost părăsită Basarabia și nordul Bucovinei, apoi Cadrilaterul, iar în urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940 Ardealul a fost cedat Ungariei horthyste. Au urmat patru ani de ocupație horthysto-hitleristă, teroare psihică și fizică, asasinate în masă, precum au fost cele de la Ip sau Treznea.

Din fericire, Iuliu Maniu, care se găsea la Cluj, a aflat de la atașatul cultural român la Budapesta, Moise Baltă, de listele negre care se întocmeau și că trupele de ocupație urmau să intre mai repede în Ardeal decât promisese în așa-zisul Arbitraj de la Viena din 30 August. L-a chemat de urgență pe Corneliu Coposu și l-a trimis la Șimleu Silvaniei să ia un fel de microbuz de la patronul Mera, să ia arhiva de la Bădăcin și pe sora sa, Cornelia, după care să se deplaseze la Bobota să-și salveze familia din calea urgiei ce avea să vină: „Era ambasadorul nostru la Budapesta – spune Flavia Coposu. Era unul Moise Baltă, care era în relații de prietenie cu Maniu, și care a prins o listă făcută de unguri cu toți cei care o semnat actul Unirii, pe care-i urmăreau să vadă dacă trăiesc, cu adresele lor respective, din localitatea... Nu știau dacă trăiesc, da știau adresa. Și-ai făcut pentru ei niște manifeste d-astea... ți-am spus... cu poza tatii făcută la Seghedin în închisoare. Scria acolo: prins viu sau mort; recompensă 100.000 de pengó, că era ... nu știu ce reprezenta. Și atunci domnu Maniu o luat o mașină de la Mera, l-a trimis pe Corneliu la Mera, a luat autobuzul, a mers la Bădăcin, a încărcat arhiva lui Maniu (...) Și l-a trimis să vină s-o ia pe sora Cecilia și arhiva de la Bădăcin, să vină să ne ia pe noi (...) a venit și ne-a luat pe noi, cu ce-a fost pe noi. Exact o jumătate de oră o stat, și am plecat”⁷.

Flavia și Rodica Coposu povestesc că fratele lor a apărut acasă mai palid ca oricând, a luat-o de o parte pe mama sa și într-o jumătate de oră au părăsit satul natal, spre Blaj, nebănuind că pentru ele vor trece 50 de ani până vor reveni la Bobota. Au lăsat în urmă tot ce construiseră generațiile lor de înaintași, în calea năvălitorilor: „În după-amiaza zilei de 5 septembrie, la un moment dat a intrat pe poarta mare un autobuz din care a coborât fratele nostru Cornel. Palid, grăbit și cu figura marcată. A intrat în casă și i-a spus

mamei să împacheteze repede actele mai importante, banii, bijuteriile și, pentru fiecare dintre noi, o haină de ploaie, o pereche de pantofi solizi și, în rest, cu ce eram îmbrăcate (rochii de vară și sandale), să ne urcăm în autobus, căci trebuie să ajungem la Cluj pe lumină, drumurile fiind nesigure. Fiecare dintre noi a alcătuit acest minim bagaj, iar micuța noastră soră, Rodica, în rucsăcelul ei de excursie, și-a împachetat vioara și o păpușă pe care o iubea foarte mult”⁸.

Corneliu Coposu a depus arhiva lui Iuliu Maniu spre păstrare la Mitropolia de la Blaj.

După cum reiese din cel de al doilea document inedit pe care îl publicăm, rușii au vandalizat arhivele de la Blaj, printre care se găsea și cea a lui Iuliu Maniu. Înștiințat fiind de Liciniu Faina, fostul său coleg de liceu de la Blaj, de acest act de profanare a memoriei lui Iuliu Maniu, Corneliu Coposu s-a deplasat la Blaj și a pus din nou în lăzi ce a mai găsit din arhive. Conform unor relatări ulterioare ale lui Corneliu Coposu, rușii nu au fost interesați de hârtii, ci au furat doar obiectele pe care ei le considerau de valoare: decorațiile lui Iuliu Maniu, cadouri, bibelouri, amintiri, stilouri etc. Restul documentelor au fost doar răvășite de invadatorii sovietici.

Din păcate a urmat războiul dintre frați, la ordinul sovieticilor, adică desființarea cultului greco-catolic în anul 1948. În acest condiții, arhivele de la Blaj au fost preluate, nu se știe de către cine și ce s-a întâmplat cu ele. Corneliu Coposu spunea ulterior că ar fi fost duse la Sibiu. El era deja închis încă din ziua de 14 iulie 1947, în urma Capcanei de la Tămădău, alături de mentorul său, care va sfârși în chinuri groaznice în închisoarea de la Sighet, pe data de 5 februarie 1953.

Referitor la soarta arhivelor de la Blaj, după desființarea cultului greco-catolic, am primit informații de-a dreptul cutremurătoare de la Flavia Coposu, una dintre cele patru surori ale lui Corneliu Coposu, care îmi spunea că foarte multe documente au fost aruncate în râu, iar din unele documente țigăncile își confecționau cornete pentru semințele pe care le vindeau pe stradă⁹.

Cert este că la fel ca osemintele lui Iuliu Maniu și arhiva sa nu au fost regăsite nici până în ziua de astăzi.

În continuare, redăm cele două documente inedite pe care le-am descoperit în arhiva Colegiului Național pentru Studierea Arhivelor Securității și care fac referire la soarta tristă a arhivei marelui om politic sălăjean, Iuliu Maniu și a înaintașilor săi. Primul document este o declarație sub anchetă pe care Corneliu Coposu a fost nevoit să o dea organelor Securității, pe data de 20 aprilie 1977, în cadrul nenumăratelor anchete la care a fost supus. Cel de al doilea document reprezintă un fragment dintr-o convorbire înregistrată de către Securitate cu ajutorul microfoanelor pe care le avea „plantate” în casa lui Corne-

Cu un astfel de autobuz/microbuz a fost transportată arhiva lui Iuliu Maniu de la Bădăcin la Blaj

liu Coposu din strada Mămulari nr. 19 din București, pe data de 23 ianuarie 1983, an în care se împlinesc 110 ani de la nașterea lui Iuliu Maniu și 30 de ani de la moartea sa. Este vorba de una din numeroasele convorbiri pe care Corneliu Coposu le-a avut acasă la el cu bunii săi prieteni, Camil Demetrescu, fost diplomat de carieră și Șerban Ghica, căruia prietenii îi spuneau „Bani”. Toți trei erau foști deținuți politici și considerați periculoși pentru regimul totalitar comunist, deși se găseau la o vârstă destul de înaintată. Totuși, Securitatea încerca să afle și ce gândesc în intimitate, nu doar ceea ce fac în spațiul public. În acest mod era arestată și gândirea, iar Securității, brațul înarmat al PCR, nu îi păsa că violează cele mai elementare drepturi ale omului.

Anexe documentare

Document nr. 1. Declarație sub anchetă dată de Corneliu Coposu organelor Securității despre arhiva lui Iuliu Maniu:

Declarație

Subsemnatul Corneliu Coposu, domiciliat în București, str. Mămulari nr. 19, sector 4, născut la 20.05.1914, fiul lui Valentin și Aurelia, în legătură cu arhiva personală a fostului președinte al Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu, declar următoarele:

Asupra componenței respectivei arhive, pe secțiuni de interes politic și cronologic, am întocmit o amplă relatare, pe care am depus-o la Arhivele Statului, la Tov. Colonel Arimia, director în Arhivele Statului.

În legătură cu documentele care erau adunate în grupul „Consiliul Dirigent 1918-1920”, relatez că în vara anului 1938, când subsemnatul aveam calitatea de secretar al lui Iuliu Maniu și îl însoțeam pe președintele Partidului Național-Țărănesc într-o scurtă vacanță de câteva zile, petrecute la casa strămoșească din Bădăcin (jud. Sălaj), Iuliu Maniu

m-a solicitat ca profitând de zilele în care mă găseam acolo, să-i tries și să-i orânduiesc biblioteca și arhiva personală, lucru pe care l-am și executat timp de 3-4 zile. Cu acest prilej, pe lângă multe documente de interes istoric (pe care le-am enumerat din memorie în relatarea amintită mai sus) am găsit o ciornă scrisă de mâna lui Vasile Goldiș (cu cerneală albastră) care era anteproiectul rezoluției ce urma să fie prezentată de Comitetul Național al Românilor din Ardeal și supusă dezbaterii Marii Adunări Naționale de la 1 Dec. 1918, de la Alba Iulia. Pe această ciornă redactată de Vasile Goldiș erau înseminate cu cerneală violetă, corecturile manuscrise făcute de Iuliu Maniu, cu mâna lui (scrisul îl recunoșteam). Deasupra primei file (filele aveau format de caiet școlar) era scris de Maniu și subliniat: „Unirea se face fără condiții!!!”. Textul inițial era corectat în mai multe locuri, tot cu cerneală violetă. Din anteproiectul care în manuscrisul respectiv avea zece puncte, rămăseseră, după corecturile făcute de Iuliu Maniu 9 puncte (numerate cu numere romane, prin corectarea punctelor 8, 9, 10, devenite 7, 8, 9, după suprimarea integrală a unui punct). Îmi amintesc că scrisul (cu cerneală violetă) al lui Iuliu Maniu, suprimase din textul anteproiectului scris cu mâna de Vasile Goldiș, tot ceea ce putea fi interpretat ca condiții ale Unirii. Nu aș mai putea reproduce exact textul suprimat. Am reținut în esență că erau suprimate câteva stipulații procentuale, privind numărul de ardeleni cerut în diferite departamente și un text privind menținerea obligatorie legislației ardelenesti. Cerând, atunci din curiozitate lămuriri lui Iuliu Maniu, acesta mi-a spus că s-a opus categoric, din principiu, oricărei condiționări a Unirii, care trebuia să fie (și aceasta trebuia să rezulte clar din rezoluție) manifestarea unei dorințe arzătoare, însuflețite și integrale a Românilor din Ardeal, și realizarea unui vis milenar și orice reticență de ordin pragmatic ar fi fost o împietare a acestei realizări istorice. În continuare Maniu mi-a spus că după explicațiile date, atât redactorul anteproiectului de rezoluție, cât și ceilalți fruntași ai Partidului Național Român, au fost cu totul de acord cu acest punct de vedere. În consecință anteproiectul a fost întocmit și prezentat Marii Adunări Naționale, așa cum a fost corectat de Maniu.

Aceste le declar susțin și semnez
București, 20 Aprilie 1977
Corneliu Coposu

Cota: ACNSAS, Fond Documentar, dos. D2, vol. 9, f. 211

Document nr. 2. Discuție dintre Corneliu Coposu și prietenii săi Camil Demetrescu și Șerban Ghica (Bani) în casa din Mămulari nr. 19, înregistrată de organele Securității cu ajutorul microfoanelor implantate în pereții casei – 23 ianuarie 1983:

... Camil le vorbește apoi despre notele politice ale lui Alex. Marghiloman pe care le citește acum.

„C”¹⁰ cunoaște despre ce este vorba și apreciază aceste note, adăugând unele amănunte legate, în special, de atitudinea lui Maniu în acea perioadă. Le vorbește despre documentele lui Maniu pe care el le cunoaște (Referitor la Unire).

Camil întreabă dacă această arhivă a lui Maniu a dispărut.

„C” nu știe ce s-a întâmplat cu ea. Ceea ce știe el este că personal a luat această arhivă de la Bădăcin și a depus-o la Biblioteca Mitropoliei din Blaj.

Până în anul 1943 erau toate acolo. În anul 1944, au intrat rușii, care n-au ținut seama de protestele românilor și au ridicat unele documente.

„C” apreciază că documentele de mare valoare care se găseau acolo au fost aduse la București. Precizează că rușii nu au pătruns în încăperile unde erau unicate: cărți, table ceramice etc., care au fost aduse în București. Adaugă apoi că în anul 1945 un prieten al său Faina¹¹ i-a adus din partea lui Medea vestea că rușii au „făcut praf depozitul lui Maniu”.

„C” s-a dus la fața locului și tot ce a găsit a depus iar în lăzi dar, în 1948 când s-a desființat cultul greco-catolic, s-au preluat toate bunurile Mitropoliei din Blaj, inclusiv biblioteca. Cei ce au supraviețuit au spus că arhivele s-ar fi depus la Sibiu dar, interesându-se i s-a răspuns că nu au aceste documente.

În concluzie nu se știe nimic despre aceste documente dintre care unele erau extrem de interesante.

- Îmi amintesc unele întâmplări din perioada activității lui Maniu și a altor personalități ale vremii.

Fetele deschid fereastra și zgomotul străzii acoperă vocile bărbaților ...

Cota: ACNSAS, Fond Informativ, dos. I 149.087, vol. 28, f. 684-685

Note:

1. Vezi în acest sens, printre altele, Marin Pop, *Aspecte ale campaniei armatei române din anul 1918-1919. Calvarul fruntașilor politici români din Șimleu*, în revista *Alma Mater Porolissensis*, nr. 5, septembrie 2001 sau Marin Pop, *Biografia protopopului Valentin Coposu - semnat al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918*, în *Sargeția*, XXVIII-XXIX, 2002, pp. 403-413.

2. Interviu cu Flavia și Rodica Coposu, decembrie 2009.

3. Interviu acordat de Corneliu Coposu lui Dan Manolache, publicat de către Agenția Rador în anul 2014, când s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Corneliu Coposu.

4. Arhiva Colegiului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (ACNSAS), fond Documentar, dosar D2, vol. 9, f. 211; vezi primul document anexat.

5. Interviu acordat de Corneliu Coposu lui Dan Manolache.

6. *Ibidem*.

7. Flavia Coposu, interviu, decembrie 2009.

8. Flavia Coposu-Bălescu, *Amintiri povestite. Amintiri trăite*, Edit. DACIA XXI, 2011, p. 167.

9. Flavia Coposu, interviu, decembrie 2009.

10. Corneliu Coposu.

11. Licinia Faina, fost coleg de școală la liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj.

Povestea unui țăran român în epoca modernă și după...

Augustin GAVRA

În studiul de față este vorba despre țăranul Gheorghe Gavră din Inău, străbunicul autorului. S-a născut în satul Inău, comuna Someș-Odorhei, în anul 1888, purtând numele tatălui său. Satul Inău era și atunci un sat de oameni harnici. Majoritatea țăranilor din sat, cei urbariali, au fost emancipați și au primit pământ prin patentele imperiale din 1853-1854, devenind proprietari și, prin urmare, aveau drept de vot deoarece plăteau impozite mari la statul austro-ungar. Tatăl său este trecut ca proprietar pe harta cadastrală a comitatului Sălaj din 1893, cu locul de casă de la numărul 68 din prezent.

A lucrat de când era copil mic, alături de părinți, la muncile câmpului. Era atent la ce se întâmpla în jur, și probabil aici a auzit despre lupta de emancipare politică a românilor din Ungaria. A participat, tânăr fiind, la campania electorală a deputatului român Gheorghe Pop de Băsești, în anul 1905. Fiind alegător, din partea satului, în data de 5 februarie, a plecat cu aceștia să voteze în Cehu Silvaniei. El purta steagul românesc pe „botă” de floarea-soarelui. Aici jandarmii i-au percheziționat și le-au luat obiectele contondente. După ce au ajuns în centrul orașului, „botașii” și alegătorii maghiari i-au atacat, i-au bătut și alungat peste deal. Gheorghe Gavră s-a evidențiat prin curajul cu care lupta cu steagul. Prin mijlocul „botei” era un rug de fier și l-a ajutat să se apere de atacatori, mulți dintre consăteni mulțumindu-i pentru acest lucru¹.

Lucrează în continuare pământul familiei, ajutându-l pe tatăl său la toate muncile câmpului. Izbucnirea Primului Război Mondial va duce la încorporarea sa în armata austro-ungară. Nu știm câți ani a fost concentrat pe front, dar știm că a fost demobilizat cu un anumit grad de handicap, acolo fiind împușcat în mână². După război își face un „rost în viață”, căsătorindu-se cu Floare Pop din Someș-Odorhei, locuind în casa părinților, după cum era obiceiul. Încheierea căsătoriei s-a făcut la data de 24 noiembrie 1918, în zilele tumultuoase de dinaintea Marii Uniri³.

Nu avem date despre participarea sa la constituirea Consiliului Național Român sau a Gărzii Naționale din sat, dar fiind veteran de război și țăran înstărit presupunem că a făcut parte din acestea. Înfiptuirea Marii Uniri și instaurarea administrației românești i-a dat încrederea că prin muncă asiduă și bine chibzuită, poate să asigure familiei sale (soției și celor patru copii) traiul de zi cu zi din lucrul pământului. Cu gândul la bunăstarea copiilor, îi va trimite la școală din sat pentru a învăța carte, și, mai ales le va cumpăra pământ pentru a avea toate cele necesare când se vor căsători.

Pe lângă pământul primit ca veteran de război și cel din reforma agrară, va cumpăra teren în hotarul satului. În acest sens, cumpără în 1930 pe lunca Someșului, de la văduva Veronică Rațiu din Năpradea, mai multe iugăre de pământ contra sumei de 4000 lei, mare parte din el acoperit cu nadă și sălcii⁴. „Am fost cu tata mulți ani la iertuit pe lunca Someșului. Stăteam zile întregi și dormeam acolo, tăiam răchităle, nada și le aprindeam. Apoi am arat încet cu plugul până am scos toate rădăcinile”⁵. Tot acum cumpără pentru fiul cel mare, Victor, o grădină și o fâneță la „Șuri” de la un evreu din centrul satului. Fiind mai mulți doritori, și-a trimis soția cu „pui de cloșcă” la soția acestuia, dar și să întrebe de grădină. Soția evreului i-a spus că ar fi bine să vină chiar în acea seară, pentru ca mâine să nu fie târziu. Gavră Gheorghe se duce în acea seară la evreu, care era deja în pat și după ce se salută îi spune: „Dacă mă dau jos din pat costă 13.000 lei grădina, ție ți-o dau cu 11.000 lei”. Așa a plătit cu o pereche de boi în valoare de 4000 lei, iar restul bani⁶. A mai cumpărat și alte terenuri agricole, ajungând printre cele mai înstărite familii din sat.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, l-a ajutat pe fiul cel mai mic, Gusti, să-și ridice o casă mare, cu trei camere din cărămidă arsă. Plecarea fiului pe front, a făcut ca acesta să se ocupe de lucrul pământului, în pofida vârstei înaintate. Fiind tot mai bolnav, moare în 1956 și este înmormântat în cimitirul vechi din sat.

Desigur, străbunicul meu este asemenea celorlalți țărani harnici din satele sălăjene. Participând la „bătăliile” electorale, la târgurile de animale din zonă sau ca și combatant în război, și-a dat seama de încorsetările administrației maghiare. Prin urmare, după constituirea statului național român, muncește „la coarneaule plugului” tot timpul, lăsând copiilor săi „zestre” care să le permită o viață îndestulată.

Epoca modernă pentru poporul român se încheie prin Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918. Populația satelor românești din Ardeal, aidoma familiei străbunicului meu, nu ar fi avut o existență demnă dacă, după Marea Unire, nu s-ar fi realizat statul național unitar român.

Note:

1. Informator Gavră Gusti, sat Inău, nr. 68, decedat în 2006.
2. Informator Gavră Gusti, sat Inău, nr. 68, decedat în 2006.
3. Sfatul Popular al comunei Someș-Odorhei, Certificat de Căsătorie, Seria Cd, Nr. 13032, eliberat la data de 12 noiembrie 1952.
4. Notariatul Jibou, Act notarial nr. 60, eliberat la data de 03.04.1930.
5. Informator Gavră Gusti, sat Inău, nr. 68, decedat în 2006.
6. Informator Gavră Gusti, sat Inău, nr. 68, decedat în 2006.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

„Lumea noastră” – ce expresie! De fapt, lumea noastră nu există. Există câteva indecizii și amînări pe care le plasăm în inconsistența ei. Lumea e scuza proximă pentru ceea ce nu sîntem. Inconștiența ne transformă în stăpînii ei. Incompetența – în zei. Toate viețile ar trebui rescrise, lumea ar necesita urgent tiparul unei noi faceri. Dumnezeu nu a murit, parafrazînd o expresie celebră. El ar trebui *trezit* din somn, căci se pare că doarme visînd la lumea pe care a cam uitat că a făcut-o. Deoarece am ajuns doar jalnice umbre ce imită o realitate absurdă, materie primă pentru o moarte fără nici un sens. Doar urletul mai poate atesta rațiunea de a fi.

*

„Schițe de rătăcire” – superbe naivități cioraniene. Pentru a ne rătăci nu avem nevoie de nici o „schiță”, de nici o propedeutică – ne naștem gata rătăciți. Viața e doar preludiul unei rătăcirii cu final anunțat. Apucați de elanul nedesăvîrșirii, nu ne lăsăm pînă nu facem din noi un coșmar. După cum, referitor la autorul urcat „pe culmile disperării”, nu trebuie să-i escaladăm acestuia scrisul pentru a mai putea vorbi de scepticism, negativism și non-sens existențial. Putem zburda liniștiți pe întinsul propriilor noastre inutilități și angoase, căci oricît le-am denunța inconsistența, ele rămîn întregi, putînd fi deplînte la infinit.

*

Viața interacționează cu scrisul, scrisul se intersectează cu viața chiar în momentele lor de cumpănă, cînd nimic nu le mai poate pune în acord. Scrisul îmi anticipează viața cu cîțiva pași, mă acaparează cu tentația propriei inutilități, mă aruncă în negurile interioare. Prin venele mele adie doar amintirea trecutului. Pașii copilăriei care bat pulsul memoriei. Toate acele cotloane ale inimii care îmi inculcă atîtea reverii, în care nu mai pot ajunge cu nici o adresă. Sînt doar un străin care mă locuiesc clandestin, sînt doar o inimă în care bate o absență, sînt o încordare care îmbrățișează un pustiu. Sînt doar o aparență care mută viața de la o pagină nescrisă la alta.

*

Toți dezabuzatii lumii ar trebui să *vorbească* aceeași limbă sau să se năruiască în aceeași tăcere. Căci vaietele și tiradele lor polifonice au început să sune a speranță.

Speranța că dezastrul este totuși posibil. Negația vieții vine din cea mai adîncă trăire a ei. Nu pot nega și compromite viața decît cei care se adîncesc total în

abisurile ei. Cei care au gîndit-o pînă la durerea fizică. Viața – pedeapsa pentru tot ce nu am fost, răsplata pentru tot ce nu vom fi. Ar trebui să încheiem viața cu un imens hohot de rîs, cu fronda unui extaz nelumesc.

*

Comportamentul bunicii paterne mi s-a imprimat în memorie tocmai pentru că nu aparțineam aceleiași lumi. Bunica venea dintr-o lume în care nu se mai puteau naște decît îngeri, oamenii fiind doar erori acceptabile, cu misiunea de a sfîrși măcar decent, creștinește. Prin bunica, am văzut cum arată omul lumii de apoi, aura lui inumană. (Bunica m-a *îmbolnăvit* de credință. Alții m-au cam lecut, împingîndu-mă spre gnosticism).

*

Este oare politica o formă ideală de organizare a statului și a omului, cum credea Platon, sau este doar o sumă de manevre pragmatice de a deține puterea, cum credea Machiavelli? Distanța teoretică dintre *Republica* lui Platon și *Principele* lui Machiavelli marchează încă politicul în datele lui antinomice. Idealitatea și pragmatismul lui se combină încă într-o urzeală greu de descifrat în termeni de dreptate și morală. Dintr-o doctrină care se dorea guvernată de legi și ierarhii, politica a ajuns o fonologie *ego*-centrică, o modalitate ieftină de manipulare a maselor. Dintr-o vocație a socialului, ea a ajuns doar un mod egoist de căpătuială, o modalitate de a înhăța puterea. Începută ca o utopie platoniciană a binelui – „Morală determină politica” –, aceasta din urmă a ajuns un machiavelism deșănțat al puterii – „Politica n-are nimic de-a face cu morală”. Dintr-o virtute a cetății, activitatea politică a ajuns o mascaradă democratică. Politica și cetatea, două cuvinte care reverberează în gol. Democrația – iluzia oricînd posibilă, dar niciodată realizabilă. Puterea – modul cel mai vulgar de a dori absolutul.

*

Faptul că marea, cu întinderea și forța ei colosală, se oprește neputincioasă în fața noastră, la doar cîțiva centimetri, ne dă o satisfacție non-umană. Sîntem, pentru o clipă, zeii la care marea se închină cu murmurul ultimelor valuri. Simțim că pășim la granița dintre două lumi. (În mare – fiind o altă lume – ar trebui să intrăm doar cu viză). Privită poetic, marea este o adiere seducătoare a necuprinsului, o chemare ancestrală în abis. Privită juridic, ea este un criminal în serie.

Rodica DRAGOMIR

La marile porți

O pasăre cu glas de lut
chemarea și-o strigă
departe.
Și țipătul greu te-ajunge din urmă,
sporind.
Noapte de noapte, neliniștea ei
și umbra de aripi
ce fâlfâie greu
te-nchid parcă-ntr-un
cerc de tăciune.

Și vrei să te smulgi din cercul
ce arde mocnit,
să cauți cuvântul ascuns
în amurguri de sânge,
să îplinești
blestemul ce te-a încins
cu doruri nebune.

Când vei bate la marile porți
să nu te pierzi pe cărarea
uitării,
pe tărâmul ne-ntoarcerii,
spălându-ți cu lacrimi mănoase
a pașilor urmă!

Cuvintele să-ți fie
arc de lumină
pentru cei care știu
să vadă-n ascuns,
dincolo de-a vremii cunună.

Povară

Tăcerea curge prelung
peste toate.
Drumuri virgine mai așteaptă încă
pași neștiuți.
Neguri răsucite-n fuioare,
orbind orizontul, coboară
peste câmpii.
Timpul se-nghesuie
sub buza pădurii
Pașii-mi se-mpiedică-n
ierburi înalte.
Dar aripa, ce-o simt

crescându-mi din umăr,
se-avântă să iasă-n târzie lumină.
Cuvinte pierdute aleargă
în căutarea poemului nescris.
Ziua de mâine e încă departe.

În valuri de noapte, orele-s
povara lui Sisif.

Doar sufletul...

Doar sufletul mai poate citi
tăcerile atârând, speriate,
de secunde adâncite-n
a ceasului moarte
ce zace, rotund,
la picioarele unei zile-ngropate.

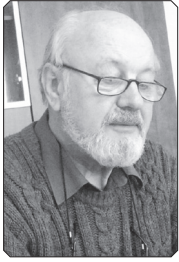
Doar sufletul,
fără un trup pe măsură,
simte tristețea nerotunjirii.

Doar sufletul presimte
că-n curând,
sub ferestrele mele,
floarea liliacului alb
fi-va covor sub
picioarele timpului mut.

Aș vrea să te pot alina,
suflet stingher și flământ,
să-mi accepți acest trup,
străin, să nu te mai simți
îngrădit,
să mă scoți
din pădurea de cruci,
și, în tărâmurii în care
curcubeiele-s
punți între lumi,
să mă duci.

Mirări și risipiri

Se-nghesuie clipele să-nvârtă
timpul ce pare oprit, dar pier ca
un vis ne-mplinit.
Dispar iluzii, fete morgane,
în focul amiezii, uscat.
Liniști foșnesc în mișcătoare nisipuri
în care se-afundă treptat.
Depărtări înghit vânturi bezmetice,
rânindu-mi privirea
cu pâclele nopții târându-se-ncet.
Noaptea, grea ca o povară,
va scutura a stelelor de gheață licăriri
peste înfioratele-mi
mirări și risipiri.

Noul „Vavilon”

Viorel TĂUTAN

Când și de la cine am auzit pentru întâia dată expresia sentențioasă de sorginte paremiologică: „Prima impresie contează!”, înrudită cu o alta, la fel de iluzorie, însă predictivă: „vremea bună se cunoaște de dimineată”, nu mai știu. Nenumărate sunt ocaziile existenței umane care validează plauzibilitatea acestora, enunțarea lor ținând, în cele mai multe cazuri, de un efect ludic, și în proporție redusă de naivitate.

Referitor la „prima impresie”, am fost de câteva ori tentat să mă opun valabilității ei în urma impactului antinomic asupra-mi. Poziție fragilă asumată, dar valorificată prompt, în baza unei logici formale, de anumiți preopinenți. Într-adevăr, prima impresie **contează**, fie pozitivă, fie altfel. Dar cât de mult contează depinde în măsură decisivă atât de domeniul în care operează, cât și de o prezumtivă finalitate. Mi-am propus, deci, să-mi auez divagațiile pe șocul primelor impresii pe care mi le-a sugerat realitatea nord-americană, ceea ce am început să fac până acum în paginile unui număr anterior al revistei noastre.

Se știe că pentru o primă evaluare în percepția noului, adică pentru a ne forma o *primă impresie*, este nevoie doar de câteva secunde, timp al preluării imaginii vizuale, sonore sau tactile și al procesării în vederea „verdictului”. Ca în cazul spectacolelor de teatru, imaginile vizuale (decorul, costumația, recuzita, mișcarea – gesturi, grimase), cele auditive (sunete ambientale, tonalități, calitatea vocilor, ritm, pauze, șoaapte și țipete etc.) contribuie la crearea opiniei începând cu *prima impresie*.

Ce ne spun cercetătorii psihologi despre asta?

Din câte am reușit să rețin în urma lecturii mai multor lucrări științifice pe această temă, toate elementele de impact spontan, cât și starea de spirit a receptorilor, contează în formarea primei impresii. La ce anume folosește aceasta? Iată, de pildă, m-am lăsat descoperit de prezumtivul cititor al jurnalului meu, în care surprind imagini ale peisajului urbanistic newyorkez încă de la primele percepții vizuale. Că, între timp, mi-am mai schimbat păreri, dar nu esențial, se datorează efectului de **halou**, caracteristic procesului psihologic provocat de *prima impresie*. Se întâmplă, de pildă, să întâlnim persoane antipatice la prima vedere, insuportabile, din pricini aparent necunoscute și avem tendința să le neglijăm total calitățile. E vorba de efectul de halou. Sau, dimpotrivă, astfel de fenomen se întâmplă cu persoanele simpatice, agreabile. Cu perceperea peisajului natural sau a anturajului social se petrece la fel.

Altfel spus, efectul de halou se manifestă atunci când ne atrage sau când respingem o persoană sau un aspect din natură fără să ținem cont de ansamblu, ci doar de una sau două trăsături dominante, fie pozitivă, fie negativă. Toți suntem sub influența zilnică a acestui efect. Ne formăm concepții și convingeri despre

ceea ce percepem la contactul cu realitatea pe baza a una sau două interacțiuni decisive. Dacă ne place de la prima percepție, înclinăm să fim toleranți cu defectele acestora, iar dacă nu ne place de la început, tindem să fim extrem de critici și intoleranți. Iată de ce *prima impresie* e hotărâtoare. Aceasta se poate schimba, dar după o perioadă mai lungă, de la circa opt-zece ore, în interacțiunile cu o persoană, la trei-patru zile, până la o săptămână în cazul altor obiective ale percepțiilor.

*

După două-trei zile de la sosirea noastră în New York, timp în care, fără mari strădanii, dormeam și în timpul plimbărilor (adaptarea la noul fus orar luându-mi în realitate aproximativ zece zile), ne-am făcut un program cotidian de „ieșire la aer” cu nepoțica, Aveline-Marie, ajunsă atunci la vârsta de trei luni și jumătate. Asta însemna o plimbare de două până la trei ore pe străzile cartierului, dacă putem numi astfel un oraș de mărimea Zalăului, făcând parte din metropola New York. Vipia îi obliga pe toți locuitorii să aibă asupra lor, în timpul ieșirilor, flacoane din plastic cu apă sau, mai rar, doze din aluminiu cu diverse lichide răcoritoare. Toate locuințele, birourile, magazinele, buticurile, întreprinderile, mijloacele de transport în comun, dar absolut toate, sunt prevăzute cu instalații de aer condiționat. În exterior, însă, doar umbra și fântânile arteziene te mai pot proteja de contactul agresiv cu teribila căldură, acompaniată de umiditatea atmosferică foarte ridicată; nu uitați, suntem vecini cu Atlanticul! Umbra ne este oferită de clădiri și de copaci, orașul fiind dominat de stejari, fagi (mai puțin platani, arțari, mesteceni, sălcii) și o mulțime de arbuști ornamentali. De aceea, la tot pasul dai peste veverițe argintii, maronii, gri, negre, spre deliciul celor mai mici dintre locuitori.

Dar cu adevărat uluitoare, deși poate fi apreciată între limitele normalității, este conviețuirea aparent pașnică dintre locuitori săi, adunați de nevoile existenței normale din toate regiunile geografice ale Terrei, majoritatea fiind cetățeni și rezidenți americani. Poți întâlni, în timpul unei plimbări de trei ore pe jos și cu mijloacele de transport în comun, zeci de fizionomii, chinezi, indieni, japonezi, indonezieni, filipinezi, vietnamezi, arabi, africani și caucazieni de multiple nuanțe coloristice ale epidermei, hispanici și portughezi din absolut toate țările Americii latine ș.a.m.d.

În gând îmi răsărise legenda istorică a **Vavilonului**, așa cum fusese percepută în urmă cu secole denumirea slavonă a biblicului Babilon, cu celebrul său Turn, preluată în rostirea arhaică populară. Îndrăznesc să apreciez că nicio metropolă dintre cele cunoscute pentru numărul uriaș de locuitori, nu egalează New Yorkul din acest punct de vedere. De aceea am îndrăznit să-i atribui metaforica denumire: **Noul Vavilon**.

Cașmirul verde

Denisa PETRIC

Anotimpurile sunt precum ruleta rusească. Vin, te amăgesc, te rănesc, pleacă și se-ntorc. Numele meu este Filip Andrievici. Știi să cânt la vioară. Am moștenit talentul de la bunicul meu Vasile, vioara la fel. Nu am bani de una nouă, dar nu-mi pasă, vioara de la bunicul meu e magică, nu mă pot dezlipi de ea. Probabil că toți au instrumente mai noi, dar ce contează, a lor sunt pline de praf, se chinuie să le scârțâie.

În timpul liber merg la gară, îmi place mirosul șinelor de tren proaspăt torturate de frâne. Nu am voie la gară, e periculos pentru mine, dar mă mai furișez și eu.

Trenul accelerat „Baia Mare – București” sosește în trei minute la linia trei – Trenul accelerat „Baia Mare – București” sosește în trei minute la linia trei.

Ce mi-ar plăcea să merg la București, am auzit că acolo e multă aglomerație încărcată cu povești, istorie, aș vrea să simt Lipsanii. În toată învălmășeala de la gară am încercat să ies de pe peron și să mă îndrept spre casă, dar cineva m-a acroșat. A căzut pe brațul meu un material fin cu un parfum de trandafir și lemn de santal. M-am aplecat după el, pipăindu-l mi-am dat seama că este un material de cașmir.

- Mamă, mi-am pierdut eșarfa.

- Grăbește-te, pleacă trenul fără noi.

Am fluturat eșarfa, însă domnișoara nu a venit s-o ia. Se grăbea să urce în tren. Am păstrat-o, mirosul fantastic. În acea după-amiază am cutreierat parcul central. Telefonul a început să sune, pentru prima dată m-am speriat de el, m-a trezit din reverie, nu-l găseam, mi-am cotrobăit buzunarele disperat, mama se agită când nu-i răspund. Buf, a căzut pe jos ceva, doar la gândul că acel buf era telefonul meu mă lua cu amețeli.

- Ți-a căzut telefonul... uite, cartela este la picioarele mele.

- Ajută-mă, te rog, s-o pun la loc, mama sună disperată probabil.

- Dar, nu găsesc bateria...

- Vai de mine, trebuie să fie prin apropiere.

- A... ridică piciorul...

- A, aici era!

- Gata, acum funcționează.

- Mulțumesc, m-ai salvat.

Oamenii sunt buni, au în suflet un diamant mic neprețuit de sfințenie. Unii îl descoperă și se mândresc cu el în secret, alții îl îngroapă cu bună știință, dar oricât l-ar îngropa de adânc, el tot strălucește. „Omul este un animal social”, spune Aristotel. Această afirmație poate fi scindată însă, pentru că unii oameni sunt doar

animale și unii doar sociali.

Am telefonat la ultimul apel pierdut. Aveam emoții, trebuia să-i dau mamei o explicație plauzibilă...

- Alo, mamă?

- Alo, bună ziua, suntem de la Editura Phalaenopsis, domnul Andrievici?

- A... da, spuneți-mi Filip.

- Ok, Filip, probabil te întrebi de ce sunăm, nu-i așa?

- Aceasta este singura mea întrebare.

- În data de 23 august va avea loc o lansare de carte.

- Interesant... Și eu ce ar trebui să fac?

- Ne dorim să cânti în deschidere.

- M-ați luat prin surprindere. Pot să revin cu un telefon?

- Desigur, vă rugăm să ne confirmați prezența până în 20 august.

- În regulă, la revedere.

Măcar nu a sunat mama, cred că e mai devreme decât îmi imaginez eu. Mă îndreptam cu pași grăbiți spre magazinul familiei. Mama e croitoreasă. În urmă cu doi ani au făcut un credit la bancă și au deschis un magazin de materiale. E visul mamei dintotdeauna. Sunt fascinat de felul ei de a vorbi despre materiale, satenul lucios și viclean coboară ușor pe trupul suav al doamnelor și prinde viață în rochiile croite de mâinile magice și dibace. Mătasea te învăluie în mister, plutești pe aripile razelor de soare și devine una cu tine când ploaia decide asta. Sunt sute de materiale și culori, îmi spune mama. Materialul meu de suflet este cașmirul, deoarece ne asemănăm. În ciuda luxului pe care îl impune, are rădăcini umile, este produsul lânii caprei Kashmir care crește în Mongolia.

Ajuns la magazin mă retrag în camera din spate și continui să pipăi labirintul lui Fowles. „Magicianul” are 659 de pagini, care îți taie răsufarea, te hipnotizează și te adorm, dar a doua zi după ce te trezești vrei să fii hipnotizat din nou. Mister, faimă și lux aristocratic trase în vâlul miresei la altar, care nu este hotărâtă ce va răspunde la întrebarea preotului, crucială de altfel, se mai gândește la „nu” ca o scăpare din monotonie, și închisoare. Iubiri trădate care te aduc în pragul disperării și al sinuciderii, înoată în mintea mea și se opresc la vărsare, unde sunt judecate aspru. Neîncredere, baghetă și magie.

*

Am acceptat invitația de a cânta la acea lansare de

carte. Spațiul în care s-a desfășurat acea activitate, transmitea o energie pozitivă, simțeam miros de cărți proaspete și dornice să fie răsfoite, totul părea a fi special și cu mult bun gust. S-a apropiat de mine o doamnă, probabil cea care mi-a telefonat.

- Salut Filip, ne bucurăm că ești alături de noi.

- Bună ziua, mulțumesc pentru invitație, mă bucur că pot fi de folos.

- Tu vei sta cam pe aici, și la acest pian va cânta Ameya, o să vă fac cunoștință, va trebui să vă sincronizați puțin. Ea nu a sosit încă, dar o aduc aici de îndată ce vine.

- În regulă, aștept aici.

În două-trei minute a sosit și Ameya, aveam emoții, cum să mă prezint, oare cum arăt, mă fâstâcesc mereu când vine vorba de fete.

- Filip, ea este Ameya.

- Salut, îmi pare bine.

- Încântat de cunoștință. (I-am întins mâna însă era transpirată, cred că m-am făcut de rușine.)

- Peste 10 minute veți cânta, vă fac eu semn, Ameya îți va spune.

- Ce melodie ai pregătit Filip?

- Păi m-am gândit la o melodie de Richard Clayderman, merge și la vioară, și anume „Mariage d'amour”.

- O, ce frumos, telepatie, eu tot o melodie de el am pregătit, „Ballade pour Adeline”, deoarece soția scriitorului care își lansează cartea, se numește Adelina.

- O, ce informată ești...

- Hei pregătește-te, doamna ne-a făcut semn, nu vezi, face cu mâna.

(Nu văd, mi-am zis în gând.)

În timpul reprezentației am simțit un miros de trandafir și lemn de santal, oare era posibil, ca această fată să fie aceeași cu fata de pe peron?

- Felicitări Filip, cânti la vioară excepțional.

- Mulțumesc, dar tu ești cu mult deasupra mea, am simțit că plutesc ascultându-te.

Am încercat să ies din acea aglomerație de reporteri, de oameni care se înghesuiau la dedicația din partea scriitorului, dar m-am împiedicat în ceva.

- Filip, ești bine? m-a întrebat Ameya.

- Nu sunt bine, sunt orb.

- Ce vorbești?

- Da, sunt orb, nu te văd, uită-te atent la ochii mei.

- Sunt superbi, sunt albaștri.

- Da, de aceea nu observă nimeni că sunt orb, sunt frumoși și ce folos, nu văd cu ei.

Ameya m-a ajutat să merg acasă, nu-și putea reveni din șoc, nu spunea nimic, simțeam că nu vroia să mă supere sau să spună ceva greșit.

După vreo trei zile, mama m-a chemat în sufragerie.

- Dragul meu, ești căutat.

- Cine este?

- Sunt eu noua ta prietenă, care chinuie pianele.

- Ameya? (Inima părea că vrea să-mi iasă din piept, aveam fluturi în stomac.)

- Vreau să mergem la o plimbare.

- Mergem, doar puțin, trebuie să iau ceva din camera mea.

Era o zi de aprilie, mirosea a flori, a frunze proaspete. Am mers în parc. Fata asta m-a luat de mână și ne plimbam ca doi îndrăgostiți. Eu nu știu cum arată doi îndrăgostiți plimbându-se, dar mama mi-a spus de parcul cu plimbări adolescente, pline de farmec și puritate.

- Filip, am atâtea întrebări, nici nu știu cu care să încep. Nu vreau să spun nimic greșit, nu vreau să te simți stânjenit.

- Înainte să începi tu, aș avea o singură întrebare: „De ce ai venit la mine?”

- Pentru că sunt un copil răsfățat, care nu mai știe pe ce drum s-o apuce, am mâini, picioare, ochi, glas, grai și nu știu să le folosesc, pentru că am nevoie de un prieten ca tine, sensibil, inteligent, te apreciez enorm, știi atât de multe lucruri și nu vezi...

- Ameya, ai realizat multe, am mers acasă în acea seară și am rugat-o pe mama mea să caute informații despre tine. Ești o pianistă deosebită, o elevă de nota 10, ai participat la multe concursuri naționale și internaționale.

- Da, așa este, dar sufletul mi-e gol, nu am prieteni adevărați, oamenii din viața mea sunt niște șerpi veninoși. Am nevoie de culoare, liniște și fericire. Dar eu vreau să știu mai multe despre tine, povestește-mi cum e viața ta.

- Nu sunt orb din naștere. Totul s-a întâmplat într-o vară, aveam șase ani, eram la bunici, ne jucam în curtea școlii. Un copil mai mare a reușit să intre în școală și ne-a chemat pe toți, eu nu știam cum arată o școală și am mers. Prietenul meu, Andrei, a găsit într-un dulap ceva soluții. Curioși fiind le-am deschis, eram foarte pasionat de soluții, eu vroiam să mă fac doctor de animale... eram doar eu și Andrei, am luat fiecare câte o sticlută și ne-am chinuit să le deschidem, sticluta mea părea a fi goală și am întors-o, de acolo a ieșit o pulbere albă, cu un miros greu de suportat. Mi-a intrat în ochi, m-a usturat cumplit.

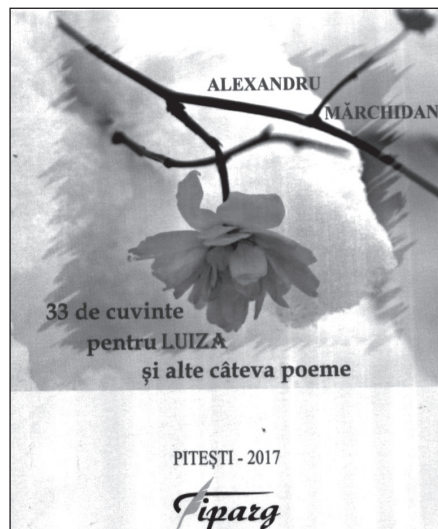
- Îți amintești așa de bine...

- Bineînțeles, a fost ultima imagine din viața mea. Așa s-a întâmplat totul, de atunci a urmat o viață fără lumina soarelui, fără animale, fără flori, fără bunici. Părinții mei suferă enorm, au făcut tot ce le-a stat în putință... m-au dus la medici, în străinătate, dar în zadar. S-au consolat cu greu, m-au trimis la o școală specială, am învățat să cânt la vioară cu un profesor în particular, au făcut multe eforturi... Ești prima persoană căreia îi povestesc toate aceste lucruri, și mă simt liniștit, Ameya ce piele fină ai.

(continuare în p. 45)

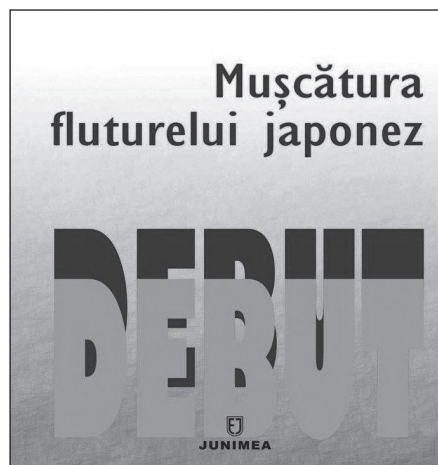
Malaxorul de februarie

■ **Alexandru Mărchidan, 33 de cuvinte pentru Luiza și alte câteva poeme, Ed. Tiparg, Pitești, 2017.**

O strofă din poemul *Primele vești din Țaradedincolodesoare*: „mergeți/ le spun încet/ mergeți în țara voastră/ a tăcerilor și a păsărilor de foc/ aici lucrurile au multe umbre/ aici trupurile de sare ale timpului/ nu vor putea să vă aducă decât o sete nesfârșită”. Alte volume de versuri ale autorului: *De valpurgii nu am fost acasă* (2004); *Ochiul lui Shiva* (2005); *Exil în inimă* (2012); *Hesychia* (2015).

■ **Cornelius Drăgan, Mușcătura fluturelui japonez, Ed. Junimea, Iași, 2016.**

Volumul a obținut premiul pentru debut al Editurii Junimea la

Festivalul-Concurs Național „Poni Luceafărul...”, Botoșani, iunie, 2016. Din prefața lui Ioan Holban, intitulată *Mal du siècle*: „Debutul în poezie al lui Cornelius Drăgan este cu totul remarcabil, fără ezitări stilistice, structurând teme și motive care se adună în orizontul tragicului; (...) După Ion Iancu Lefter și Ion Enache, Cornelius Drăgan pune Vasluiul pe harta poeziei noastre de azi”.

■ **Marina Popescu, Ultimul nu va stinge lumina, Ed. Paralela 45, Pitești, 2016.**

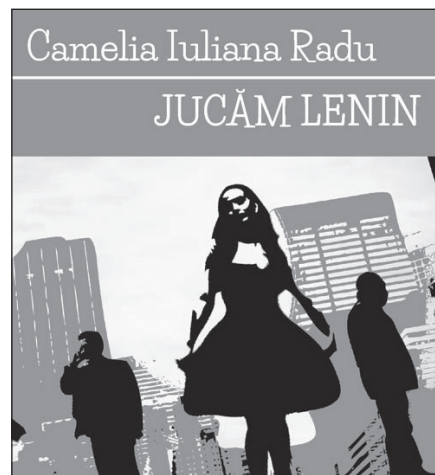
Volum distins cu Premiul Editurii Paralela 45 la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Poni Luceafărul...”, 2015. „O sensibilitate de rană și o fragilitate de petală constituie fondul – mereu ultragiat – pe care Marina Popescu îl ascunde (însă doar ca să se vadă) sub un lirism agresiv în compasiionalitatea lui. Vulnerabilitatea, susținută de o imaginație cu laser, de o extremă promptitudine plastică a concretelor, își ia curajul înfruntării și denunțului, avântându-se în versuri tăioase, abrupte chiar în direcția lor (...)” (Al. Cistelean).

■ **Adela Efrim, Și moartea scrie uneori poeme, Ed. Paralela 45, Pitești, 2016.**

„Sensibilă și introvertită, poezia Adelei Efrim alungește contururile unui desen bacovian până la obținerea unei transparențe autumnale. Lustruirea, contemplarea și fluidizarea sunt mărci ale unei arte feminine ce lucrează mai ales cu lumina și vibrațiile într-un fel de touchscreen reality. Epurarea adjectivelor și metaforelor scoate la iveală un cotidian funcționăresc prin care, miraculos, se întrevăd pi-ane înzăpezite și tot felul de liniști. Fundamental romantice, aceste texte provoacă năluciri – culmea! – reconfortante și derutante” (Felix Nicolau).

■ **Camelia Iuliana Radu, Jucăm Lenin, Ed. Paralela 45, Pitești, 2016.**

„Nu știu dacă există vreun cititor să se poată ține de Camelia Iuliana Radu, poetă nu harnică pur și simplu, ci în cea mai electrică ver-

vă a hărniciei (eu unul mărturisesc flagrante restanțe). Avalanșa celor 17 volume de până acum, cărora, cel puțin de la o vreme, Camelia încearcă să le dea identitate tematică și o oarecare autonomie, continuă cu acest Jucăm Lenin în care diferența tematică e și mai conturată. (...) Poemele de aici sunt memoriale de copilărie comunistă, cu toate riturile oprimării de atunci, recuperate în secvențe de cotidian, dar și cu toate revoltele inocente ale unei copile idealiste. O secvență biografică, așadar, resuscitată cu acuitate a concretului, umor și detașare” (Al. Cistelean).

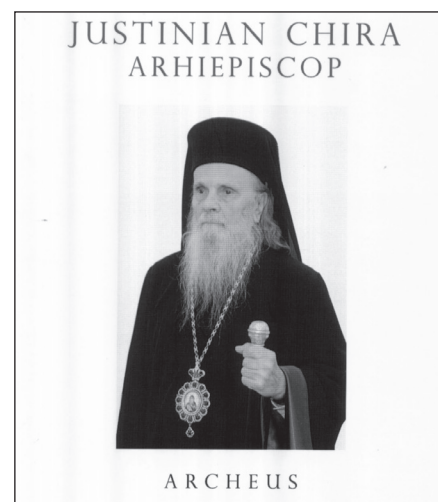
■ **Lucian Perța, Tălmăciri – Răstălmăciri: poeți ucraineni din România parodiați, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2016.**

„Antologia poeziei ucrainene din România, incitanta lucrare a regretatului poet Ștefan Tcaciuc mi-a fost oferită, chiar de autor, încă de la editare, în anul 2000, într-o interpretare parodică. Iată că azi,

după șaisprezece ani de pritoceală și travaliu editorial, pot să-ți ofer, iubite cititorule, acest produs poetico-umoristic. Cei douăzeci și trei de autori din antologie, cărora li se adaugă și câțiva din generația mai tânără parodiați de două decenii în paginile *Curierului ucrainean*, îți oferă, stimate cititor, o imagine cuprinzătoare și reprezentativă a poeziei ucrainene din România, «tălmăcită» și «răstălmăcită» parodic, în premieră pentru prima dată și întâia oară...” (Autorul).

■ **Archeus, anul XXII, nr. 12 (41), 2016.** Un număr special al revistei băimărene, dedicat memoriei Arhiepiscopului Maramureșului și Sătmărlui, Iustinian Chira, trecut la cele veșnice, anul trecut, în ziua de 30 octombrie, la vârsta de 95 de ani. Un cuvânt de învățătură al ÎPS Iustinian: „Când stai de vorbă cu Dumnezeu prin rugăciune, buzele tale să caute să rostească rugăciunile cu cea mai mare evlavie și smerenie. Iar Inima și Mintea ta să

rostească împreună fiecare cuvânt.

Nu numai literele să le citești, ci ceea ce se află dincolo de litere, ceea ce exprimă cuvintele din Cartea de rugăciuni. Pentru că Duhul Sfânt este prezent acolo, în adânc, acolo de unde ies la suprafață cuvintele. Acolo te coboară și tu cu Inima și Mintea ta și vei afla har peste har și bucurie peste bucurie”. Dumnezeu să-l odihnească!

(D.H.)

Cașmirul verde

(urmare din p. 43)

- Filip... parcă tot ce-mi povestești e o poveste, mi-ai spus toate aceste lucruri atât de împăcat. Tu vi-zezi, cum sunt visele tale?

- Visez cai, oamenii care nu văd, nu visează în culori, dar eu am avut imagini în viața mea. Visez hipodromul... bunicul meu a avut o herghelie, dar mama nu mă prea lăsa acolo, spunea că este periculos... îmi doresc atât de mult să mângâi acest animal. Iubesc caii.

- Sună tata, of, trebuie să plec, te conduc acasă.

- Nu, nu e nevoie mă descurc, suntem doar în parc.

M-am simțit extraordinar în această după-amiază... ce frumoasă trebuie să fie Ameya...

*

- Alo Filip? Iarăși eu, nu mai scapi de mine, am o surpriză pentru tine.

- Te ascult. (Eram atât de bucuros să-i aud vocea.)

- Vreau să mergem într-un loc special... Vin după tine la 15.00.

- Abia aștept.

Oare este locul la care mă gândesc eu... o fi o sală de cinema, nu poate fi ceea ce îmi doresc de când mi-am

pierdut vederea. Dar, miroase a cai, se aud caii, o fi hipodromul?

- Am ajuns Filip, ai trei variante să ghicești unde te afli...

- Oh, Ameya nu îmi vine să cred, te cunosc de așa puțin timp și tu ești persoana care mi-a îndeplinit visul din copilărie... Suntem la hipodrom, nu-i așa?

- Așa este, uite l-am rugat pe unchiul meu să ne ajute, el lucrează aici. Acum ne îndreptăm spre Tornado, cel mai frumos cal de aici. Și mai am un cadou pentru tine. Cartea lansată în a cărei deschidere am cântat împreună, se numește „Dragoste nevăzătoare” și este în Braille.

- Incredibil, nu am cuvinte, dar probabil că mă pot revanșa cumva. Uite, asta îți aparține

- Filip... este eșarfa mea, e preferata mea, de unde o ai?

Misterele vieții, enigma zilei de ieri și de azi te mențin pe linia de plutire. Iubirea este cea care dă sclipirea din ochii tăi.

(Din volumul *Zbor 4 – antologie de versuri și proză*, în curs de apariție la Editura „Caiete Silvane”)

Bărnuțiu în Anul Maiorescu

Traian VEDINAȘ

În timp ce transcriam filă cu filă, după metoda interpretativă, prima parte *Pedagogica* din *Pedagogia* lui Simion Bărnuțiu, editată de discipolii săi în 1870, am fost uimit de fluiditatea filosofică a discursului – de aceea, la editare, i-am dat supratitlul *Filosofia educației* (Caiete Silvane, Școala Ardeleană, 2015), pentru a sublinia și calitatea de disciplină filosofică a pedagogiei, calitate pe care o au și textele pedagogice ale lui Onisifor Ghibu, analizate de noi în *Onisifor Ghibu, educator și memorialist* (1983) ca pedagogie socială, convertită de Ghibu în *Pagini de jurnal I, II, III* (1999, 2000, 2000), scrise de pedagogul militant între 1935-1972 – într-o filosofie socială izvorâtă din pedagogia socială interbelică și configurată de autor în veșminte de filosofie creștină ce polemizează cu „marxism-leninismul” anilor dictaturii proletare. În acei ani, 1948-1989, pedagogia a devenit, ca și alte discipline umaniste, o matrice disciplinară aservită ideologiei dominante. Datorită acestei aserviri, pedagogia ca disciplină didactică a devenit tehnologie didactică, tehnologie pe care o găsim și astăzi mai ales în manualele de limba și literatura română, dar și în altele.

Surpriza cea mare mi-a apărut însă în transcrierea capitolului final din *Filosofia educației*, numit *Principii speciale de educație morală cu respect la virtuți și scăderi particulare*. În paragraful: *Amoarea (iubirea) către patrie* din acest capitol am fost izbit de mai multe aspecte originale ale gândirii bărnuteiene, cea mai importantă dimensiune a acestor părți originale din *Pedagogica* fiind „critica imitațiunilor”, critică ce m-a condus firesc și logic la cea mai importantă teorie filosofică a lui Titu Maiorescu, teoria „formelor fără fond”, întemeiată tot pe critica imitațiilor din comportamentul cultural al românilor.

Această corespondență între blânde, dar profunde filosofări ale lui Bărnuțiu pe seama „imitațiunilor” și aprigele „critice” ale lui Maiorescu, aruncate cu mult vuiet asupra „culturii false”, a mediocrității românești ce imitau forme occidentale fără să aibă în vedere „civilizarea adevărată”, ce are nevoie atât de formă cât și de fond, de echilibrarea acestora prin creativitate.

Într-un editorial din „România literară” (XLVIII, nr. 50, 25 noiembrie 2016), Nicolae Manolescu a propus ca anul 2017 – centenarul morții lui Titu Maiorescu (1840-1917) – să fie „Anul Maiorescu în critica literară”, întrucât mentorul „Junimii” este „Fondator al criticii literare românești”.

Autorul *Istoriei critice*, dar și al *Contradicției lui Maiorescu* (1970) își motivează propunerea pe următoarea judecată: „O contestare a criticii maioresciene s-a dezvoltat în paralel cu gloria lui de întemeietor al criticii

românești” (loc cit: p. 3).

În perspectiva lucrării noastre ce stabilește veridic și documentat existența unei continuități între Bărnuțiu și Maiorescu, prin existența și la primul și la al doilea a unei critici a imitațiilor în comportamentul cultural românesc, în fapt o corelație de profunzime între bărnuteienele critici ale „imitațiunilor” și filosofia „formelor fără fond” din criticele maioresciene.

Teoria „formelor fără fond” este în opera maioresciană una de filozofie a culturii. Maiorescu a avut și o filosofie politică de pe fundamentele căreia a ieșit eseul polemic: *Contra Școlii Bărnuțiu*. Intelectualul Maiorescu a avut și preocupări lingvistice, el lămurind în contra etimologiștilor că structura scrisului românesc este una fonetică, adică o scriitură în concordanță cu vorbirea, iar *Prelegerile de filosofie* pe care le-a rostit la Universitatea din București au întemeiat enciclopedismul filosofic românesc axat pe școli filosofice și paradigme.

Astfel, putem spune că Maiorescu este actual astăzi nu numai pentru critica literară, ci și pentru gândirea lui politică, maiestuoasă și autoritară în problema „principelui străin” ce l-a pus în situația de a polemiza cu „școala” Bărnuțiu.

Este actual și în chestiunea lingvistică, obligându-ne să întrebăm Academia Română: Cum scriem americanismele, etimologic sau fonetic?

Apoi și practicarea didactică și culturală are nevoie de modelul maiorescian, enciclopedic, limpede și paradigmatic pentru a depăși filosofia minimalistă post-modernă, pentru a reîntemeia filosofia în coordonatele creativității și originalității.

Propunerea lui Manolescu trebuie astfel reformulată. Să fie anul 2017 Anul Maiorescu: fondatorul modernității în cultura românească prin gândire politică deschisă european, prin grija mai mare pentru scrisul fonetic în avalanșa de influențe necesare din engleză, opțiunea pentru un discurs filosofic dominat de paradigme în enciclopedism, sporirea rolului criticii estetice într-o producție de carte cu mult mai mare decât pot asimila puținii practicanți ai „cronicii literare”.

Dimensiunile modernității teoriei „formelor fără fond” nu pot fi înțelese fără relevanța criticii „imitațiunilor” din filosofia bărnuteiană. Acest adevăr ne îndrituiește să înțelegem paradigma maioresciană drept continuatoare a filonului modern din filosofările de multe ori rafinate din sistemul filosofic bărnuteian, cu privire la elitele culturale românești.

(Fragment din lucrarea: *Simion Bărnuțiu și „forme fără fond”*, în curs de apariție la Editura „Caiete Silvane”).

Simpozionul de creație artistică de la Stana

SZABÓ Attila

Județul Sălaj a enumerat în anul 2013 cinci tabere de creație susținute în diferite locuri: Jibou, Vârșolț/Pericei, Doba, Petrindu, Jebucu. Câteva dintre aceste proiecte au avut o viață mai scurtă, de doi ani (Doba, Vârșolț/Pericei), rezultatele creației valorificându-se sub formă de expoziții însoțite și de pliante, cum e cazul celui din Doba, expoziția realizându-se la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj în anii 2012-2013. Mai amplu, în perspectiva ei propusă de organizatori, tineri absolvenți și masteranzi ai facultăților de artă, proiectul V-PAR (Vârșolț-Pericei Art Refuge) s-a materializat cu două sesiuni de creație, urmate de câte o expoziție la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, respectiv la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, cel din urmă însoțit și de un catalog cu valoare documentară cuprinzând reproduceri ale pieselor din expoziție. Taberele de creație din Petrindu, susținute cu sprijinul parohiei reformate locale, și în special cea din Jebucu inițiată și derulată de Fundația Studio Art „Reményik Sándor” din Cluj-Napoca, în parteneriat cu Biserica Reformată din Jebucu, au deja o viață lungă, cea din Petrindu aflându-se la 15 ani de existență, cea de la Jebucu având 21 de ani vechime. Simpozionul internațional de arte vizuale „Arta în Grădină” de la Jibou organizat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj în parteneriat cu Centrul de Cercetări Biologice „Vasile Fati” din Jibou are și acesta vârsta de cinci ani, fiecare ediție soldându-se cu câte o expoziție de grup și una personală a unuia dintre participanți, precum și cu câte un catalog exigent de expoziție. O sinteză a celor două decenii de „artă la Jebucu” a fost cuprinsă în volumul bilingv cu același titlu și editat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, ca rezultatul unei documentări susținute de Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău în anul 2015, mai multe lucrări ale artiștilor prezenți la aceste tabere aflându-se în patrimoniul muzeal și în gestiunea CCAJS. Astfel constituite, și anual îmbogățite, aceste colecții vor furniza informații valoroase pentru cercetările viitoare în domeniul artei din Sălaj.

Un nou proiect artistic a luat naștere în anul 2016 din inițiativa Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău tot într-un sat cu valoare emblematică în județ, Stana, de pe Valea Almașului, lângă Jebucu și Petrindu. Se pare că aceste locuri ascunse ale Țării Călatei (aparținând administrativ de județul Sălaj), irelevante oarecum din punct de vedere al turismului de pe șoseaua Zalău – Cluj-Napoca, au un anumit sens al artei, o sensibilitate pentru creația artistică, mai

mult (și mai probabil), au o anumită atractivitate simbolică pentru artiști. Stana, satul unde a locuit Kós Károly arhitectul, artistul și scriitorul, mentorul și intelectualul fruntaș al maghiarilor ardeleni cu influență definitorie pentru spiritualitatea transilvană din perioada interbelică, și satul unde se naște și petrece multă vreme marele sculptor și profesor universitar Kós András, respectiv etnograful dr. Kós Károly (ambii copii ai arhitectului Kós), are toate atuurile să fie un loc ideal de întâlnire pentru artiștii contemporani. E drept, cei de etnie maghiară se regăsesc mai ușor în acest context istoric, dar și etnografic al Stanei. Loc de întâlnire pentru artiști – cu atât mai mult cu cât casa de lângă curia lui Kós, casa Szentimrei, proiectată de marele arhitect în al său stil inconfundabil de sorginte tradițională/rustică, a fost folosită pe vremuri chiar de Facultatea de Artă din Cluj ca și loc de tabără de creație pentru studenți.

La Stana, cu toate că satul nu mai enumeră nici o sută de locuitori decât la sfârșit de săptămână, există cinci pensiuni! Această abundență pe planul ofertei de cazare se bazează pe turismul local, și nu fără motiv: este locul unde se întâlnesc lingviștii studenți în tabere de creație de vară, tot acolo se susțin de câțiva ani simpozioane de creație cinematografică: concursul de filme cu subiect etnografic este inițiat de Fundația „Cercetător Științific dr. Kós Károly” din Budapesta, iar mai nou Farșangul de la Stana este programul cu cel mai mare grad de atractivitate, enumerând sute de participanți din Ardeal și Ungaria. Proiectele și taberele muzicale pentru tineri și copii, derulate de ONG-uri, serviciile de divertisment ecvestru ale unui antreprenor local contribuie și ele la diversificarea ofertei culturale, care au făcut ca localitatea Stana să-și găsească locul binemeritat în circuitul turistic ardelenesc. Aspectul tradițional tipic pentru Țara Călatei (arhitectură, port, interioare etc.) bine păstrat, atrage pe aceste locuri nu numai etnografii români și maghiari, dar și turiștii, colecțiile de artă populară existente aici și în localitățile din zonă fiind deseori documentate nu numai de specialiști.

Cu o astfel de încărcătură culturală am ales sub egida muzeului, în forma unui proiect creativ, să ne întâlnim la Stana în scopul schimbului de experiență dintre plasticieni și în primul rând pentru a dedica cât mai mult timp creației artistice. Astfel, la sfârșitul lunii august 2016 s-a realizat simpozionul de creație la care am invitat artiști din Sălaj și nu numai. Finanțat de Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, edi-

ția din acest an al proiectului s-a finalizat cu un material artistic prezentat în cadrul expoziției cuprinse și în programul MUZA Fest, la galeria Minerva din Cluj-Napoca, unde cei zece artiști participanți și-au prezentat lucrările pentru publicul avizat și colegii de breaslă din Cluj. Curatorii expoziției, muzeograful Szabó Attila și criticul de artă, curator Dabóczi Géza din Cluj, au propus pentru publicul clujean o selecție plăcută din lucrările taberei completată într-o mai mică parte și cu lucrări de atelier.

Expoziția cu titlul „Dealul Melcilor”, un toponim din Stana de pe lângă casa Szentimrei – gazda simpozionului – a cuprins o suită de lucrări grafice și de pictură, precum și sculptură în lemn. Dobolyi Tamás (Delnița, jud. Harghita) grafician cu un sens profund al contemplării filosofice, a participat cu o serie de linogravuri dintr-un ciclu cu temă mitologico-alegorică în cadrul căruia a cuprins și piese realizate în tabără; Horváth Levente (Jebucu, jud. Sălaj), pictor foarte sensibil la esențializări subtile și lirice, deosebit de expresive compozițional și cromatic, a prezentat o serie de uleiuri din ciclul *Memoria șurii*; Adorján Ilona (Zalău) a contribuit la materialul expoziției cu picturi în ulei de format mic realizate în tabără despre fragmente de peisaj într-o cheie fauvistă și obiecte de uz casnic cu un deosebit rafinament cromatic (scaun vechi); de asemenea și Rózsa Róbert (Zalău) a expus picturi în ulei într-o notă de clar-obscur pictural. Sculptorul Hosszu Zoltán (Sfântu Gheorghe, jud. Covasna) a participat cu trei piese realizate în lemn într-o exprimare abstractizantă, dar cu un farmec aparte al umanului surprins în acestea. Vári-Váncza Edith (Zalău) a propus ansamblului expozițional un triptic realizat în tehnica picturii în ulei surprinzând

cromatica și morfologia acaparatoare a peisajului din apropierea Stanei. Fábrián Emőke, tânără pictoriță, a cuprins în expoziție picturile în ulei realizate în cadrul taberei, o abordare a subiectului generos al peisajului cu sensibilitatea de plein-air al marilor maeștri. Szabó Anna-Mária lucrează în ulei, tehnică în care abordează (prin piesa expusă) aparent tema peisajului care, totuși, este suprascris în ideea unei conceptualizări cu neașteptate motive ieșite din contextul convenționalului. Dabóczi Géza, în calitate de pictor, redă spectaculosul unor generoase motive de peisaj și fragmente de vegetație locală cu o simbolică specială surprinse în momentele de grație ale luminii zilei (după-masa târzie a lunii august). Curatorul Szabó Attila are contribuția și de pictor la această expoziție, prezentând o suită de picturi în ulei realizate în cadrul simpozionului, în care apar aspecte locale ale peisajului și ale satului din vale, abordate într-o viziune pornind de la cea expresiv-figurativistă până la una cvasi-abstractă.

Soldat printre altele și cu o serie de prelegeri informale de natura sociologiei artei contemporane și a pieței (ne)existente a acesteia, cu prezentările de portofolii ale participanților, schimbul nemijlocit de idei și sentimentul confortant de apartenență la un grup de profil, nemaivorbind de cele circa patruzeci de lucrări de artă realizate, proiectul artistic – putem spune – și-a atins scopul. Acesta era cel al sprijinirii și promovării artei plastice contemporane cu o relevanță sălăjeană, totodată, obiectiv prioritar, dezvoltarea patrimoniului muzeal, care a fost atins în aceeași măsură. Participanții la simpozion au donat câte o lucrare de artă realizată în tabără sau în atelier, prin care colecția de artă contemporană a muzeului s-a îmbogățit cu alte zece opere.

Hosszu Zoltán,
Deschideri

Adorján Ilona, Scaun vechi

Dabóczi Géza, Deal

Horváth Levente, Șură (Ciclul Memoria Șurii)

Szabó Anna-Mária, Peisaj

Rózsa Róbert, *Bograci*

Szabó Attila, *Spre vale*

Vári-Váncza Edith, *Depărtare*